

VAN ISOLATIE NAAR INTEGRATIE

VERHANDELINGEN

VAN HET KONINKLIJK INSTITUUT VOOR
TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE

DEEL 41

VAN ISOLATIE NAAR INTEGRATIE ***DE SURINAAMSE MARRONS EN HUN AFSTAMMELINGEN***

OFFICIELE DOCUMENTEN BETREFFENDE DE DJOEKA'S
(1845 – 1863)

DOOR

SILVIA W. DE GROOT

'S-GRAVENHAGE — MARTINUS NIJHOFF — 1963

*Uitgegeven met steun van de
Stichting Wetenschappelijk Onderzoek
Suriname—Nederlandse Antillen*

VOORWOORD

Het betrekken van afgesloten tribale groepen in de moderne maatschappijvormen der nieuwe staten roept problemen van velerlei aard op. De snel veranderende omstandigheden op economisch, sociaal en politiek gebied hebben deze integratieprocessen in een steeds scherper daglicht gesteld.

Een voorbeeld van een proces, dat van isolatie naar integratie verloopt, is aan te tonen in de geschiedenis der Surinaamse Marrons en hun afstammelingen. Dit proces is daarom zo goed te volgen, omdat reeds van het einde van de 18^e eeuw af documenten hierover bestaan.

Het blijkt dat de isolatie van deze in het Surinaamse binnenland levende groep tot omstreeks 1845 over het algemeen werd gehandhaafd en ook gewenst, zowel door de Marrons zelf als door de bewoners van het in cultuur gebrachte kustgebied. Sedert 1845 trachtte de regering de afstammelingen der Marrons (bosnegers) te bewegen uit hun geïsoleerde bestaan te treden, en hen in te schakelen in het arbeidsproces van de Surinaamse maatschappij. Deze periode van actieve integratiepolitiek (die overigens nog niet het door de regering gewenste succes had) duurde tot 1863, toen de slavernij werd afgeschaft en men het grote tekort aan arbeidskracht door immigratie trachtte te ondervangen.

Het contact tussen de bosnegergroepen en het gouvernement van Suriname werd sedert 1761 onderhouden door een ambtenaar (posthouder), die in hun midden woonde als vertegenwoordiger van de regering. Deze posthouder voerde een uitgebreide correspondentie met het bestuur te Paramaribo.

Ruim tweehonderd jaar nadat de regering een vertegenwoordiger naar de bosnegers stuurde en precies honderd jaar na de emancipatie, kregen in 1963 onder de huidige Surinaamse regering de bosnegergroepen uit hun midden een vertegenwoordiger in het Surinaamse parlement.

In deze publicatie worden, aan de hand van officiële documenten uit het Landsarchief te Paramaribo, voor de cruciale periode voorafgaande aan de emancipatie (1845 - 1863), de pogingen behandeld om te komen tot de integratie van de bosnegergroep die zijn stamgebied aan de Boven-Marowijne heeft: de Djoeka's.

Zeer gaarne wil ik mijn dank uitspreken aan de Surinaamse autoriteiten voor de toestemming om de documenten in het Landsarchief te bestuderen en voor de welwillende medewerking mij daarbij verleend. Ook wil ik in het bijzonder bedanken de hoofdarchivaris, Mevrouw E. Dawson-Themen, en de staf van het Landsarchief voor de zeer waardevolle hulp die mij gegeven werd.

Dit onderzoek werd mogelijk gemaakt dank zij subsidiëring door de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Suriname - Nederlandse Antillen, WOSUNA.

SILVIA W. DE GROOT

Leiden, 1963.

INHOUD

Hoofdstuk I. Inleiding

- § 1. Doelstelling en bronnen 1
- § 2. Historisch overzicht 2
- § 3. Het posthouderschap na 1835 16

Hoofdstuk II. Het posthouderschap bij de Djoeka's (1845—1863)

- § 1. De posthouders en hun superieuren 26
- § 2. Persoonsbeschrijving van Ch. L. Dhondt; zijn visie op de bosnegers 27
- § 3. Persoonsbeschrijving van A. Kappler 39
- § 4. Persoonsbeschrijving van M. Montecatini 44

Hoofdstuk III. Over de activiteiten der posthouders

- § 1. De administratieve taak van de posthouder 47
- § 2. Een jachtongeluk (1848) 55
- § 3. De uitdeling van geschenken (1849—1850) 59
- § 4. Wijziging van controlebepalingen van het Politiek Contract van 1837 (1856) 67
- § 5. Instelling van een salaris voor het Groot-Opperhoofd (1857) 73
- § 6. De Bonni-negers worden onttrokken aan het voogdij-schap der Djoeka's (1860) 75
- § 7. De zending 88

Slotopmerking 95

Lijst van geciteerde literatuur 97

Lijst van bewerkte documenten 98

Summary 99

HOOFDSTUK I

INLEIDING

§ 1 *Doelstelling en bronnen*

Dit bronnen-overzicht is bedoeld als een bijdrage tot het verkrijgen van inzicht in de historische en cultuur-sociologische aspecten van het contact tussen negers en blanken in Suriname, zoals zich dat voordeed in de 18^e, 19^e en begin 20^e eeuw, en wel meer in het bijzonder tussen de weggelopen negerslaven, — marrons of bosnegers — en het gouvernement in Paramaribo. Na een zware, uitputtende strijd gevoerd te hebben, die ruim 50 jaar duurde, sloten de blanke kolonisten vrede met de drie grote bosnegergroepen respectievelijk in 1761, 1762, en 1767.

Zoals in de vredesverdragen was bepaald, werd het contact tussen beide partijen op directe wijze onderhouden door een ambtenaar-militair, posthouder genaamd, die, door het gouvernement gedetacheerd bij de bosnegers, en in hun midden wonend, het gezag vertegenwoordigde. Het was zijn taak toe te zien op de naleving van het vredescontract en rapporten naar zijn chef te sturen, van wie hij — óók schriftelijk — zijn opdrachten ontving. Zijn bevindingen, meningen en adviezen, waren van het grootste belang voor het gouvernement, dat mede uit deze gegevens haar politiek tegenover de bosnegers bepaalde. Deze politiek bestond onder meer daarin, dat men tot omstreeks 1845 het zelfgekozen isolement van de bosnegers handhaafde. Door het aantal personen dat voor handel de rivieren afvoer door een passenstelsel strikt binnen een in het vredesverdrag vastgesteld aantal te houden, beveiligde men zich tegen steeds beduchte aanvallen van grote groepen bosnegers.

Na 1845 (in de periode dus die onmiddellijk voorafging aan de emancipatie in 1863) begon men van inzicht te veranderen en pogingen aan te wenden om het contact met de bosnegers te verstevigen, hen te bewegen uit hun isolement te treden en zich in het in cultuur gebrachte deel van Suriname te vestigen. Men hoopte daarmee hen in het arbeidsproces te kunnen betrekken.

Dit artikel geeft deze veranderde inzichten en — aanvankelijk aarzelende — pogingen weer, zoals die tot uiting komen in de corres-

pondentie tussen het gouvernement en de posthouders, en wel in het bijzonder de posthouder bij de Djoeka's of Aucaners, levend aan de Marowijne-, de Cottica- en de Commewijne rivier.

De omvangrijke correspondentie tussen posthouders en gouvernement bevindt zich

- 1^e in het Algemeen Rijks Archief in den Haag, en wel over de periode van 1761 tot 1845;
- 2^e in het Lands Archief te Paramaribo, en wel over de periode 1845-1863 en 1919-1926.

Het betreffende archiefmateriaal dat zich in het Lands Archief te Paramaribo bevindt, werd door mij verzameld en op microfoto's vastgelegd tijdens een verblijf aldaar in 1961, dat gesubsidieerd werd door de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Suriname - Nederlandse Antillen, WOSUNA.*

§ 2 *Historisch overzicht*

In Suriname was sedert 1650, toen de Engelsman Francis Willoughby, graaf van Parham, bezit van het gebied nam en er een Europese nederzetting vestigde, de plantage de voornaamste bedrijfstvorm. De arbeid, noodzakelijk voor verbouwing op grote schaal van stapelproducten als suiker eerst, en later ook koffie, cacao, katoen, tabak en indigo, werd geleverd door slaven, nadat al spoedig, ook in andere tropische veroveringsgebieden, was gebleken dat blanken — niet-slaven — niet voor dit zware werk geschikt waren. Indianen die aanvankelijk gebruikt waren voor het werk op de plantages, bleken op de duur hiervoor weinig geschikt. De Portugezen vonden in de 16^e eeuw echter een enorm reservoir van betrekkelijk eenvoudig en goedkoop te verkrijgen slaven in Afrika.

De Nederlanders, die in 1634 Brazilië veroverden, en kort daarop de

* Uit de periode van 1845-1863 werd door mij de correspondentie verzameld van de posthouders bij

1^e de Djoeka's of Aucaners aan de Marowijne-, de Cottica- en de Commewijne rivier,

2^e de Saramaccaners aan de Suriname rivier,

3^e de Becoe-Moesinga of Matuarie's aan de Saramacca rivier.

Uit de periode van 1919 - 1926 werd de correspondentie verzameld van posthouder W. F. van Lier bij de Djoeka's aan de Marowijne rivier. Dit posthouderschap werd ingesteld bij wijze van experiment, nadat deze functie vanaf 1863 in onbruik was geraakt. Na 1926 zijn er geen posthouders meer benoemd.

Portugezen verdreven uit het West-Afrikaanse kustgebied, voorzagen het gehele gebied van Brazilië tot het zuiden van Noord-Amerika van deze werkkrachten. Bij de overname van Suriname door de Zeeuw Abraham Crijnsen in november 1668 waren daar, meldde deze, 714 slaven, vrouwen en kinderen niet meegerekend.

Na een verwarde tijd, waarbij de Staten van Zeeland en de Staten-Generaal elkaar de souvereiniteit in Suriname betwistten, verkocht Zeeland de kolonie in 1682 aan de West-Indische Compagnie (voor f 260.000,—), die in 1683 een „driemanschap” vormde met de stad Amsterdam en Cornelis van Aerssen van Sommelsdijk als deelgenoten. Dit „driemanschap” beheerde Suriname onder de naam „Geoctroyeerde Societeit van Suriname”.

De slavenhandel op Suriname werd gedreven door de in 1621 opgerichte West-Indische Compagnie, die na de vrede van Munster in 1648 en na het verlies van Brazilië moest concurreren met Engelse en Franse maatschappijen. De Compagnie verloor zijn oude macht en glorie en werd in 1674 omgezet in een nieuwe W.I.C. De financiële positie werd gesaneerd en een nieuw octrooi, dat om de 25 jaar vernieuwd zou worden, werd opgesteld door de Staten-Generaal. Dit octrooi van 1674 verschafte de nieuwe W.I.C. in de Nederlandse koloniën in West-Indië het monopolie van de handel, in het bijzonder die in slaven. De invoer van slaven werd zelfs verplicht gesteld in de artikelen van het Octrooi, dat bij de overname van Suriname in 1682 werd opgesteld. Het „slavenhalen” werd door concurrentie namelijk steeds moeilijker en bovendien minder voordelig. Bij de vernieuwing van het Octrooi, in 1730, werd de verplichte leverantie op 2500 slaven per jaar gesteld, maar de vele klachten der plantagebezitters over slaven-tekorten wijzen er op, dat de W.I.C. niet aan deze verplichting kon voldoen. In 1784 werd het monopolie dan ook opgeheven, terwijl inmiddels al sedert 1730 particulieren op speciale voorwaarden tot die handel werden toegelaten.

De Geoctroyeerde Societeit, onder supervisie van de Staten-Generaal — die steun verleende bij de verdediging van Suriname tegen binnenlandse en buitenlandse vijanden — bleef bestaan tot 1795, waarna het beheer van Suriname werd overgenomen door een „Committé tot de zaken van de Colonien en Bezittingen op de kust van Guinea en in America” tot 1801, en van 1801 tot 1816 door een „Raad der Amerikaansche Colonien en Bezittingen”.

De bestuursregeling^{1*}, vastgelegd in het Octrooi der Societeit van

* De boven-geplaatste cijfers verwijzen naar de literatuurlijst.

Suriname in 1682, werd ten uitvoer gelegd door de Gouverneur, Cornelis van Aerssen van Sommelsdijk, die haar ter plaatse meer in details regelde.

De Gouverneur, de hoogste ambtenaar in de kolonie, werd met goedkeuring van de Staten-Generaal en de Prins van Oranje, aangesteld door de W.I.C. Hij bestuurde de kolonie, met naast zich de „Politiecken Raad” („gekozen uit de aanzienlijkste, verstandigste en moderaetste onder de Coloniers”). Eerste Raad was de Commandeur, bevelhebber over de fortificatiën en het krijgsvolk. Een Raadfiscaal had zitting in de Raad, met adviserende stem. De Politieke Raad werd in 1684 verdeeld in twee Hoven: een Raad van Politie en een Raad van Criminele Justitie. De Raad van Civiele Justitie vormde een apart college. De raadslieden werden door de gouverneur gekozen uit dubbele lijsten, opgesteld door de kolonisten. Deze regeling bleef in essentie bestaan tot 1816.

Van 1799 tot 1814 was Suriname, met een korte tussenpoos, onder het protectoraat van Engeland, waarbij als enige verandering de gouverneur door Engeland werd benoemd.

In 1816 kwam een nieuw stelsel van bestuur tot stand, dat zich handhaafde tot 1828. De Gouverneur-Generaal, benoemd door de Koning, had het hoogste uitvoerend gezag; naast zich had hij een Hof van Politie en Criminele Justitie waarvan de 9 leden evenals vroeger benoemd werden door de gouverneur, op voordracht van de kolonisten, en wel van de eigenaren der plantages, „mitsdien bij de welvaart der volkplanting het meest geïnteresseerd”. De oppermacht lag echter in het moederland, van waaruit de kolonie geregeerd werd door het Departement van Koloniën.

Het ging de kolonie slecht op bijna elk gebied: het nieuwe bestuursstelsel voldeed bijvoorbeeld niet, het regende klachten en in 1828 stelde J. van den Bosch, als Commissaris-Generaal naar de West gestuurd om de toestand in ogenschouw te nemen, een nieuwe bestuursregeling op, waarbij het bestuur van alle West-Indische koloniën gecentraliseerd werd, onder één Gouverneur-Generaal, gevestigd in Suriname. Het Hof van Politie en Criminele Justitie werd vervangen door een „Hooge Raad der West-Indische Bezittingen” die het bestuur voerde over Suriname en Curaçao tezamen. (In 1845 werd deze samenvoeging weer opgeheven). De vertegenwoordiging door kolonisten werd afgeschaft. De uitvoerende macht werd geheel in handen van de Gouverneur-Generaal gelegd. De Hoge Raad bestond uit vier leden: de Procureur-Generaal, de Controleur-Generaal der Financiën, de Raad-Commissaris der Inlandse Bevolking en de Raad-Commissaris van 's Rijks Domeinen. Secretaris van de Hoge Raad was de Gouvernements-Secretaris.

Ook deze regeling voldeed niet en in 1832 werd zij al weer herzien en de centralisatie iets minder straf gemaakt. De Hoge Raad werd omgezet in een Koloniale Raad, die samengesteld was uit de Procureur-Generaal, tevens administrateur van Financiën, en zes van de aanzienlijkste ingezetenen. De kolonisten kregen nu dus weer wat meer zeggenschap, althans in de uitvoerende macht. Deze raadsleden konden op de oude wijze verkozen worden uit „eigenaars van plantages in de kolonie woonachtig, of agenten van eigenaars”. Daar op de meeste plantages in die jaren door hun eigenaars hypotheek was genomen in Nederland, waarna ze beheerd werden door agenten van die hypotheekbanken, waren de leden van de Koloniale Raad zelden plantage-eigenaren, maar gewoonlijk agenten. Hoewel ook dit bestuursstelsel nadelig was voor de kolonie — deze „plantocratie” van absente, conservatieve belanghebbenden was tegen elke verandering van de bestaande toestand — kwam er tot na de emancipatie geen noemenswaardige vernieuwing. Slechts enige financiële maatregelen werden genomen om de kolonie voor ondergang te behoeden.

Onder de omstandigheden die het karakter van de kolonie Suriname bepaalden, kan men als de belangrijkste noemen, ten eerste dat het als een wingewest voor het moederland werd beschouwd, en ten tweede dat het een slavenkolonie was.

De twee belangrijkste groepen die aan het land wilden „winnen” waren de Directeuren der Geotroyeerde Societeit en de kolonisten-plantagebezitters. Een gevolg van het naast elkaar bestaan van deze twee belangen-groepen was een sedert het begin der kolonisatie laaiende en sedert nooit luwende tweedracht tussen regering en kolonisten. Hoewel de Societeit met haar regeringsbevoegdheid, en de steun van de Staten-Generaal achter zich, meestal haar plannen wist door te zetten, wist zij zich toch afhankelijk van de medewerking der kolonisten. Ondanks obstructie van regeringsbesluiten, klachten over en weer tussen Gouverneur en Raadsleden, opvolgingsruzies, „adressen” aan Staten-Generaal en Directeuren der Societeit, heftige persoonlijke vetes enzovoorts, wist men een wankel evenwicht te bewaren, waardoor ruim een eeuw lang inderdaad grote rijkdommen verzameld konden worden door beide partijen. Rijkdommen echter, die nooit ten goede kwamen aan Suriname.

Het hevigste en bekendste conflict rees tussen Gouverneur Mauricius (benoemd in 1742) en vele notabelen. Deze ruzie liep zo hoog dat Mauricius in 1751 naar Nederland werd teruggeroepen, waar hij echter van alle blaam gezuiverd werd. Hij keerde evenwel niet terug. De

gevolgen van deze giftige tweespalt, waarin bijna iedereen in Suriname partij had gekozen, werkten nog vele jaren door.

De omstandigheid, dat Suriname een slaven-kolonie was, veroorzaakte eveneens spanningen in deze samenleving. Om slavernij als instituut te aanvaarden, dat wil zeggen: mensen als „instrument van productie”² te gebruiken, was het noodzakelijk daarvoor ook argumenten bij de hand te hebben. De voornaamste rationalisaties waren:

1^e Slavernij was niet in strijd met de Christelijke leer.

2^e De neger was inferieur aan de blanke. Dat was uit vele kenmerken op te maken: hij had „barbaarse” gewoonten (d.w.z. niet Christelijke), werken deed hij slechts onder dwang, hij was wraakzuchtig, hardleers en seksueel losbandig.

Gewapend met een superioriteitsgevoel, gesanctioneerd door de genoemde overtuigingen, stond de plantagedirecteur tegenover een slavenmacht, die bestond uit een aantal, dat in 1738 gemiddeld 25 maal, in 1787 65 maal en in 1830 20 maal zo groot was als het aantal blanken dat die slavenmacht moest beheersen. Deze massa was inderdaad alleen met dwangmaatregelen tot werken te krijgen en stond bovendien vijandig, hetzij bedekt, hetzij openlijk, tegenover de meesters. Ondanks zijn ideologie en geforceerde superioriteitsgevoelens leefde de slavenbezitter dan ook in constante vrees voor slavenopstanden, een vrees die allerminst ongegrond was.

In een dergelijke samenleving, waar de blanke meesters aan vele spanningen bloot stonden, is het niet te verwonderen dat er „zich vaak instabiele, driftige, lichtgeraakte personen met maniakale neigingen” ontwikkelden, „persoonlijkheden met psychopathologische kenmerken”,³ wat zich op de plantages niet zelden uitte in gruwelijke wreedheid en willekeur.

Hoewel de bewoners der kolonie er van overtuigd waren dat de slaven alleen met grote strengheid en voortdurende dwang tot werken waren te krijgen, zag men ook in, dat het in het eigen belang der plantagebezitters noodzakelijk was, de bovengenoemde excessen binnen redelijke perken te houden: tenslotte waren zij van de werkzaamheid der slaven afhankelijk om hun doel, het vergaren van rijkdom, te bereiken. De vele verordeningen en bepalingen, door het gouvernement gepubliceerd, getuigen van dit inzicht; het geregeld herhalen ervan getuigt van de noodzaak het matigen van wrede straffen telkens opnieuw onder de verslappende aandacht der slavenmeesters te brengen.

De slaven in Suriname hebben zich nooit in een grote opstand ver-

enigd, zoals dat elders wel is voorgekomen (Berbice, Haiti, etc.), maar wel hebben zich reeds vroeg grote groepen van de zware druk der slavernij weten te bevrijden door weg te lopen. Zij vluchtten de bossen in, of de rivieren en kreek op en bouwden dorpen en „kostgronden”. Daarbij bleef het echter niet: nood en wraakzucht dreef hen terug naar de bewoonde kolonie om plantages te overvallen en vrouwen, voedsel, gereedschappen en wapens te roven.

Reeds onder Lord Parham wordt het weglopen van slaven vermeld. Ook indiaanse slaven, die toen nog gebruikt werden, vluchtten de bossen in, en de rivieren op: de Suriname, de Saramacca en de Coppename. Zowel negers als indianen maakten het de plantages lastig. De bekendste groep negers, onder het opperhoofd Jermes, die zich eerst aan de Parakreek en later aan de Coppename vestigde, bestond toen al uit enkele honderden.

Gouverneur van Sommelsdijk, die in 1683 in Suriname aankwam, sloot datzelfde jaar vrede met de indianen, die, vrij verklaard, de kolonie daarna met rust lieten. Een jaar later, in 1684 volgde vrede met de negers aan de Coppename. Ook deze groep deed verder niet van zich horen; toch nam het weglopen toe en daarmee ook de onrust in de kolonie.

Vanaf 1690, na een opstand op een joodse plantage, waarbij de eigenaar vermoord werd en de hele slavenmacht de bossen invluchtte, werd de kolonie genoodzaakt zich beter tegen het verlies der kostbare slaven en de plunderingen der weglopers te weren.

Vele pogingen werden daartoe aangewend. Al onder van Sommelsdijk had men een gewapende burgerwacht ingesteld van 11 compagnieën (waaronder een joodse) in de districten, en 3 à 5 in Paramaribo, die patrouilles tegen de weglopers ondernamen; met weinig succes, zodat na 1730 ook militairen werden ingeschakeld. De straffen op het weglopen werden steeds strenger: sedert 1721 stond op weglopen de doodstraf. De premies, uitgereikt voor het vangen van weglopers, werden geregeld verhoogd. Wolbers⁴ meldt, dat „in 1685 de premie op het vangen en terugbrengen van een weggeloopte slaaf bepaald [werd] op *f* 5,—; in 1687 verhoogd tot 300 pond suiker, zoo er expressievelijk op gejaagd werd, doch anders slechts 100 pond; in 1698 vermeerderd tot *f* 25,— [...] en *f* 50,— [...]. In 1717 werd verlof gegeven aan elken kolonist om togten tegen de weglappers te doen, en werd er eene premie gesteld van *f* 1500,— op de ontdekking der Klaas- en Pedro- en *f* 600,— der andere weglappersdorpen, en *f* 10,— voor het opsporen van een bewoner der genoemde dorpen.”

Niets mocht echter baten, het weglopen nam steeds toe, vooral na 1712, toen de kolonisten, in paniek geraakt bij de inval van de franse admiraal Jacques Cassard, hun vrouwen en kinderen, vergezeld van hun slaven, het bos instuurden. Vrouwen en kinderen kwamen terug, maar een groot aantal slaven verkoos het in de bossen te blijven en zich bij de reeds gevormde groepen te voegen. In 1738 schatte men het aantal weglopers, „Marrons” genoemd, op 6000. Het aantal plantages bedroeg toen ± 400 , het aantal slaven ± 50.000 , het aantal blanken ± 2000 !

Ruim 10 % van de slaven was dus weggelopen. (Deze verhouding handhaafde zich ongeveer een eeuw lang tot ± 1830 , daarna daalde het aantal plantages en slaven. Het aantal bosnegers steeg nog met een ongeveer 1000 man tot ± 7000 in 1863).

In 1730, nadat de plantages vele aanvallen te verduren hadden gekregen, ondernam men een aantal tochten, die tot gevolg hadden dat de beruchte Klaas- en Pedro-dorpen, aan de Saramaccarivier, ontdekt en verwoest werden, waarbij omstreeks 26 negers gedood en 22 gevangen werden. Men stelde er 11 terecht waarbij men „met dezelve wat streng te werk is gegaan, op hoop dat zulk een voorbeeld een afschrik aan hunne medepligtigen zoude geeven, en de geneigdheid onder de Slaaven tot wegloopen verminderen”.⁵ Zo veroordeelde men één hunner, „Te weeten de Neger Joosje, om met een Ysren Haak door zijn ribben geslaagen aan de Galg te werden opgehangen en aldaar te blijven tot dat er de dood na volgt, gestorven zijnde de kop te werden afgekap en alhier op een Staak, aan de Waterkant, te werden gesteld en de romp ten prooi der Vogelen te blijven . . .”, een paar anderen, „omme aan een Paal te werden gebonden en dezelve met klein vuur tot asche verbrand, brandend intusschentijd met gloeyende Tangen geneepen”.⁶

Evenwel, daar de „Togten, zo zij van geen gewenscht gevolg waren, meerder kwaad dan goed toebagten; terwijl daardoor de hoogmoed niet alleen der Wegloopers, maar zelfs van de Slaven werd vermeerderd, en hen de toepadten door de Bosschen en tot de Marons werden bekend,”⁷ besloot Gouverneur Mauricius, sedert 1742 in Suriname, in 1749 tot andere maatregelen, „naamelijk, om te onderstaan of met de Wegloopers eenige Vrede, of eenige onderhandeling aan te gaan was, (gelijk de Heer van Sommelsdijk in zijn tijd heeft gedaan met de Indiaanen en Copenaamsche Negers en gelijk de Engelschen in den Jaare 1739, wanneer het Eiland Jamaica in gelijk gevaar was gebragt als Suriname, door de stoutheid der Wegloopers, een Vrede hebben gemaakt met de zoogenaamde Capiteins dier weggelooene Negers) om redenen dat een Togh nog zoo voordelig uitvallende, niet anders uit werken zou dan

dat men eenige Dorpen vernielde, eenige dezelve bewooners doode of gevangen kreeg, en dat al dat voordeel maar was voor eenige, ja somtijds maar voor een of twee Jaaren, als wanneer zij weder even sterk in magt en dorpen waren aangegroeid, zo als voorheen meermalen was gebleeken. Bovendien, dat men ook ondervond, dat al die Togten niet alleen onoverkomelijke zwaarigheden inhadden, maar, behalve dat, zeer kostbaar waren, terwijl ieder Commando meer dan honderdduizend Guldens te staan kwam, zo aan vergoeding van Slaaven en huur als anderszins, zonder dat daardoor al die zwaare kosten, moeiten en gevaaren op verre na werd voldaan, aan het noodwendige oogmerk, om dat verderflijk gespuis der Wegloopers of uit te roeijen of zoo verre te brengen, dat zij niets nadeeligs konden onderneemen. Dieshalve de Gouverneur oordeelde, dat zulks het beste en voordeeligste zoude kunnen geschieden met een ontzachelijke Togt, en zelfs na de Verovering van een of meerder Dorpen, om, zo als men zegt, met den Degen in de Vuist, en zelfs na een groote Nederlaag te hebben toegebracht, — de Vrede te maaken.”⁸

Het was daarbij de bedoeling van Mauricius „met de geenen, die men door de Vrede afgescheiden had, de Vrede heilig te houden, en hen op alle wijze te streelen, en de anderen die buiten deze Vrede waren zonder quartier te vervolgen,” en ze „te verdeelen, en, was het mogelijk, tegen malkanderen op te hitsen”.⁹

Ondanks tegenstand der raadsleden, — die in het geheel geen heil zagen in het sluiten van vrede, en opzagen tegen de kosten van de „ontzachelijke Togt”, — zette Mauricius zijn zin door, en bereikte in eerste instantie zijn doel. Na een inderdaad zware tocht van 1000 militairen onder aanvoering van kapitein-luitenant Carel Otto Creutz naar de Saramacca, waarbij een drietal dorpen en kostgronden vernield werden, kreeg men contact met het opperhoofd Adoe en zijn omstreeks 1600 onderdanen. De onderhandelingen verliepen gunstig en de voorwaarden van het vredescontract, dat in 1739 op Jamaica met de wegloopers was gesloten, werden als basis voor de vrede aanvaard. Creutz vertrok, met de belofte dat geschenken gezonden zouden worden om de vrede te bekrachtigen. Echter, nu verzetten de raadsleden, die toch al tegen het sluiten van vrede waren, zich tegen het plan om Louis Nepveu met dertig militairen en de geschenken naar Adoe te sturen. Zij vonden dit te duur, en meenden dat een paar blanken onder de heer Picolet (raadslid) en twintig lastdragers voldoende was. Het gevolg was desastreuus: de troep werd aangevallen door een ontevreden opperhoofd, Zam Zam, en in zijn geheel uitgemoord. Adoe, die de geschenken niet

zag verschijnen en uit de geruchten die hem ter ore waren gekomen over de twisten in Paramaribo had opgemaakt dat de vrede een list was om hen opnieuw te overvallen, hervatte de oorlog en de aanvallen op plantages gingen weer onverminderd voort.

Op de plantages zelf kwam het soms tot bloedige opstanden. Een centrum van onrust lag in de vijftiger jaren in het gebied van de Commewijne en de zijrivieren Cottica, Perica en Tempati. In 1757 had een grote opstand in Tempatie tot gevolg, dat alle slaven van de houtplantage aan die rivier, die weigerden naar een andere, niet-houtplantage, verplaatst te worden, het bos inliepen.

Zij voegden zich bij een groep reeds eerder weggelopen negers aan de Djoekakreek, een zijrivier van de Marowijne. Tezamen vormden ze een groep van omstreeks 1600 man, die geregeld plantages aanvielen en wapens, gereedschappen en vrouwen roofden, daarbij echter op elke plantage briefjes achterlatende, ondertekend door een zekere Boston, waaruit op te maken viel dat zij bereid waren vrede te sluiten.

Gouverneur Mauricius, die zich tenslotte niet meer kon handhaven tegenover de hem vijandig gezinde kolonisten, was in 1751 naar Nederland vertrokken. Hij werd opgevolgd door Gouverneur Spörcke, die na een jaar overleed, en na enige opvolgingsstrubbelingen kwam Gouverneur Crommelin in 1753 aan het bewind. Na bijna een jaar grote moeilijkheden gehad te hebben met dezelfde raadsleden van wie Mauricius slachtoffer was geworden, kon hij, na diens eerherstel, in opdracht van de Staten-Generaal in de beide Hoven — van Politie en van Criminele Justitie — nieuwe raadsleden benoemen. Hoewel er nu aanvankelijk een goede verstandhouding heerste, begonnen de moeilijkheden al gauw opnieuw. De kolonie verkeerde in grote financiële moeilijkheden, die, met de steeds toenemende onrust als gevolg van de aanvallen der weglopers, maatregelen noodzakelijk maakten. De krijgsmacht werd ondanks hevig verzet van de raden, die hun deel der kosten ervan niet wilden dragen, versterkt, evenals een aantal verdedigingswerken, terwijl verschillende militaire posten werden ingericht.

In 1760 besloot men in te gaan op het vredesaanbod van de weglopers aan de Djoekakreek. Na eerst twee vertrouwde negerslaven naar hen toe gestuurd te hebben, om te zien of het de bosnegers ernst was, vertrokken James Aber Crombie en J. Rudolph Zobre met geschenken en concept-voorwaarden waarop vrede gesloten zou kunnen worden.

Zij werden plechtig ontvangen en nadat de twee afgevaardigden een aantal verwijten te slikken hadden gekregen, ten eerste over het wan-gedrag der blanken op de plantages en ten tweede over het feit dat er

bij de geschenken geen kruit en lood was, waar speciaal om gevraagd was en hen bovendien onder het oog was gebracht, hoe dapper de bosnegers zich tegen de blanken hadden geweed, werd de vrede in principe gesloten. Een nieuwe lijst van geschenken werd opgesteld, die na een jaar gebracht zouden worden, waarbij de vrede bij ede bevestigd kon worden. Dit gebeurde: de zelfde twee gecommiteerden vertrokken in april 1761, met een tiental militairen en 60 lastdragers, opnieuw naar Djoeka en de 22ste mei werd de vrede officieel gesloten. Boston, welbespraakt, sprak de eed uit, mede voor de beide opperhoofden: „Pamo, die het Land toebehoort, Araby die op Jouka woond”, waarna men die eed zowel op neger- als op blanke wijze bekrachtigde.*

Het vredescontract was ook nu weer opgesteld op basis van het in 1739 op Jamaica met de weglopers gesloten contract.

De artikelen waarvan de inhoud van belang is voor dit overzicht luiden:

Art. III

Dat zy vrij zullen blyven wonen ter plaatse daar zy nu zyn, en al het nodige Land aldaar in 't ronde, midts niet dichter als ten minsten twee Dagen of tien Uuren gaans van eenige Plantagiën zyn; edoch zo zy elders zich zouden willen ter neder stellen, het zy aan 't hoofd der Rivieren, of anders, zullen zy gehouden zyn, daar van altoorens Permissie te obtineeren van de Regeering deezer Landen, ook indien zy eenig bouw Hout om te verkoopen zouden willen maaken aan de hoofden der Rivieren, mede na Costume locaal.

Art. IV

Zo by aldien het mogte gebeuren, dat na de Pardon en Accoord, en tekenen van dien, eenige Slaaven of Slaavinnen tot haar mogte komen over te loopen, zy Boschnegers verpligt zullen zyn, dezelve zonder onderscheid by de Blanken te brengen en over te leveren, waar voor zy zullen genieten de premie in geld of waaren; volgens daar van te maakene Accoord van tien tot vyftig Guldens Hollandsch voor ieder Slaaf of

* Waarbij o.a. „De Gecommitteerden waren genoodzaakt geweest bij het maaken van die Vrede, ieder een der Aanzienlijkste Negerinnen gedurende hun verblijf aldaar tot zich te neemen, om des te vaster van de Vrede verzekerd te zijn, en wijl ook hun vertrouwen op de Blanken daardoor merkelyk zoude versterkt werden”.¹⁰

Slaavinne die zy zullen brengen. Zy zullen om het meeste gemak, die gevangene aan de naaste Blanken kunnen overgeven, om die aan de naaste Raad of Burger Officier te bezorgen, waar voor hen dan ilico de premie zal werden bezorgt.

Art. VI

Dat zy Bevredigden en hun Opvolgers alle poogingen zullen doen, om alle Slaaven, die na dato deezes wegloopen, als mede Vyandlyke Indiaanen te vangen, en op te brengen, en, des noods, te dooden, ten dien einde zy ook gehouden zullen zyn, en zich daar toe obligeeeren, omme zo dra zy eenige advertentie krygen van den Heer Gouverneur, dat 'er Slaaven zyn weggeloopen, ten eersten daar op uit te gaan, om die te zoeken en te achterhaalen, ook in gevalle van Rebelle of onraad op eenige Plantagie of plaats in de Colonie, op het eerste ontbod van den Heer Gouverneur, of Gouverneur en Raaden hun Opperhoofden zullen zorgen, dat de gevraagde Manschappen van de haaren ten eersten tot zyn orders geleverd werden, en in alles de Blanken na hun beste en uiterste vermoogen ten nutte zyn, ook tegen andere Wegloopers om die uit te roeijen, vooral zo die de Blanken attaqueeren of eenige hostiliteiten komen te doen, en wel nu voor eerst eenige te saamgerotte tusschen de Marowine en Cottica; werdende verstaan, dat de vrye Indiaanen, die met ons in Vriendschap zyn, ook onder deeze Accoord zyn begreepen, en dat zy die ongemolesteerd moeten laaten.

Art. X

Zy zullen haare Producten, Vee, Goederen, Hout, enz. mogen afbrengen, doch telkens niet sterker als tien of twaalf Persoonen te gelyk, om aan Paramaribo of elders, daar het vastgesteld werd, te koop te brengen, mids zich by haar aankomst ten eerste adresseeren by den Heer Gouverneur, en van hun komst, en 't geen zy te koop brengen, kennisse geevende.

Art. XII

Dat tot nakoming van dit alles by haar zullen blyven wonen en genoegsaam getal Blanken; en zy daarentegen altoos twaalf van haare Creoolen, Zoons van haar Capiteins of Aanzienlykste zullen mede geeven en altoos laaten by de Blanken aan Paramaribo blyven, doch met verlof van die van Jaar tot Jaar te mogen verwisselen.

Art. XIII

Dat zy Boschnegers nu in het vervolg niet meer zullen ter Dood oordeelen, zonder kennissen van de Overheid alhier, zullende moeten de Deliquant aan Paramaribo aan de Regeering nevens de klagte overgeeven, als ze vermeenen de Dood schuldig te zyn, als zynde opperste Rechters, aan wien alleen over Dood, en Leeven te jugeeren competeert; alle andere Straffen werden aan haar overgelaaten.

Ingevolge artikel XII werd een blanke militair, sergeant Frick, met twee soldaten, als posthouder op het dorp van het Groot-Opperhoofd geplaatst. Men sprak in het vervolg van de „bevredigde bosnegers van achter Auca” of „Aucaners”, omdat die vrede inderdaad „achter” de plantage Auca, gelegen aan de Sarakreek, gesloten werd, en wel 57 mijl ervandaan: aan de Djoekakreek. Deze bosnegers zelf noemden zich Djoeka's en hun gebied Djoeka.

Nu deze eerste vrede succesvol was gesloten, bleken ook de Saramaccaners weer bereid tot nieuwe pogingen. Buiten hun eigen gebied, namelijk op het hoofddorp der Djoeka's, Bongo Dotti, waar enige vrede-willige Saramaccaners zich hadden vervoegd, werd met hen onderhandeld over de mogelijkheid om op dezelfde voorwaarden tot overeenkomst te komen. Hierbij speelde Louis Nepveu, broer van Jan Nepveu (later gouverneur), een belangrijke rol; hij voerde de onderhandelingen, eerst op Bongo Dotti, later aan de Sarakreek,* waar tenslotte, op dezelfde wijze als met de Djoeka's, met de Saramaccaners vrede werd gesloten op de 18e september 1762. De posthouder, vaandrig J. Dorig, vestigde zich op de post Victoria aan de Suriname-rivier waaraan de Saramaccaners zich langzamerhand vestigden.

Hetzelfde neger-opperhoofd Zam Zam dat in 1750 de vredespogingen deed mislukken, bemoeide zich met de uitdeling der geschenken en sloeg daarbij het opperhoofd Moesinga over. Deze, woedend hierover, en overtuigd dat de blanken hier mede schuld aan hadden, viel een aantal plantages aan, nam 150 slaven mee en sloeg een naar hem uitgezonden patrouille af. Hij sloot echter tenslotte toch, tezamen met zijn mede-opperhoofd Becoe, in 1767 een afzonderlijke vrede. Deze groep, de Becoe-Moesinga of Matuari negers genoemd, bleef aan de Saramacca gevestigd. Voor het vervoer van hun producten kregen zij vrije doorgang door de Wanica-kreek, terwijl de posthouder zich vestigde in Saron, aan de Saramacca.

* Zijrivier van de Surinamerivier.

De vrede was nu gesloten. De vreugde hierover was groot. Er werden in Paramaribo bid- en dankdagen gehouden, Gouverneur Crommelin werd door de Directeuren der Societeit geprezen en gelukgewenst, degenen die zich metterdaad hadden ingespannen voor het sluiten der vrede werden beloond met geld en geschenken.

De problemen van de kolonie waren hierdoor echter allerminst opgelost: het bleek al gauw dat met het sluiten van vrede met de genoemde groepen bosnegers geen afdoende garantie tegen het weglopen van slaven was bereikt. Hoewel de drie groepen zich, zij het met veel weerzin en lijdelijk verzet, min of meer aan de bepalingen van het vredesverdrag hielden en een deel der weglopers uitleverde, weerhield dit de slaven, die geen verbetering zagen in hun behandeling op de plantages, niet hiertegen in opstand te komen, weg te lopen en nieuwe haarden van onrust te vormen, en de kolonie in paniek en gevaar te brengen. Opnieuw trof men vele maatregelen. Gouverneur Nepveu, benoemd in 1770, was daarin bijzonder actief. Hij deed een militair kordon om het bebouwde deel der kolonie aanleggen: een verbindingsweg, met op geregelde afstanden militaire posten.* Hij richtte het „Vrijcorps” op, bestaande uit vrijgekochte negers en mulatten, die ingeschakeld werden bij tochten tegen weglopers. Een nieuwe versterking van 1200 man troepen werd aangevraagd en in 1773 kwamen 800 man uit Nederland aan onder bevel van kolonel Fourgeoud.

De nieuwgevormde groepen „Marrons” vielen de plantages in het Commewijne- en Cotticagebied bijzonder hevig aan, sloegen met succes militaire patrouilles af en overvielen militaire posten van het kordon. Hun opperhoofden, Bonni, Baron en Joli Coeur, waren goede krijgslieden, moedig en wraakzuchtig. Het kostte de kolonie en de uit Nederland aangevoerde krijgsmacht jaren van enorme inspanningen hen uit hun tot vestingen versterkte dorpen te verdrijven, en hen tenslotte diep het land in te jagen en onder voogdijschap der Djoeka's te brengen, aan de boven-Marowijne. Deze oorlog, met meerdere of mindere heftigheid gevoerd, maar nooit geheel aflatend, duurde van 1769 tot 1789.

De posthouders intussen, sedert de vrede bij de drie stammen geplaatst, (aanvankelijk op het hoofddorp, waar het Groot-Opperhoofd zetelde) trachtten hun taak daar uit te voeren. Het was allerminst een sinecure.

* „Het strekte zich ongeveer uit van de Joden-Savanne aan de Surinamerivier in nagenoeg westelijke richting tot aan den post Imotappi aan de Boven-Commewijne; van daar liep het recht noordelijk langs deze rivier tot aan den post l'Espérance, vandaar ging het in W.O. richting, passeerde de Perica tot aan Willemsbrug, en wendde zich dan noordwaarts naar de kust.”¹³

Redenen voor strubbelingen waren er altijd in ruime mate, en de niet te benijden militairen waren er vaak nauwelijks tegen opgewassen. Over elke wegloper die uitgeleverd moest worden volgens het vredescontract moest opnieuw langdurig onderhandeld worden. De periodieke uitdeling van geschenken aan de bosnegers ging altijd gepaard met moeilijkheden: steeds voelden zij zich tekort gedaan, en vonden zij dat ze te ver moesten reizen om de goederen van de opslagplaats af te halen.

Hun wantrouwen tegen de blanken, van wie zij steeds nieuwe aanvallen meenden te kunnen verwachten, uitte zich in hun houding tegenover de posthouder. Deze moest zich een even goed en listig diplomaat betonen als zijn gastheren, om althans een deel van zijn opdracht uit te kunnen voeren.

De eerste posthouder bij de Djoeka's, sergeant Frick, een Duitser van oorsprong, die het neger-engels slecht beheerste, hield het niet langer dan tot 1763 uit. In één van zijn brieven (in augustus 1762) klaagt hij over de moeilijkheden die het gevangen nemen en houden van weglopers opleverde: zij hadden wapens en verzetten zich hevig. Hij vraagt om boeien en eindigt met een pathetische noodkreet om meer hulp bij het toezenden van proviand en goederen, die de negers slechts voor een vergoeding die hij niet kon betalen voor hem willen halen. „Ik ken dog niet gelooven, dat het de intentie van UEd. Achtb. Heren is mij soo slechter dings soo te seggen, mij hier te laten crepeeren, sonder kleederagie, sonder kruijt en loot.” Tenslotte raakte hij zozeer uit de gunst der bosnegers, dat zij hem een paar maal verboden brieven naar Paramaribo te sturen om hun wens en klachten over te brengen „daar het toch niets hielp”, en hem zelfs eens gevangen zetten, met zijn twee soldaten, en hem alle bezittingen afnamen. Hij werd wel snel vrijgelaten, maar vertrouwen deden de bosnegers en hij elkaar niet meer, en hij vroeg om aflossing.

Hoewel zowel Gouverneur Crommelin als de Societeit het posthouderschap om verschillende redenen liever door een burger („politiek persoon”) dan door een militair vervuld zagen, verzetten de raden der beide Hoven zich hiertegen, en met succes. Tegen het voorstel een „bekwaam, moderaat en verstandig man, niet-militair” te benoemen brachten zij in: dat het te hoge kosten voor de ingezetenen met zich zou brengen; dat onder de militairen genoeg bekwame onderofficieren te vinden waren, die een wakend oog op de bosnegers konden houden; dat onder de „politicquen” zo ze „een en ander al op schrift kunnen stellen” een bekwaam man veel moeilijker te vinden was; dat het een gevaarlijke post was. Een militair is verplicht bij moeilijkheden op zijn post te blijven.

Een burger kon die verlaten, als het hem „te warm wierd”.

Tot in de 19^e eeuw bleven de posthouders dus militairen, die af en toe een „douceur” van 100 of 150 gulden kregen, voor het oplossen van moeilijke problemen.

Nadat in 1789 de oorlog tegen de Bonniners was geëindigd en deze door de Djoeka's aan de boven-Marowijne belet werden de kolonie verder last te bezorgen, kwamen er geen grote opstanden meer voor. Het weglopen der slaven ging weliswaar door, maar in verminderde mate. Oorzaken hiervoor waren onder meer: het teruglopen van het aantal plantages en daarmee van het aantal slaven; het verbod van slavenhandel in de Nederlandse gebiedsdelen, dat gold sedert 1814; het langzaam doorwerkende inzicht, dat men de slaven beter moest behandelen dan tot dusver, hetzij uit nuttigheids-, hetzij uit humanitaire overwegingen. De afschaffing der slavernij, eerst door Engeland in 1833, daarna door Frankrijk in 1848, waarvan het bericht ook was doorgedrongen tot slaven en bosnegers in Suriname, deed de verwachting ontstaan dat Nederland zou volgen, wat ook gebeurde, zij het pas in 1863.

§ 3 *Het posthouderschap na 1835*

De vrees voor een oorlog met de bosnegers, hetzij door verspreide aanvallen, hetzij door een algemene overval van de verschillende „bevredeigde” stammen tezamen, al of niet verbonden met de weglopers, en zelfs met Indianen, was in de eerste helft van de 19^e eeuw nog in de gehele kolonie aanwezig. Toen dan ook in 1835, 1837 en 1838 de Vredescontracten met de drie bosnegerstammen (de Saramaccaners, de Djoeka's of Aucaners en de Matoearis of Becoe-Moesinga negers) werden hernieuwd, vormden een herhaling van maatregelen, opgesteld ter bescherming der Kolonie, door middel van vastgestelde grenzen, waar voorbij de bosnegers niet mochten komen, en een passenstelsel ter beperking van aanvallen door hen die voor handel de rivieren mochten bevaren en naar de stad komen, tezamen met de bepalingen over het opvangen en uitleveren der weglopers, het voornaamste deel ervan.

De controle op de naleving van het nieuwe contract werd, veel meer dan dit bij het oude van 1761 het geval was, toegewezen aan de posthouder, die zich op zijn vooruitgeschoven post op de hoogte moest stellen van alle bewegingen der bosnegers, en daarvan geregeld verslag moest uitbrengen.

In het met de Djoeka's op 25 maart 1837 gesloten „Politiek Contract” worden status en taak van de posthouder aldus omschreven:

art. 4¹⁴ luidt: „Zoowel het Groot-Opperhoofd als ieder ander Opperhoofd moet wonen in het dorp waarover hij het gebied voert [. . .]; en zal de Posthouder en Bijlegger * of wel een hunner, zoodanig als de Regering dit zal goedvinden altoos in- of nabij het dorp van het Groot-Opperhoofd wonen.”

art. 5: „Het Groot-Opperhoofd, en alle de Opperhoofden, zoowel als de Kleine en Bosch-Kapiteins moeten, binnen den tijd van eene maand na dagteekening dezes, aan den Posthouder opgeven het getal mannen, vrouwen, jongens en meisjes waaruit hun volk bestaat, alsmede het getal goede en defecte geweren, en moeten zij bij iedere volle maan aan den Posthouder opgeven de namen der overledenen en geborenen, sedert de laatste volle maan.”

art. 6: „Wanneer door hen eene patrouille wordt gedaan boven het kordon,** zal hen eene Premie van vijftig gulden voor ieder opgevangen weglooper worden uitbetaald, doch moet de Posthouder alvorens daarvan kennis dragen en daarin toestemmen, dat zoodanige patrouille plaats heeft.”

art. 13: „Bij het overlijden van een Groot-Opperhoofd of andere Opperhoofden zullen zij wel andere mogen kiezen, doch moeten zij daarvan dadelijk mededeeling doen aan den Posthouder, en aan denzelfden den stok, ringkraag etc. overleveren, die, na de noodige inlichting te hebben bekomen, in hoeverre dat nieuw gekozen Opperhoofd het vertrouwen der Regering door zijn goed gedrag waardig is, daarover zal schrijven en zal na dat deze benoeming door de Regering zal zijn geconfirmeerd, het Opperhoofd den Eed van getrouwheid moeten komen afleggen;”

art. 15: „Nimmer zullen er meer dan veertig hunner te gelijk passen naar Paramaribo of elders mogen hebben: [. . .] en moeten zij tot het bekomen dezer passen, zich tusschen 8 uren 's morgens en 4 uren des namiddags tot den Posthouder, als deze er is, en anders tot den bijlegger vervoegen, en hem specifiek opgeven hunne namen, die hunner opperhoofden en dorpen, het getal goede en defecte geweren, den inhoud hunner lading, hetgeen zij willen inkoopen, de afbrengen tijgerkoppen, en wat hij hen verder zal komen te vragen.”

De artikelen 22, 23, 24 en 25 regelen de vergoeding voor het vervoeren van de posthouder of de bijlegger van en naar de stad, evenals het op en afbrengen van goederen. Brieven moeten kosteloos vervoerd worden.

* assistent-posthouder.

** d.w.z. ten zuiden van het „Militair Kordon”, de verdedigingslinie die Gouverneur J. Nepveu in 1778 had laten aanleggen.

art. 26: „Zij mogen geene geweren laten repareren en ook geen aankoop doen van geweren, kruid, lood, houwers noch vuursteen, zonder dit aan den Posthouder wordt gevraagd, die dat achter de pas zal schrijven, en ten gevolge daarvan een permissie billet hebben bekomen.”

art. 27: „De overtreders van een of meer dezer condities zullen gestraft worden, ingeval zij in handen der Regering vallen aan Paramaribo, en zoo zij in hun land zijn of gaan, door het Groot-Opperhoofd ten overstaan van den Posthouder of Bijlegger, die daarvan rapport zal maken.

En wanneer daaraan niet wordt voldaan, zal de vaart voor alle de Aucaners gestopt blijven tot dat de afstraffing heeft plaats gehad.”

In de algemene „Instructies voor de Posthouder bij de Boschnegers”, op 11 november 1835 bij resolutie vastgesteld, die elke posthouder als richtlijn kreeg, werden hem genoemde maatregelen meer in detail ter uitvoering opgedragen. De posthouder moest, zodra hij op zijn residentie aankwam, het Groot-Opperhoofd en alle opperhoofden in vergadering bijeenroepen, hun de punten uit het contract nog eens uiteenzetten, en hun mededelen dat „alle klagten, verzoeken en in een woord, alles wat de Boschnegers ter kennis der Regering wenschte te brengen, door zijne tusschenkomst moeten geschieden.”

Verder kreeg de posthouder in deze Instructies (35 FII) zijn administratieve taak omschreven:

art. 4: „De posthouder zal van al hetgeen in zijn district, waarin hij als resident van de hooge Regering fungeert nauwkeurig Journaal houden en een register aanleggen van de door hem afgegeven passen, die genummerd moeten zijn, en de namen der Boschnegers, die hunner opperhoofden en dorpen en den datum van hun vertrek moeten vermelden. Ook zal hij een register aanleggen van alle de retourpassen, hij zal zoo veel mogelijk van de geboorte en sterfgevallen van elk dorp in het bijzonder aantekening doen, hij is gehouden een conduitelijst op te maken en bij te houden van het doorlopend gedrag der opperhoofden en van alle deze registers en schrifturen alle drie maanden een uittreksel in duplo naar den ambtenaar voor het Departement der boschnegers en Indianen, aan den Gouvernements Secretaris toegevoegd te Paramaribo, afzenden met bijvoeging van zijne aanmerkingen zoo die er zijn.”

art. 10: „Hij zal bij retour der boschnegers tot hem stiptelijk onderzoeken, of de inhoud hunner alhier [Paramaribo] bekomen terugreispassen wel is geopserveerd geworden, door na te gaan:

a Het getal vermelde goede en defecte geweren,

b Het getal aangekochte houwens,

c De kwantiteit kruid, en nieuwe geweren en ingeval daaraan niet is voldaan, zal hij over-compleete aanhouden, onderzoek doen hoe zij daaraan zijn gekomen, hetzelfde bij vertrouwde gelegenheid naar hier afzenden en aan de overtreders in geen jaar eenige nieuwe pas verleenen.”

Met nadruk wordt de posthouder gewezen op zijn taak, de bewegingen der bosnegers onderling, en hun contacten met andere groepen „bevredigde” bosnegers, als ook met weglopers en indianen, scherp in het oog te houden en te melden:

art. 6: „Het wordt den Posthouder zeer ernstig aanbevolen, om met de meeste geheimhouding en discretie te onderzoeken, welke de opperhoofden in Dorpen zijn, die zich schuldig maken aan het ophouden van weggelooopen slaven of de zulke die in verbintenis staan met kampen van weglopers.”

art. 7: „Hij zal langs alle mogelijke wegen de boschnegers trachten te beduiden, welke nadeelige gevolgen en oponthoud ongeoorloofde connecties hen zoude kunnen veroorzaken.”

art. 8: „Hij moet alle gelegenheden waarnemen om zich naar waarheid te informeren met welke indiaansche stammen de boschnegers in vriendschap leven en op welke wijze zij elkander in het een of ander de behulpzame hand bieden en of deze indianen bij de Regering wel of niet bekend zijn.”

art. 9: „Hij zal zoeken ontwaar te worden op welke wijze, zowel de boschnegers als de wegloopers amunitie bekomen, daarin met alle omzigtigheid te werk gaande en iets daarvan met zekerheid ontdekkende, daarvan ten spoedigste kennis te geven.”

art. 11: „Hij zal alles aanwenden, om bekend te worden met de connecties tusschen de drie bekende boschnegerstammen * en voorts alle middelen aanwenden om de differenties tusschen hen levendig te houden, doch in allen deele zich voorzichtig gedragen en het vertrouwen der opperhoofden trachten te winnen om langs dien weg achter hunne ware oogmerken te komen, zonder dat het echter den schijn hebbe, dat de Regering daar eenig belang in stelt.”

* De Djoeka's of Aucaners, de Saramaccaners en de Matoearies of Becoe-Moesinga-negers.

art. 12: „Hij zal tenminsten een maal 's jaars de boven en beneden dorpen der boschnegers moeten resiteren, en zal hij bij die gelegenheid nauwkeurig onderzoeken of er ook weglooper negers onder hen werden opgehouden en zoo ja, of zij zelfs eenige gemeenschap of verstandhouding met wegloopers hebben, daarvan nauwkeurig aanteekening doen en een Rapport daarvan indienen naar hier, en bevind hij dat er op het een of ander dorp wegloopers of gevangenen slaven opgehouden worden, alsdan te zorgen, dat dezelve met allen mogelijken spoed naar herwaarts aan de Regeering worden uitgeleverd.”

In het Politiek Contract werd bepaald (art. 27) dat overtreders van de verdragspunten hetzij in Paramaribo, het zij door het Groot-Opperhoofd gestraft zouden worden, ten overstaan van posthouder of bijlegger, en dat bij in gebreke blijven hiervan de vaart gestopt zou worden. Bovendien had de posthouder volgens zijn instructie (art. 18) als machtmiddel tegen overtredingen als diefstal, clandestiene invoer van kruit en geweren, „disrespect aan blanken en disobedientie aan hunne opperhoofden”, de mogelijkheid tot het inhouden van passen.

Tenslotte werd de posthouder toegestaan eenmaal per jaar voor inkopen naar Paramaribo te komen (art. 13), maar verboden (art. 16) „om eenige handel van wat aard ook met hen [de bosnegers] of met de indianen te drijven, ten einde de daaruit spruitende verplichting voor te komen, moettende hij steeds zijne onafhankelijkheid onder hen weten te bewaren, waarvan echter blijft uitgezonderd hetgeen hij in ruiling heeft te geven voor benooddigheden tot zijn onderhoud.”

In art. 15 werd hem „ernstig aangemaand [. . .] om zich van eene al te groote gemeenzaamheid met de boschnegers te onthouden, daar zulks niet alleen voor hem zelve eene minachting doet geboren worden, maar door zulk een vernederend gedrag, het belang der Regeering verwaarloosd wordt en in het algemeen de blanken bespottelijk maakt voor 't oog van hen waaraan zij in levenswijze en zeden tot voorbeeld moeten strekken, zoo, dat hij in allen opzichte zijn respect bij dit volk moet blijven maintainen.”

Waar de taak van de posthouder dus voornamelijk op neer kwam was: te zorgen dat de weglopers door de bosnegers (eventueel door patrouilles) werden opgevangen en uitgeleverd; na te gaan of er contact was tussen bosnegers en indianen en dit met het oog op samenzweringen te voorkomen; de aantallen der bosnegers en de namen der dorpen op te geven; door middel van passen het aantal naar de stad en op de rivier trekkende bosnegers te beperken; aantekening te houden van de handel die zij

dreven, tenslotte de smokkelhandel, vooral in kruit en geweren, tegen te gaan.*

Aan het ten uitvoer leggen zowel van „Politiek Contract”, als van de „Instructies” ontbrak wel het een en ander. In de eerste plaats trachtten beide partijen zich zoveel mogelijk aan hun verplichtingen te onttrekken: de bosnegers saboteerden het uitleveren van weglopers en dreven smokkelhandel, de regering traineerde het sturen van geschenken, die volgens het contract om de vier jaar geleverd moesten worden en verzuimde een posthouder „in of nabij het dorp van het Groot-Opperhoofd” te plaatsen, een feit waar de Djoeka's zich geregeld over beklaagden. In 1842 werd de post Armina, die toch al een eind van het Groot-Opperhoofd af was, verlaten en toen Ch. L. Dhondt in 1846 posthouder werd, bleef hij aan de Cottica wonen, terwijl de assistent-posthouder aan de beneden Marowijne in Albina, zetelde. Het jaarlijks „resiteren” van de dorpen aan de Marowijne gelegen, zoals de posthouder werd opgedragen in art. 12 van zijn Instructie, heeft Dhondt nooit gedaan. Na zijn benoeming tot posthouder bezocht hij het Groot-Opperhoofd aan de Tapanahony en bij dit ene bezoek in 1846 bleef het.

De assistent Gouvernements Secretaris, H. C. J. Slengarde, schreef dan ook in een verslag aan de Gouvernements Secretaris, (13 juli 1846 (12)),** sprekend over het te laat uitdelen van geschenken (Hfst. III, 2): „Wanneer men nu aanneemt dat het niet nakomen van het Contract door ons, ontevredenheid onder hen verwekt, kan men ook niet ontkennen, dat zij goede reden hebben, om wanneer zij tegen het verdrag handelen, te kunnen beweren, dat de blanken dit eerst hebben geschonden.”

Van de taak om „met de meeste geheimhouding en discretie” (art. 6 van de Instructies) achter de politieke activiteiten der bosnegers te komen, kwam weinig terecht. Bij geruchte kregen de posthouders soms informaties, waarvan men de indruk krijgt, dat de bosnegers ze opzettelijk op die manier bekend wilden maken, en waarvan de waarheid nooit geheel was te achterhalen.

De activiteiten der posthouder leverde vaak minder positieve resultaten op dan de opstellers van Politieke Contracten en Instructies verwachtten, zoals geregeld bleek uit manende en korzelige brieven uit Paramaribo aan de diverse posthouders. Dit kan mede verklaard worden

* Behalve de posthouders hadden ook de militaire posten, evenals sommige plantages het recht passen en producten der passerende bosnegers te controleren.

** De tussen haakjes geplaatste cijfers verwijzen naar het catalogusnummer van de archiefstukken, vermeld in de documentenlijst.

uit het feit dat de verhouding tussen de bosnegers en de regering volstrekt eenzijdig was gezien. Zo had men geen begrip van de opvattingen die de bosnegers hadden over de betrekkingen tussen hen en het gouvernement en over de inhoud der met hen gesloten contracten. Het gouvernement en de gehele kolonie gingen ervan uit, dat aan de bosnegers met kracht van wapenen vredesbepalingen waren opgelegd, die er hun (onder toezicht, want te vertrouwen waren ze nooit!) van moesten weerhouden de kolonie opnieuw te bedreigen door aanvallen op de plantages en het opnemen van weglopers. De bosnegers daarentegen meenden dat de blanken, hoewel zij hun positie door het inzetten van een krijgsmacht versterkt hadden, er niet in waren geslaagd hen te verslaan, en hun tenslotte dáárom een vredesverdrag hadden aangeboden. Wel legde dat vredesverdrag hen aan banden wat betreft bewegingsvrijheid en verbonden zij zich tot het uitleveren van weglopers, maar zij hadden zich de vrijheid van persoon, zowel als de zeggenschap over het gebied waar zij woonden, op eigen kracht verworven. Hun zelf gekozen isolatie beschermde hen tegen de blanken (want te vertrouwen waren die nooit!) terwijl zij hun wensen kenbaar konden maken aan de posthouder, die in hun ogen heel weinig gezag vermocht uit te oefenen. De geschenken die zij eens in de vier jaar aangeboden kregen beschouwde zij als een soort tribuut.

Het gevolg was wederzijds wantrouwen en onbegrip, die een eeuw nodig hadden om enigermate te verminderen, en nog een eeuw om te veranderen in betrekkelijk ontspannen relaties.

Wat de posthouder betreft, uit de Instructies bleek, dat de bosnegers geen ongelijk hadden hem in hun midden te wantrouwen, al zagen zij het nut van het hebben van een contactpersoon in. Wat hun weinig hoge dunk van zijn gezag betreft, ook dat zagen zij goed: als zij werkelijk weigerden verdragsbepalingen of andere instructies uit te voeren, stond de posthouder vrijwel machteloos.

Bovendien zagen zij heel goed in, dat de posthouder een weinig belangrijk ambtenaar was, met een heel laag inkomen. Over zijn algemene ontwikkeling konden zij niet oordelen, maar wel over zijn vermogen indruk op hen te maken, begrip van situaties te hebben, handelend te kunnen optreden, en ook: de listen der bosnegers, die tot hun politiek spel behoorden, te voorzien en te ontzenuwen.

Het kwam helaas niet vaak voor dat de posthouder de kwaliteiten had om aan de verwachtingen van het gouvernement, of aan die van de bosnegers te voldoen. Dat was niet verwonderlijk. Zij werden gerecruiteerd, eerst uit militairen, meestal met de rang van sergeant, en soms

van luitenant, later uit oud-militairen van dezelfde rang, een enkele maal uit andere kringen, maar zelden was het een goed ontwikkeld man. Zijn financiële positie was weinig aantrekkelijk: de posthouder bij de Djoeka's kreeg in 1846 een jaarsalaris van *f* 1300,—. Dat was al een verbetering vergeleken bij de tijd toen de posthouders nog uitsluitend militairen waren en van hun soldij moesten bestaan.

Eenmaal op zijn post, had hij bijzonder weinig steun van het gouvernement. Het contact werd onderhouden door middel van brieven die er soms wekenlang over deden voor ze via bosnegers heen en terug waren.

Zijn machtmiddelen waren zoals gezegd schaars: passen inhouden of de doorvaart afsluiten, en de middelen om ze toe te passen en kracht bij te zetten waren practisch nihil.

Toen het gouvernement in de tweede helft der 19^e eeuw, mede als gevolg van een meer humane instelling, — overigens nog vaak gestoeld op het nuttig effect dat dit zou kunnen afwerpen, — het „verbeteren” van zeden en gewoonten der bosnegers als een taak van de posthouders ging zien, schreef de Inspecteur der Domeinen, H. C. J. Slengarde, in een rapport over een tocht naar de Djoeka's en de Bonniners in december 1860 (zie Hfst. III, 5) „[. . .]Het is voorzeker te betreuren dat het Nederlandsch Gouvernement zich het lot der Aucaners en Boninegers niet eerder en krachtiger heeft aangetrokken. Met uitzondering van Dr. Hostmann, die eenigen tijd onder de Aucaners als Posthouder vertoefde,* wiens verblijf onder hen echter te kort was om veel wezenlijk nut te kunnen stichten, is het Gouvernement bij verschillende Boschnerstammen altoos slecht vertegenwoordigd geweest en wel door een slag van menschen, die wegens kunde en beschaving niet veel te beekenen hadden en wier zedelijke voorbeeldstelling weinig geschikt was om aan het nuttige doel, met hunne plaatsing beoogd, te beantwoorden.

Hoe zou het trouwens mogelijk geweest zijn om geschikte lieden te vinden bij het karige loon, voor de betrekking van Posthouder vastgesteld? Aan den Heer Kappler zelfs, die op den regel eene gunstige uitzondering maakt, was gedurende geruimen tijd een jaarwedde van slechts *f* 672,— toegekend. Zou het dus te verwonderen zijn, indien zijne betrekking, aan de behoorlijke waarneming waarvan vele gevaren, ziekten en opofferingen verbonden zijn, als eene nevenzaak door hem werd beschouwd? Van hem is trouwens ook nimmer verlangd om met kracht zich op de beschaving en zedelijke ontwikkeling der Boschnegers toe te leggen, hetgene hem, zonder middelen daartoe, op zijne van hen

* van mei 1840 tot december 1840.

zozeer verwijderde standplaats Albina, niet doenlijk kon zijn geweest, immers niet op die afdoende wijze, als door het belang der zaak gevorderd wordt. Wij hebben het hiervoren reeds gezegd, dat het voorbeeld, gepaard aan goede volhardende leiding alleen in staat is, om een gunstigen ommekeer te weeg te brengen in de zeden en godsdienstige begrippen van de Boschnegers, en hen tot nuttige leden van de maatschappij te vormen. Hoe vaak is ons dit duidelijk geworden in de gesprekken, die wij met hen voerden, en waarin zij te kennen gaven, zeer gaarne te zullen zien, dat een fatsoenlijk blanke zich onder hen kwam vestigen, om hen te onderwijzen, leiden en bekend te maken met al den rijkdom welke het mineraal en plantenrijk in Auca opleveren”.

De activiteiten der posthouders zijn te verdelen in de uitvoering van 1^e hun administratieve taak en 2^e speciale opdrachten.

Vooraf de uitvoering van speciale opdrachten, waarbij de posthouder op eigen initiatief moest handelen, geeft inzicht in de persoonlijkheid der posthouders en in de reacties der bosnegers.

In dit overzicht zijn de belangrijkste in de behandelde periode voorkomende onderwerpen weergegeven. Niet opgenomen zijn:

- 1^e Contacten met Indianen. Deze waren zeer schaars, en staan los van het hier beschreven contact met de Djoeka's.
- 2^e Ziekten en epidemieën. Een aantal keren komt een periode van roodvonk, mazelen en pokken onder de Djoeka's voor. De bosnegers zelf of het bestuur stopte dan de vaart op de rivieren tot men meende dat het gevaar voor besmetting geweken was. Belangwekkende gegevens komen hierover in de brieven der posthouders niet voor.
- 3^e In 1846 trachtte het gouvernement de bosnegers zonder succes, over te halen als arbeiders in haar dienst te treden teneinde de „Kwatta”-weg bij Paramaribo aan te leggen.
- 4^e De migratie van de Djoeka's uit hun oorspronkelijk stamgebied, de Djoekakreek aan de Marowijne. Het overgrote deel trok in de tweede helft der 18^e eeuw naar de Tapanahoni. Kleinere groepen vestigden zich aan de Sarakreek, een zijrivier van de Suriname, en aan de Boven-Commewijne en de Cottica. Tot 1856 trachtte het gouvernement hen te bewegen allen aan de Tapanahoni te gaan wonen. Dit had weinig succes en de pogingen werden opgegeven toen in 1856 alle bosnegers grotere bewegingsvrijheid kregen.
- 5^e Het weglopen der slaven van de plantages nam in de 19^e eeuw af, maar hield niet op. Grote groepen werden niet meer gevormd. De

weglopers waren niet meer gevaarlijk voor de kolonie, hoewel zij het de plantages nog wel lastig maakten. Het verlies van slaven bleef een schadepost voor de eigenaars. Er werden dan ook tot omstreeks 1850 nog steeds patrouilletochten gehouden: door militairen (en wel voornamelijk door het Vrijcorps^{*)} , door de burgermilitie en door de „bevredigde bosnegers”. De resultaten van die tochten waren, evenals in de 18^e eeuw, gering. Ook het uitleveren van opgevangen weglopers door de bosnegers bleef stroef verlopen. Het totale aantal weglopers tussen 1800 en 1863 was niet precies bekend. Het koloniale Verslag schat hen op een kleine 800. Het aantal uitgeleverde en op tochten gevangen weglopers bedroeg niet meer dan enkele tientallen.

De onder 3, 4 en 5 genoemde onderwerpen zullen elders beschreven worden.

* Zie Hfst I, 2.

HOOFDSTUK II

HET POSTHOUDERSCHAP BIJ DE DJOEKA'S (1845 - 1863)

§ 1 *De posthouders en hun superieuren*

Aan het hoofd van het „Commissariaat voor Inlandse Bevolking, voor zover betrekking hebbende tot Slaven, Boschnegers en Indianen”, stond de Gouvernements Secretaris, tevens Secretaris van de Koloniale Raad, als Raad Commissaris voor de Inlandsche Bevolking. De werkzaamheden van het Commissariaat werden echter geleid door de assistent-Gouvernements Secretaris. Deze wendde zich voor zaken die overleg noodzakelijk maakten tot de Gouvernements Secretaris, van wie hij ook instructies ontving. In juridische kwesties diende de Procureur-Generaal van advies; de Gouverneur bekrachtigde benoemingen en andere regeringsbesluiten.

De posthouder, als ambtenaar bij het Commissariaat, wendde zich met brieven en verslagen tot de assistent-Gouvernements Secretaris en slechts in hoogst enkele gevallen tot de Gouvernements Secretaris zelf, of tot de Procureur-Generaal, of tot de Gouverneur.

Hoewel in 1857 het Commissariaat voor Inlandsche Bevolking werd opgedragen aan de Inspecteur der Domeinen, van de Nijverheid en van de Landbouw, en de assistent-Gouvernements Secretaris deze functie van Inspecteur kreeg, bleef zijn taak, wat het Commissariaat betreft, dezelfde.

Deze taak omschreef de assistent-Gouvernements Secretaris H. C. J. Slengarde na de aanvaarding van zijn ambt in 1846, aan het slot van een algemeen overzicht over bosnegerzaken (13 juli (12)) als volgt: „De assistent bij het Commissariaat der Inlandsche Bevolking is bijna slaaf van den boschneger. De laatste, die aan tijd nog uur zich stoort, begint hem lastig te vallen van 's morgens zes uur tot des avonds zes uur. Vruchteloos is het, dat hij hem gelast, desnoods verzoekt, om van zeven tot negen en van vier tot zes [. . .] bij hem te komen, [. . .] steeds waren zij ontevreden wanneer zij niet dadelijk geholpen werden en dit is geen gemakkelijke taak wanneer men zonder exaggeratie, soms dertig per dag te woord moet staan [. . .]. Wanneer men daarbij het geraas en getier dat zij maken en waarvan zij vooreerst niet zijn te genezen, in overweging neemt, zal het wel geen betoog behoeven, dat de betrekking, die anders

wat schrijfwerk aangaat niet overmatig veel te doen geeft, lastig is en zo moet zijn, wanneer men daar bij voegt de veelerhande looperijen naar de magazijnen, den Procureur-Generaal, den administrateur van Financiën, en bij particulieren die geschil hebben met de boschnegers.

Het schrijfwerk bepaald zich voor het overige tot de correspondentie met de Posthouders, het afgeven van terugpassen, van permissen tot aankoop van geweren, het bijhouden van het Journaal, het aanvragenboek, de controle op de begroting, het passenboek en brievenboek.”

Slengarde was bovendien „beëdigd translateur in de Fransche en Engelsche taal, en de Neger-Engelsche spraak.” Hij maakt de indruk een formeel maar verstandig en eerlijk ambtenaar geweest te zijn.

De lijst op blz. 28 en 29 geeft een overzicht van de verdeling der functies en de namen der ambtenaren over de besproken periode. De in de volgende hoofdstukken meest voorkomende namen zijn — uiteraard — die der posthouders bij de Djoeka's en die van de assistent-Gouvernements Secretaris, en wel:

Ch. L. Dhondt (posthouder van 1846 - 1859),

A. Kappler (assistent posthouder van 1846 - 1859 en posthouder van 1859 - 1863),

M. Montecatini (waarnemend posthouder voor Ch. L. Dhondt in 1849), en H. C. J. Slengarde (assistent-Gouvernements Secretaris van 1846-1857 en Inspecteur der Domeinen van 1857 - 1863).

§ 2 *Persoonsbeschrijving van Ch. L. Dhondt; zijn visie op de bosnegers*

Charles Louis Dhondt werd geboren te Steken, bij Hulst, 21 augustus 1788, was Rooms Katholiek en werd opgevoed in Gent en Rijssel. In april 1830 nam hij dienst en werd soldaat bij het depot der „Landmagt voor de West Indien”. Na aan de tiendaagse veldtocht te hebben deelgenomen, waarmee hij het kruis van verdienste en de rang van korporaal verwierf, kwam hij in januari 1831 in Suriname aan, werd in 1833 fourier bij het Bataillon Jagers, en verliet de militaire dienst in 1834. Van 1834 - 1838 was hij klerk bij de magazijnen, met in 1838 een salaris van f 600,— per jaar. In 1838 werd hij bijlegger (of assistent posthouder) bij de Djoeka's op een traktement van f 800,—, en in februari 1846 bevorderd tot posthouder, op een salaris van f 1000,—, met een toelage van f 300,—. Van zijn totaal van ruim 27 jaren dienst, bracht hij er 18 in het bos door.

	Gouverneur	Procureur Generaal	COMMISSARIAAT INLANDSCHE HEBBENDE TOT	
			Gouvernem. Secretaris tevens Raad Commissaris Inl. Bevolking	Ass. Gouv. Secret. belast met Comm. Inl. Bevolking
1845	Ph. de Kanter tot 16 juli. R. F. Baron van Raders	Ph. de Kanter	G. S. de Veer	J. C. Theil
1846	„	„	J. A. Lisman	H. C. J. Slengarde
1847	„	„	„	„
1848	„	„	„	„
1849	„	„	„	„
1850	„	„	„	„
1851	„	„	„	„
1852	Ph. de Kanter (a.i.) C. Barends (a.i.) Jhr. J. G. O. Stuart von Schmidt auf Altenstadt	„	„	„
1853	„	„	„	„
1854	„	„	„	„
1855	C. P. Schimpf	„	„	„
1856	„	J. A. Lisman	E. A. van Emden	„
1857	„	J. W. Gefken	„	„
				Inspecteur der Domeinen * belast met Commissariaat Inl. Bevolking
				Insp. der Domeinen
1858	„	„	„	H. C. J. Slengarde
1859	„	„	„	A. Wildeboer (a.i.)
1860	R. F. van Lansberge	„	„	H. C. J. Slengarde
1861	„	„	„	„
1862	„	„	„	„
1863	„	„	„	„

**BEVOLKING VOOR ZOVER BETREKKING
SLAVEN, BOSCHNEGERS EN INDIANEN**

Posthouder bij de Djoeka's	Ass. Posthouder bij de Djoeka's	Standplaats posthouder	Standplaats ass. posthouder
C. J. Geut	Ch. L. Dhondt		Piket 19 (Cottica)
Ch. L. Dhondt	A. Kappler	Comboeskreek (Cottica)	Albina (Marowijne)
”	”	”	”
”	”	”	”
M. Montecattini (a.i.)	”	”	”
Ch. L. Dhondt	”	Monbijou (Cottica)	”
”	”	”	”
”	”	”	”
”	”	”	”
”	”	”	”
”	”	”	”
”	”	”	”
Inspecteur der Domeinen * belast met Commissariaat Inl. Bevolking			
Posthouder	Ass. posthouder		
Ch. L. Dhondt	A. Kappler	”	”
A. Kappler	S. G. Klein, correspondent	Albina (Marowijne)	Plantage La Paix
”	”	”	”
”	”	”	”
”	”	”	”
”	”	”	”

* ... van de Nyverheid en van de Landbouw

Hij was ongetrouwd, maar bij hem woonde Delphina, zijn „menagère door hem vrij gekocht” en zijn zoon, „Charles Louis Dhondt, door hem vrij gegeven”. Deze Charles Louis, ofwel Karel, werd in 1850 gemanumitteerd na een verzoekschrift van Charles Louis Senior, aan de Gouverneur (13 juni 1850 (35 F^{II})) waarin hij schreef:

„Geeft met gepasten eerbied te kennen C. L. d’Hont; *

Dat hij onder den last der vrijdoms bezit, het slavenkind Karel, oud 8 jaren, zoon van Delphine; —

Dat hij aan die verplichting gaarne wenscht te voldoen, hierbij overlegt

1^e extrakt uit de slavenregister

2^e doopbewijs van R. Cath. Gemeente alhier

Met eerbiedig verzoek dat het Uwe Excellentie moge behagen, onder borgtocht van zichzelf en indien het door Zijne Excellentie mogt vereischt worden, van den heer H. C. J. Slengarde, aan opgemeld slavenkind te verleenen brieven van Manunissie, met vergunning aan hetzelfde de naam van Dhondtfils als familienaam te mogen voeren.”

Dhondt’s standplaats als posthouder bij de Djoeka’s was van 1846 tot 1850 Comboeskreek, aan de Cottica, even beneden de splitsing van Cottica en Courmotibo, daarna op het terrein van de verlaten plantage Mon-Bijou, ingericht tot Militair Piket, eveneens aan de Cottica, vlak bij de Oranjekreek.

In 1846 was Dhondt dus acht jaar ambtenaar bij de bosnegers en 58 jaar oud. Hij maakt in zijn brieven de indruk een braaf koloniaal ambtenaar te zijn, niet bijzonder intelligent, zorgelijk, ziekelijk en humorloos, en vroeg oud door het moeilijke en oncomfortabele leven in de bossen. Zijn reacties op, en zijn meningen over de bosnegers waarover hij moet rapporteren zijn geheel conform aan die van zijn onverlichte medekolonisten, die nog gevangen zijn in de door R. A. J. van Lier ** beschreven ideeën, gevolg van een proces van „dehumanisering”, een begrip dat weliswaar door Van Lier gebruikt wordt om de verhouding meester-slaaf te karakteriseren, maar even goed toepasbaar is

* Gewoonlijk tekent hij: Dhondt.

** „Aan de slaven voltrok zich hetzelfde proces van dehumanisering dat zich onder de kapitalistische orde van de voorgaande eeuwen ook aan de Europeesche arbeiders voltrok; men ging hen minder als menschen zien, dan wel als instrumenten voor de productie. Er ontstond een ideologie, die het gemakkelijktte om hun menselijkheid te vergeten: de ideologie van den luien, dierlijken heiden, die voor zijn eigen heil en dat van de wereld met de strengste middelen onder tucht moest worden gesteld en ingeschakeld in de kapitalistische productie.”¹⁵

in diezelfde maatschappij op de verhouding blanke-neger in het algemeen en bestuursambtenaar-bosneger in het bijzonder.

Deze weinig vriendelijke visie op de persoon van Dhondt heeft enige retouches nodig. Het leven in het bosland, temidden van voor een posthouder wezensvreemde mensen, zo lang achtereen, in eenzaamheid, zonder enig comfort, weinig gesteund door het bestuur in Paramaribo, was werkelijk wel in staat iemand, die daar niet toevallig zijn element in vond, in veel kortere tijd ten onder te doen gaan.

Dhondt's met moderne opvattingen zo weinig strokende meningen kunnen hem, man van zijn tijd, tenslotte ook niet zwaar aangerekend worden, evenmin als zijn betrekkelijk geringe ontwikkeling. Dat men hem niettemin toch in dit kritische daglicht kan stellen is gevolg van het feit dat er óók „verlichte” koloniale ambtenaren waren en intelligentere reacties van collegae-posthouders (ongeacht ontwikkeling) zoals bijvoorbeeld A. Kappler.

Zijn benoeming tot posthouder valt gelijk met die van H. C. J. Slengarde tot ass. Gouvernement Secretaris, als opvolger van J. C. Theil, die juist gestorven was. Dhondt was bevriend met Theil en had hem, vlak voor zijn dood in 1846, geschreven: „Het goed vooruitzicht dat ik het genoeg had UEd. mede te delen, wegens de kost die ik in drie maanden door mijn eigen arbeid in mijn grond zou vinden, is viermaal door de veelvuldige mieren Couma-Couma * genaamd opgefreten en dus verijdelt, waar door ik lusteloos ben om nog verder mijn gezondheid en gelden op te offeren, van verdere wederwaardigheden spreken is onnoodig, maar verswijgen dat mijn enig troost, mijn aangekocht Jongentje serieus en doodelijk ziek is, waar ** het dat ik in mijn gevorderde Jaren [58] nimmer zou vergeten, gebannen als het ware in een wildernis, bij willekeurige negers die men mensen noemt, geen troost van den albestuurder, aan zich zelve zonder kost, daar alles sleur is overgelaten, bedenkt dus waarde heer, de ongenoegens die hiervan het resultaat zijn, en hoe smartelijk dit alles voor een burgerlijk welopgevoed mensch valt.”

Hij vroeg aan de Gouvernements Secretaris Theil te mogen opvolgen, maar Slengarde kreeg de functie, en Dhondt, weliswaar in rang en salaris verhoogd, bleef in het bos.

De 2^e februari 1848 (5) schreef Dhondt dat hij meende dat het beter zou zijn de standplaats Comboeskreek op te heffen en meer naar beneden te verplaatsen, in de buurt van een militaire post.

* Parasolmier, *Atta cephalotes*.

** Hier is een stuk zin, misschien door emotie, weggefallen.

In juli 1848 ging Dhondt voor een half jaar met verlof; hij werd vervangen door M. Montecattini. Deze onderzocht in opdracht van het gouvernement de mogelijkheden, en schatte de onkosten van het verplaatsen van de posthouders-standplaats van Comboeskreek naar Monbijou. Men zag het voordeel en de noodzaak van deze verplaatsing in, zoals blijkt uit het Gouvernements Besluit no 1479 van 27 november 1848, dat hierover ondermeer zegt „dat de noodzakelijkheid daartoe buiten alle twijfel ligt, alzoo de plaats waarop die woning thans staat, zijnde tenminste tien uren varen van het Piket Monbijou, geheel onvolmatig is, dewijl eensdeels de opgemelde ambtenaar, in gevallen van nood van allen bijstand is verstoken, en de meest noodzakelijke levensbehoeften uren ver op de Plantagien moet trachten te verkrijgen, waardoor tevens vele kosten in het nadeel van 's Lands kas worden veroorzaakt [. . .] en anderdeels om dat daar door tevens eene betere Contrôle voor de gaande en komende Boschnegers zal kunnen worden gehouden [. . .] het zijne Groot Edel Achtb. voorkomt dat eene som van Duizend Gulden, daartoe met inbegrip tevens van de kosten van inpoldering van het stuk land en voor het schilderen der gebouwen voldoende zal zijn”. *

De verhuizing vond tenslotte plaats in 1850, op 30 juni. Dhondt woonde in een voorlopig opgerichte hut, en schreef dat er nog van alles aan het terrein moest gebeuren. Het kostte veel moeite om de gebouwen en het terrein in goede orde te krijgen, en nog meer om het in redelijke staat te houden. Dhondt schreef voortdurend klaag-brieven over het terrein, het huis, de „trenzen” **, de dam, over het gebrek aan arbeiders, en over het uitblijven van instructies en geld voor loon en aankopen uit Paramaribo. Bijvoorbeeld op 30 april 1854 (56): „Ten slotte acht ik mij verplicht UEdele ter kennis te brengen dat de voortrap thans bijna geheel onbruikbaar is; ter vermeidng van ongelukken, moet ik de voortrap dicht houden, de achtertrap die ook totaal verrot en ingestort is, heb ik om in het huis te geraken provisioneel door een soort van ladder vervangen. Door het hoogstaande water in de trenzen (die moeten worden opgehaald) en de zware regens, is het terrein altoos modderachtig en dreigdt het gemakhuisje, zoo het schijnt te dicht bij de trens geplaatst, in te storten. Om onkosten te vermeden vereischt een en ander [. . .] in order te worden gebracht.”

In januari 1856 had Dhondt weer recht op verlof, maar hij had geen corjaal, — de oude was niet meer te gebruiken en de toestemming voor

* Montecattini schatte de onkosten op f 1125,—.

** Lozingskanalen.

een nieuwe liet op zich wachten, — en klaagde op 17 januari 1856 (58) bij Slengarde: „Uwe weet dat ik zonder ben, waardoor ik mij dan ook in de onaangename verplichting vinde UEdele te verzoeken hiervan aan onze voornoemde Chef [Lisman] kennis te willen geven, teneinde zijn EdGrootAchtb. te overtuigen dat een ambtenaar bij willekeurige Boschnegers, zonder aan grote wederwaardigheden, bij dienstzaken, ziekelijke omstandigheden of andere onvoorziene gevallen, te zijn blootgesteld, niet zonder een geschikt vaartuig kan blijven”.

Hij liet tenslotte een corjaal maken en hoopte op 1 oktober met verlof te gaan, terwijl zijn zoon C. L. Dhondtfils voor hem zou waarnemen.

Dhondt had inmiddels besloten pensioen aan te vragen om verschillende redenen. In een brief van 1 augustus 1856 (58) schreef hij aan het commissariaat: „Ten slotte, door mijn gevorderde jaren (68) en aan een gevaarlijke oogziekte leidende, zoodanig zelve dat ik door de rechteroog geen voorwerpen kan onderscheiden, met de linker slecht van zeer nabij, voornemens zijnde mij tot Zijne Excellentie[. . .] te wenden, ten einde vergunning te verwerven, met ontslag volgens het gewoon gebruik uit 's Lands dienst”. Een andere reden die Dhondt tot dit besluit bracht, lag in het feit dat hij het geheel oneens was met de nieuwe maatregelen die ten aanzien van de bewegingsvrijheid der boschnegers waren genomen (zie Hfst. II, 3).

Er kwam ook in oktober niets van met verlof gaan: door ziekte, en door het feit dat geen Djoeka's te vinden waren die hem naar de stad wilde vervoeren. Eind november kwam hij tenslotte naar Paramaribo en had een onderhoud met de Gouverneur waarover hij aan de Procureur Generaal, Donker Curtius, schreef: (28 november (58)) „verzocht ik zijne Exellentie, om zonder landskosten, aan mijn zoon C. L. Dhondtfils, officieel te magtigen om bij afwezigheid of ziekelijke omstandigheden mijne dienstpligten te mogen waarnemen [. . .] Zijne Excellentie gaf mij ook te kennen dat het beste voor mijn gevorderde jaren zou wezen pensioen aan te vragen, doch ik op de post Monbijou kon blijven wonen, de dienst aldaar waarnemen en daarvoor een belooning zou bekomen.”

Het duurde tot eind 1857 voor een en ander officieel bekrachtigd werd, en wel in een Resolutie (no 1425) (59) van 11 november, waarin stond dat: „ofschoon het tengevolge van de veranderde omstandigheden * thans overbodig wordt geacht, om bij de boschnegers Posthouders te hebben”, „niettemin aan Dhondt werd toegestaan gepensioneerd, die functie te

* Nl. de nieuwe maatregelen van 1857 ten aanzien van de boschnegers.

blijven uitoefenen, en wel met boven zijn pensioen een toelage van driehonderd gulden 's jaars.

Veertien dagen na dit besluit, 20 november 1857, overleed Dhondt.

Dhondt's oordeel over de Djoeka's had zich gevormd in de jaren dat hij assistent posthouder was, zodat hij, toen hij in 1846 tot posthouder benoemd werd, dit oordeel afgerond meebracht. In de loop der jaren, ondanks het feit dat de politiek ten aanzien van de bosnegers vrij belangrijke wijzigingen onderging, veranderde hij niet van mening.

Zo schreef hij in augustus 1846 (35 F^{II}) naar aanleiding van het trekken van de Djoeka's langs de rivieren en naar de stad in verband met voedseltekort: „het is dus zaak om de Aucaners, die als het ware vreesachtig zijn en welke willen tusschen streng en toegevend behandeld worden, wat in te toomen. Men dient zich aan de bereids ingevoerde reglementen te confirmeren en alle overdreven toegevendheden wederom uit de weg te ruimen dan welhaast vind men, inplaats van willekeurige, dienstvaardige aucaners. Nimmer moet men vrees aan hen laten blijken. Indien zij het minst hiervan ontwaren, dan welhaast [ontwikkelt *] men hunne grootsche pretentien *waar door zij vrees willen inboezemen; men moet met hun onverschrokt, zoo als ik tot nu toe heb gedaan, te werk gaan, ***) en dan ondervind men welhaast hunne nietigheid en wel door hunne vlijerijen en ongevergte dienstwilligheid; goedheid met dit volk, zooals een negenjarig ondervinding mij heeft geleerd, is verkeerd behandelen [. . .]. Stipte nakoming van het vastgestelde doet onbeschaafde tot weldenkendheid overgaan en is bij alle volkeren een vereischte.”

Dat Dhondt zelf lang niet altijd in staat was de Djoeka's volgens deze in stevige taal gegeven richtlijnen naar zijn hand te zetten, getuigen zijn vele klachen over de onhandelbaarheid, recalcitrantie en brutaliteit van de bosnegers.

16 maart 1848 (5) herhaalde hij deze opvatting bijna woordelijk, nu naar aanleiding van de pogingen van Djoeka's het recht in eigen hand te nemen bij een ongeluk met dodelijke afloop.

In een jaarverslag voor het Commissariaat voor de Inlandsche Bevolking van 1849 (5) meende hij, na opgemerkt te hebben: „in hun land en hier in de bovenlanden geloven zij even als deze onbeschaafste wilde

* Onleesbaar woord.

** Onderstreept door Dhondt.

volkeren aan de gruwelijkste en onbestaanbaarste bijgelovigheden en geven aan al wat afgoderij is, den vollen toom," dat dit alles „vooral hier in de bovenlanden zoude moeten worden uitgeroeid, uit hoofde der grote commercie die zij met Plantagie negers hebben en daartoe acht ik het noodig, dat zij gedwongen worden om in dorpen, maar niet geïsoleerd zoo als nu het geval is, te wonen. Den groten ophef die zij alom van hunne opperhoofden maken, is om vrees aan te jagen, om hen te doen gelden en om even zoo veel achting als de hooge ambtenaren in beschaafde maatschappijen te genieten of om een of ander onverdiend geschenk te verwerven. Dit laatste is hun allen eigen en, als hebzuchtig van aard, aangeboren. Bij hun is alles ordeloos, even als bij andere onbeschaafde volkstammen en 's mijns inziens uit hun zwervende leven, vijanden van nuttig werken, zorgeloosheid, daar zij door jacht en vischvangst ten groten deele bestaan, en uit te veel vrijheden, voortspruitende; waaruit ik vermeen te mogen afleiden, dat zij nimmer nakomen de bevelen van hooger hand, of door het Vredes Contract met dezen volkstam gesloten vastgesteld. Bij het aanzeggen van het een of ander bevel of voorlezing van het vredescontract, wordt door de aanwezigen alles met ja Masra, zoo is het goed, zoo moet het ook wezen, beantwoord; even zijn zij vertrokken of alle hunne mooi gezegden en beloften veranderen en dan is 't: laatze maar zeggen wat zij willen, wij zijn vrij en doen wat wij verkiezen en goed vinden. Vandaar komt het mij voor, dat zij zich zoo halstarrig, zoo onbelangstellig, zoo onbetamelijk om de bevelen van het Commissariaat, in mijn bijwezen [. . .] hebben gedragen.* Het schijnd hieruit dat zij even als in vroeger tijden willen dwingen, in die veronderstelling waarschijnlijk, dat zonder hen de plantagien niet kunnen bestaan, immer beschouwen zij zich, als het weglopen van plantagie negers tegen te gaan of te stuiten, en als het ware beschouw ik de Aucaners, door hun ongebonden en zorgeloos leven, veelvuldig verkeer op plantagien, als de primitieve oorzaak! Om deze verkeerde inbeelding uit de weg te ruimen, vermeen ik te mogen aanmerken, dat het doelmatig zoude wezen, de aan hen vergaande vrijheden wat in te toomen. Zulks kunnende geschieden, dan zal men spoedig ondervinden dat zij meer handelbaar en wezendlijk tot meer nut voor het algemeen zullen worden. De ondervindingen gedurende twaalf jaren hebben mij doen zien dat zodra men aan deze menschen die hoewel godloos leven, niet dom zijn, eenige voordeelen schenkt, dat zij alsdan veronderstellen dat het Gouvernement hen noodig heeft en daartoe verplicht was. Tot vermeidung

* Dit slaat op de geschenkenkwestie, zie Hfst III, 2.

waarvan, is het eenig middel om nimmer af te wijken der eens in vigeur zijnde verordeningen, dan na alvorens zij, door hun gedrag doen blijken, dat zij de achting en trouw van het Gouvernement dezer Kolonie waardig zijn. Tot nu toe heb ik geen reden zulks aan het Commissariaat der Inlandsche Bevolking te mogen mededeelen, en zonder krachtdadige medewerking van het Gouvernement ben ik van gevoelen, dat van dit uitschot van menschen nimmer goeds te verwachten is, ten ware eene pestilente ziekte zich bij hun openbaarde, of doelmatige reglementen wierden daargesteld, dat zij even als anderen vrije persoons in 's Lands lasten moeten contribuieren, dan misschien zullen zij tot het goede overijlen”.

Uit bovenstaand betoog blijkt duidelijk hoe weinig waardering Dhondt voor de hem omringende bosnegers op kon brengen. Wanneer hij in een overigens vrij rustig gesteld verslag in de laatste zin plotseling uitvalt dat „dit uitschot van menschen” slechts tot „het goede overijlen” zal, als zij bijvoorbeeld door een „pestilente ziekte” zouden worden bezocht, is „weinig waardering” zelfs een te zwakke term voor de manifeste afkeer en minachting die uit deze uitspraak spreekt.

In 1851 was Dhondt's oordeel onveranderd. In zijn jaarverslag (5) schrijft hij dat hij „geen hoegenaamde verbetering in handel, levenswijs en vooruitgang in beschaving van het Aucaansche volk ter kennis van het Commissariaat voornoemd kan brengen. Alles is en blijft ordeloos en barbaars, zoo welhier in de bovenlanden als in hun land.”

Het is dan ook niet verwonderlijk dat Dhondt volstrekt geen heil ziet in de verzachtende maatregelen die in 1856 genomen worden ten aanzien van de bewegingsvrijheid der bosnegers. In de betreffende paragraaf * blijkt duidelijk zijn scepsis en teleurstelling hierover en het is voor hem tenslotte een reden te meer om pensioen aan te vragen. In een brief aan de Procureur-Generaal waarin hij zijn plan daartoe aankondigt (11 oktober 1857, (59)) staat: „op grond van mijn gevorderde jaren (69) wend ik op heden mij tot zijne Excellentie ten einde vereerd te mogen worden met het door lange dienst verdiende pensioen, bij rekwest dato 1 Dec. anno p^o eerbiedig gevraagd. De willekeurigheid der Aucaners wordt dagelijks onverdraaglijker. Verder geen nieuws.”

Aan Dhondt's verzoeken en adviezen om strengere maatregelen te nemen, waardoor meer gezag over de bosnegers zou kunnen worden uitgeoefend, werd geen gehoor gegeven. Integendeel: tijdens zijn posthouderschap verdwenen de meeste militaire posten, waarop zijn gezag

* Zie Hfst III, 3.

ten dele steunde en kregen de bosnegers bovendien belangrijk meer bewegingsvrijheid.

Hoewel Dhondt bij het aanschouwen en beschrijven van hem vreemde gewoonten van andere maatschappijen dan de hem vertrouwde, de armen ten hemel hief in ontzetting en afkeer over zoveel „barbaarsheid”, zijn toch zijn verslagen over godsdienstige en andere bijeenkomsten der Djoeka's levendig en duidelijk en ethnografisch niet onjuist.

In september 1846 (35 F^{II}) beschrijft hij een begrafenis van een Djoeka, die bij hem op de post Comboes plaats vindt.

„Den 12 dezer om 8 uur des morgens overleed hier een oude Aucaner genaamd Coffy Pagne van Paise; vóór avond was het genoegzaam met Aucaners vol. De vrouwen als dol veinsden te huilen, terwijl de mannen evenals een dorstig hart om water, aanhoudend om dram vroegen. Zonder echter eenige moeite te doen om het lijk ter aarde te bestellen, zij verlustigden de nacht door met frivole pratjes die ten slote verliep op freten en zuypen en volgens hun gewoonte met twisten over de oorzaak van den dood te eindigen; zij gelooven aan geen natuurlijke dood, altijd is dezelve veroorzaakt hetzij door welches of wel door een zwevende Jorka of geest van overledens naasbestaande.

Erst den 14 werd het lijk den namiddag gewassen en vervolgens in de Loo's * ten pronk gelegd, dit alles onder barbaars geschrij dat hunne woestheid aanduide, een weinig daaraanvolgende plaatste men de doode romp in een kist van een verrot corjaal vervaardigd, welke men onder een stilte waaraan ik mij niet verwachte gedurig eenige tijd rondslingerde om te zien of de Jorka of geest niemand der aanwezige van het afsterven had te beschuldigen, daaraan volgde welhaast een weinig min dan een woeste vechtpartij gemengd met schrikwekkend getier dat ruim $\frac{3}{4}$ uurs duurde, met den avond en nacht was alles rustig. Den 15 wierd van 's morgens vroeg het kist en dode romp ten fine als voormeld wederom rondgeslingerd, dit gedaan, dan wierdt het zelve wederom ten pronk gelegd. Het was negen uren dan begon men op het nodig voor de begraafing te denken, opnieuw barbaars geschrij, gezang en eenige geveerschoten diende ter aankondiging, en welhaast ook wierdt de kist dichtgespijkerd, deze formaliteit had om 11 $\frac{1}{2}$ uur plaats, alle de aanwezige bragten het hunne bij om dit laatste verblijf met goederen op te vollen, nu was de dram door de Aucaners aangebragt bereids baas en mijn interventie noodig, op een enkele vertrokken zij allen naar de

* Loods. Dhondt haalt de begrippen „loods” en „lo” door elkaar. De bosnegerstammen worden onderverdeeld in „lo's”: matrilineale clans.

loo's en lieten mij gerust; maar om één uur kwam het gespuis voor de deur vechten en als razelooze huilen en mijne tusschenkomst wierd bij deze ordeloze bende vruchteloos, dit alles ten bijwezen van ouderlingen die met verderen uitschot van menschelijk geslacht hoegenaamd nog na goed order of redenen luisteren, waar door als het ware mijne veiligheid alle oogenblikken aan allerley soorten van wederwaardigheden is blootgesteld en weshalve acht ik mij verplicht hiervan dit rapport in te zenden ten einde het Commissariaat voor de Inlandsche Bevolking in staat te stellen om mij van verdere onaangenaamheden van wat aard ook, door een behoorlijke adistentie te vrijwaren [. . .] Den 16 met het aanbreken van den dag geweeschoten en barbaars gezing kondigde het woeste feest der begraving van het stinkende overblijfsel aan, waarbij tot mijn ongenoegen dan nog een trom kwam, het verwaarlijk, het schrikwekkende dat de negers veroorzaken is buitengewoon woest en afgodisch en dienden in Cottica te worden ingetoemd. Den dag passeerden met zuipen, en twisten. Volgens enige de doode romp wou niet vertrekken en andere wilden ter begraving overgaan, dezen plicht na veelvuldig dol getier en barbaars gehuil, na langdurig over en weer slingeren der kist, nam om vijf uur een aanvang, en tot mijn waar genoegen vertrok het lijk met de dolle neger cortege naar boven naar eene ter begraving hunner doden bestemde plaats.

Nadien nu alles weder rustig was en ik aan de ouderlingen voornoemd mijn ontevredenheid had te kennen gegeven en gezegd van alles rapport te zullen maken, kwamen allen met vlijende taal evenals kinderen om vergiffenis smeken. Zie daar een staal hunner zwakheid waaronder argenlist is doorstralende."

In een verslag voor het Commissariaat der Inlandsche Bevolking schreef Dhondt in 1849 (8): „In hun land, en hier in de bovenlanden, geloven zij even als de onbeschaafste wilde volkeren aan de gruwelijkste en onbestaanbaarste bijgelovigheden en geven aan al wat afgoderij is, den vollen toom. Men kan ieder familie als op zich zelve staande beschouwen, waarvan de ouderlingen voor alle verschillen van wat aard ook, de regters zijn, en welker uitspraak, hoe strijdig ook met de gevoelens van beter denkenden, hoe barbaars, hoe afschuwelijk, worden gevolgd; alleen bij whikspartijtjes,* dat bijna bij elk afsterven van een Aucaner het geval is, aangezien zij aan geen natuurlijken dood geloven, komt het Groot-Opperhoofd tusschen beiden en diend de Zweri** toe. Als den gebruiker van dit Zweri, eenigssinds daardoor getroffen schijnd,

* Dhondt bedoelt hiermee wisi-praktijken (zwarte magie).

** Godsoordeel.

dan wordt hij aan de willekeurigheid der familien overgelaten en een schrikwekkende dood wordt onvermeidelijk. Het gebeurd echter wel dat zulks bij forme van afkoop wordt gestuit, is zulks het geval, dan blijven zij toch volharden in hunne willekeurige wraakzuchtige en ongegronde denkwijzen, tot zoo lang dat de gelegenheid om wraak te nemen zich aanbied en waar in de omzwervende Jorka of ziel eens overledene een grote rolle speelt. Ook slangen en andere ongedierten die zij als Goden eeren en vieren hebben hierbij ook een belangrijke rol te vervullen!”

In het jaaroverzicht van het zelfde jaar 1849 (5) schrijft hij „Een paar maanden geleden was hier zes dagen spel wegens een slang, geleden meer dan drie jaren gedood, de welker Jorka * niet genoegzaam voldaan was, en daarom nog mogt rondzwerven vooraleer zij ter rust gaat. En eenige dagen geleden wierd hier in de buurt een kleine slang dood gevonden, dit dood dier wierd door de Aucaners als een hunner afgoden beschouwd en gaf dus aanleiding tot een spel dat twee dagen en twee gansche nachten duurde, dan wierd het zelve in een kistje gelegd, en even zoo als zij met hunne dooden of het haar der zelve doen, rondgedragen. Na de Godslang afgevraagd te hebben, door wie en door wat oorzaak hij gedood was, wierd God Slang plichtelijk en volgens hunne afgodische wijze bij hunne begravenisse ter aarde besteld. Nu zijn zij aan de gang met een Keyman ** welke dood in het revier is gevonden. God Keyman die zij wrezen moet even als God Slang bij het rond-dragen de dader en oorzaak van zijnen dood vaststellen. Vervolgens wederom spel en opofferingen en dan eerst zal God Keyman pligtelijk worden begraven. — Uit deze kleinigheden kan men opmaken, in wat afgodische bijgelovigheid zij nog verkeren.”

Op 1 augustus 1856 (58) meldt Dhondt: „Door het overlijden van een negermeid onder Otterloo behoord hebbende, veroorzaakte onaangenaamheden met een neger van Bleyloo, genaamd Johannis Franki, zoo ik hoor wordt hij naar Auca gevoerd. Uwe kend de Aucaners en weet dat zij nog sterk in hunne oude dwalingen verkeerden en aan geen natuurlijke dood gelooven, dus vermoedelijk zal deze zaak hoe ongegrond ook dat de beslissing zij, barbaars beslist worden.”

§ 3 *Persoonsbeschrijving van A. Kappler*

August Kappler was een uitzonderlijk man. Een beschrijving van zijn activiteiten als posthouder van 1846 - 1863 geeft een onvolledig beeld

* Geest van een overledene.

** Kaaiman.

van zijn Surinaamse jaren. Immers, zijn posthouderschap vormde een voor hem betrekkelijk onbelangrijk onderdeel van zijn 45-jarig verblijf in dit land. Het indringendste beeld en de uitvoerigste geschiedenis van deze figuur geeft trouwens zijn eigen oeuvre: de boeken die hij over Suriname schreef en waarin zijn grote kennis van en verknochtheid aan Suriname duidelijk wordt.^{16 17 18}

Hij werd in Mannheim geboren in 1815, doorliep de lagere school en werd bij een kruidenier-drogist in de leer gedaan. Dit beviel hem allerminst, hij reisde naar Nederland en nam dienst in het Koloniale leger, aanvankelijk om naar Oost-Indië te gaan. Toen die uitzending te lang op zich liet wachten, werd het Suriname, waar hij in 1835 aankwam als fourier, en tot 1841 als militair bleef. Hij verzamelde in die tijd planten en dieren en verzond ze naar Europa, waar ze voor hem verkocht werden. Over dit tijdperk gaat zijn boek „Sechs Jahre in Surinam” dat in 1854 uitkwam.¹⁶ Hij was toen inmiddels, na in 1841 in Nederland afgemonsterd te zijn, in 1842 weer naar Suriname teruggegaan en verzamelde weer planten en dieren. Zijn doel was een houtexploitatie op te zetten aan de Marowijne en in 1846 kreeg hij daarvoor vergunning; hij vestigde zich ten Zuiden van de Wane-kreek en noemde zijn nederzetting Albina (naar de vrouw met wie hij in 1852 trouwde). Hij begon met Indianen als werklieden en kocht hout op van de bosnegers. Een groot succes was dit niet. In 1852 associeerde hij zich met een Hollandse firma, haalde een aantal timmer- en andere werklieden en ook zijn vrouw uit Duitsland en begon opnieuw. Naast zijn houtbedrijf begon hij een landbouw- en veeteeltonderneming. Ook deze kolonisatie verliep: de Duitse kolonisten waren lastig en ontevreden en liepen weg, de Hollandse firma ging failliet. Het gouvernement zag echter wel wat in Kappler's ideeën over kolonisatie aan de Marowijne (waar de Fransen aan de overkant sedert ± 1850 zeer actief waren) en liet hem een plan opstellen om een nieuwe onderneming op te zetten op kosten van het gouvernement. Een nieuw-benoemde minister van koloniën voelde er echter niets voor en het plan ging niet door. Kappler kreeg een flink bedrag aan schadevergoeding en kocht daarvoor Albina. Hij begon weer voor zich zelf, nu met Chinese contractarbeiders, die sedert 1853 geïmporteerd werden. Zijn landbouw- en veeteeltbedrijf liep nu goed, vooral daar hij intensief handel kon drijven met de inmiddels ingerichte penitentie-oorden in Frans-Guyana, aan de Marowijne. Toen in 1876 goud ontdekt werd aan de Marowijne en velen hun geluk in het bos gingen zoeken, floreerde zijn onderneming. Echter, nu raakte het gouvernement geïnteresseerd in het Marowijnegebied, dat veel begon te be-

loven. De Fransen toonden bovendien meer belangstelling voor dat gebied dan Nederland lief was. Daarom benoemde men bij de verdeling van Suriname in districten een districtscommissaris voor het Marowijnegebied. De Regering kocht de helft van Albina en in 1876 vestigde zich de nieuwe ambtenaar daar.

Kappler voelde zich na de vestiging van een districtscommissaris in Albina in zijn vrijheid beknot. Na jarenlang als het ware alleenheerser geweest te zijn op de nederzetting die hij had gesticht, en op de Marowijne-rivier, was hij niet meer in staat een bestuursambtenaar naast zich te velen, en hij vertrok in juli 1879 teleurgesteld naar Europa met zijn vrouw. Hij schreef daar „Holländisch Guiana”¹⁷ en „Surinam”¹⁸, reisde veel en overleed in 1887 in Stuttgart.

Toen Kappler zich in 1846 aan de Marowijne vestigde, verzocht hij het gouvernement in Paramaribo hem tot assistent-posthouder te benoemen. „Ohne alle Schwierigkeit” schrijft hij in „Holländisch Guiana”, „erhielt ich vom Gouverneur der Kolonie die Erlaubniss, mich auf dem holländischen Ufer ansiedeln zu dürfen, und überdies wurde mir, da ich, so alleinlebend, viel von dem insolenten und aufdringlichen Betragen der die obern Ufer des Maroni bewohnenden Buschneger zu leiden gehabt haben würde, das tituläre Amt eines Assistent-Posthalters übertragen, als welcher ich wenn die Buschneger nach der bewohnten Kolonie sich begeben wollten, ihnen Pässe auszustellen hatte und so quasi ihr Vorgesetzter war.”¹⁷

Het Gouvernements-besluit waarin deze benoeming is vastgelegd, legt de nadruk op het nut dat Kappler's bemoeienissen met de bosnegers voor de koloniën zou kunnen hebben:

(29 oktober 1846, G.B. no. 1579 (2)) „In aanmerking nemende dat van het verblijf van den rekestrant in de Marowijne, overeenkomstig deszelfs te kennen gegeven verlangen, gebruik kan worden gemaakt, om buiten bezwaar van de koloniale kas, aldaar iemand gevestigd te hebben, die voorzien van den titel van Gouvernements Ambtenaar, als zoodanig zich met meerdere vrucht zoude kunnen afgeven om zijnen invloed aan te wenden bij de Aucaner Boschnegers, ten einde hen van lieverlede tot nuttige leden der maatschappij te vormen. Heeft goedgevonden en verstaan

1^e Den Heer A. Kappler te vergunnen zich aan de rivier Marowijne neder te zetten, op vijf uren afstand van zee, ten Zuiden van de Wanakreek.

2^e Den genoemde Heer A. Kappler te benoemen tot Assistent-Post-

houder, buiten bezwaar van de koloniale kas, en onder zoodanige verplichtingen als nader bij speciale instructies zullen worden vastgesteld, tot het opmaken van welke de Gouv. Secret. a.i. belast met het Commissariaat, bij deze uitgenoodigd wordt”.

Die speciale instructie heeft Kappler nooit gekregen. De 22ste oktober 1850 (8) vraagt hij er nog eens om: „Ten slotte verzoek ik UEd. nog vriendelijk dog eens aan de beloofde Instructies te denken, dat het nu al vier jaren zijn, dat ik op mijn eigen wijsheid moet vertrouwen.”

Hij was inmiddels (juni 1849) tot bezoldigd assistent-posthouder benoemd, op *f* 672,— per jaar! De reden hiervoor was dat de slavernij in Frans-Guyana in 1848 was afgeschaft en men, beducht dat de slaven uit Suriname zouden vluchten, het van belang achtte Kappler's status duidelijker officieel te maken, om hem zodoende met meer recht te kunnen laten ingrijpen.

Na de dood van posthouder Dhondt verzocht Kappler hem te mogen opvolgen. Hij kon op dat moment, eind 1858, een vaste financiële steun goed gebruiken: zijn houthandel en landbouwexploitatie waren verlopen, en een regeringsopdracht tot het opzetten van een landbouwkolonie met honderd nederlandse gezinnen dreigde niet door te gaan. Hij werd benoemd, maar met de restrictie dat, als genoemde kolonisatie onder zijn leiding door zou gaan, de functie op een ander zou overgaan. Inplaats van *f* 672,— kreeg hij nu *f* 1000,— per jaar. Hoewel de resolutie voor zijn benoeming van 2 augustus 1859 dateerde, duurde het nog tot 1860 voor het zeker was dat over de kolonisatie-onderneming, waarvoor Kappler een uitgebreid plan had opgesteld, door de nieuw benoemde minister van koloniën Rochussen afwijzend was beschikt.

Tot de opdrachten die hij als ambtenaar kreeg uit te voeren behoorden onder andere: het regelen van de uitdeling van geschenken onder de bosnegers in 1849 - 50, een zaak die heel wat voeten in de aarde had; * het regelen van het instellen van een salaris voor het Groot-Opperhoofd Bijman, ter vervanging van de obligate geschenken om de paar jaar; ** het maken van een tocht naar het Groot-Opperhoofd Bijman om hem te polsen of hij bereid was zendelingen toe te laten. ***

Uit de brieven en rapporten, die hij over deze en andere zaken uitbracht, blijkt het verschil in aard van Kappler en Dhondt.

Kappler beklagde zich zelden. Het leven in Albina en aan de Marowijne beviel hem, en zijn persoonlijke tegenslagen, die buiten het terrein

* Zie Hfst III, 2.

** Zie Hfst III, 4.

*** Zie Hfst III, 6.

van zijn posthouderschap lagen, komen niet in zijn brieven ter sprake. Hij gaf duidelijk en reëel verslag en advies en ging zich nooit te buiten aan wanhoopskreten en zelfbeklag. Hij voelde zich ook in het geheel niet als slachtoffer van zijn situatie, zoals Dhondt, die geen andere occupatie had, en die ook geen persoonlijke interessen had; hij beschouwde de functie van posthouder als een sinecure (vooral toen hij bezoldigd werd) en niet als een levenstaak. Dit laatste kwam natuurlijk niet in zijn brieven tot uiting, des te duidelijker echter in zijn boeken, in het bijzonder in „Holländisch Guiana”.

Hoewel ook hij vond dat de mogelijkheden, die de posthouder gegeven werden om zijn gezag uit te oefenen bepaald onvoldoende waren, ging hij daar beslist niet, zoals Dhondt, onder gebukt. Zijn brieven zijn gewoonlijk goed en duidelijk geschreven, hij kende heel behoorlijk nederlands en maakte minder stijl- en taalfouten dan Dhondt en zelfs dan sommige van zijn opdrachtgevers. In de officiële correspondentie gaat echter veel van de levendige spontaniteit en zijn gevoel voor humor, die zijn boeken zo bijzonder leesbaar maken, verloren.

Daar het niet tot zijn taak behoorde maandelijks verslag uit te brengen over zijn bevindingen met, en zijn mening over de bosnegers, vindt men hierover weinig expliciete gegevens. Impliciet vindt men ze in de verslagen en brieven als antwoord op de opdrachten (hierboven genoemd) die hij kreeg uit te voeren. Dat hij zich echter wel degelijk verdiept had in de levenswijze en karaktertrekken der bosnegers blijkt uit zijn boeken en artikelen. Zowel in „Sechs Jahre in Surinam” (1854),¹⁶ als in „Holländisch Guiana” (1881)¹⁷ en in „Surinam” (1887)¹⁸ komen beschrijvingen van de bosnegers voor, die bewijzen dat hij hun geschiedenis, hun godsdienst en hun leefwijze grondig kende.

Hij mocht de bosnegers niet, en kon, ondanks het feit dat hij ook veel op de Indianen tegen had, beter met de laatste opschieten. In „Holländisch Guiana” zegt hij: „So beliebt ich auch bei den Indianern war, so argwöhnisch waren dagegen die Buschneger gegen mich. Sie konnten nicht begreifen was ein Europäer an dem Flusse treiben wollte, den sie von jeher als ihr Eigenthum zu betrachten gewöhnt waren. Ich hatte von diesen rohen Negern viel zu leiden; besonders unangenehm war es ihnen, dass ich mit den Indianern auf so vertrauten Fusse stand, denn diese waren sozusagen ihre Sklaven.”¹⁹

Hij slaagde er tenslotte wel in hun wantrouwen te overwinnen en handel met hen te drijven, maar niet om vriendschappelijk contact te maken, zoals met de Indianen.

Van Dhondt, die in zijn brieven zo vaak de nadruk legde op de nood-

zaak van hard optreden, maar daar blijkbaar in de praktijk niet in slaagde, zegt Kappler: „So war denn auch mein Nachbar [. . .] mit seinen acht bis zehn Arbeitern noch nicht so weit gekommen, für sich ein wohnliches Haus aufrichten zu lassen, und nie konnte er so viel Erdfrüchte pflanzen als er zu seinem eigenen Unterhalte nöthig hatte. Wegen seiner grossen Nachgiebigkeit war er denn auch bei seinen Leuten viel beliebter als ich bei den Meinigen”.²⁰

Uit Dhondt's brieven blijkt echter niet dat het feit dat hij „beliebter” was, zijn contact met de bosnegers aangenamer maakte. Integendeel, Dhondt's eigen achterdocht, afkeer en minachting voor de mensen waar hij dagelijks mee te maken had, maakten dat praktisch onmogelijk.

§ 4 *Persoonsbeschrijving van M. Montecattini*

M. Montecattini, een Corsicaan van geboorte, was burgerofficier geweest en maakte verscheidene patrouilletochten mee. Hij had suikerplantages beheerd, maar begon in 1848 een houtexploitatie aan de Marowijne, tot ongenoegen van Kappler, die in hem terecht een concurrent zag. Montecattini vestigde zich een half uur bovenstrooms van Albina, hoewel zijn vergunning hem een concessie beneden Albina had toegewezen. Hij kon zodoende de houtvoorraden van bosnegers, die de rivier afkwamen, opvangen vóór ze in Albina bij Kappler arriveerden. Financieel stond hij er veel beter voor dan Kappler. Hij kon zeeschepen charteren en zijn hout op de Antillen verhandelen, terwijl Kappler het zijne op moeilijke en gevaarlijke tochten per corjaal naar Paramaribo versleepte en vandaar naar Nederland moest zien te verschepen.

Bovendien had Montecattini meer gezag onder de bosnegers: hij had zich op de patrouilletochten militaire eer en een officiersrang verworven, terwijl Kappler korporaal was. Verder had hij o.a. tijdens zijn waarnemend-posthouderschap van augustus tot december 1848 ook het vertrouwen der bosnegers in het Cottica-gebied gekregen, zodat zij hem toezegden ook uit deze streken hout voor hem te zullen aanvoeren. Een bewijs voor hun goede gezindheid was, dat het Groot-Opperhoofd Bijman „hem tot zijnen specialen vriend koos en beiden tot bevestiging van hunne vriendschap wederkeerig elkanders bloed dronken”.²¹

Kappler, die toen al twee jaar assistent-posthouder was (Wolbers meent ten onrechte van niet, pg. 737), kon zich geen vertrouwelijke houding tegenover de bosnegers permitteren, daar dat in strijd was met art. 15 van de „Instructies voor de Posthouders bij de Boschnegers” van 1835.*

* Hfst I, 3.

Het voorbeeld van Montecattini, die zich hieraan tijdens zijn waarnemend posthouderschap niet hield, bewijst het gebrek aan inzicht van de samensteller der Instructies. Hij ging wel vertrouwelijk met de bosnegers om,* maar was in hun ogen, en gedroeg zich ook zo, een grand seigneur, met officiers-titel, en geld. Kappler had geen geld, was niet meer dan „corprali” en zij zagen hem „zijnen akker zelf bebouwen, zijn hout splijten en zijn eten zelf koken. Dit gaf hem geheel het aanzien van een Potti bakker (arme blanke), voor wie zij weinig eerbied hadden”.²³

Was dit alles genoeg om Kappler's vaak bittere uitlatingen over Montecattini's vestiging, slechts een half uur van hem vandaan, begrijpelijk te maken, daar kwam nog bij dat hij, Kappler, als assistent-posthouder zich gepasseerd voelde toen Montecattini tot waarnemer van Dhondt werd benoemd, toen deze in augustus 1848 met verlof ging. In „Holländisch Guiana” schrijft hij hierover: „Ich fühlte mich durch diese Zurücksetzung bitter gekränkt, obgleich ich die Stelle, hätte man sie mir auch angetragen, wohl schwerlich angenommen haben würde.

Entfernt von allen gebildeten Menschen, auf ein Plätzchen beschränkt, das noch keinen halben Acker gross von Sümpfen umgeben war und bei einer Besoldung von fl. 1200 bis fl. 1500 denn sie sollte bedeutend vermindert werden, als Einsiedler und ohne Beschäftigung zu leben, blos um in meinen 32. Lebensjahr der Sorge fürs tägliche Brod enthoben zu sein, hätte ich doch meine freie, wenn auch sorgenvolle Existenz nicht aufopfern wollen.

Ich beklagte mich aber doch schriftlich und mundlich bei meinem Chef, dem Procureur-General Lisman, der, in einem höherem Grade der Freimaurerei stehend, dem Bruder Monte-Cattini das Amt um das er bat, nich verweigern wollte.”²⁴

Tenslotte wist Montecattini, die Fransman was gebleven, van het Franse Gouvernement vergunning te krijgen ook aan de Franse kant der Marowijne hout te laten kappen, wat gebeurde op een vestiging onder leiding van een van zijn medewerkers: Tollenge, of Dollingh, zoals Kappler hem noemt.

Evenwel, ondanks zijn zoveel voordeliger positie, lukte het Montecattini niet zich zijn gedroomd fortuin te verwerven.

Omstreeks 1857 kwam er een einde aan Montecattini's onderneming. De onmiddellijke aanleiding daartoe was waarschijnlijk het feit dat het

* „Da er überdiess eine alte Negerin zur Frau hatte, und stundenlang das ärmliche Geschwätz der Neger anhören, ja, sich ganz in ihre Eigenheiten schicken konnte, war er auch ebenso beliebt”, meent Kappler.²²

Gouvernement plotseling, in februari 1856, zijn vergunning dreigde in te trekken, tenzij hij zich op de hem oorspronkelijk toegewezen plaats, nl. beneden Albina aan de Marowijne, zou vestigen; bovendien zou hij in het vervolg belasting moeten betalen.

In november van dat jaar kreeg Montecattini nog eens een maand uitstel om zijn etablissement te ontruimen. Maar hij had intussen een schip geladen voor Barbados en verdween (of was misschien al eerder verdwenen) met de noorderzon en liet nooit meer iets van zich horen.

Montecattini's waarneming van het ambt van posthouder duurde een half jaar, van augustus tot december 1848, en zijn werkzaamheden in die functie beperkten zich tot routine-bezigheden en het maken van een rapport over de verhuizing van de standplaats Comboeskreek naar Piket Monbijou. Als houthandelaar was hij een jaar of zeven in het gebied van de Marowijne actief. Hij was vaak weg: met hout naar de Antillen of in Paramaribo. Door zijn intensief contact met de bosnegers, door de moeilijkheden die hij Kappler bezorgde, en door de zaken die hij als waarnemend-posthouder voor de weinig actieve Dhondt regelde heeft hij echter niettemin invloed gehad op de situatie in het hier besproken gebied. In vele gevallen bleek dat Montecattini eerder dan Kappler en zeker eerder dan Dhondt, op de hoogte was van de bewegingen en beweegredenen der Aucaners. Tijdens de geschenken-kwestie * gebruikte de Granman de Djoeka-arbeiders van Montecattini om berichten naar Kappler en de Gouvernementssecretaris over te brengen. Een lange brief van Bijman, de Granman, in 1854 aan posthouder Dhondt gericht, werd op Montecattini's nederzetting opgesteld (door T. Montecattini, zijn broer of zijn zoon). **

* Zie Hfst III, 2.

** Deze brief zal elders ter sprake komen.

OVER DE ACTIVITEITEN DER POSTHOUDERS

§ 1 *De administratieve taak van de posthouder*

De posthouder kreeg in zijn Instructies zijn administratieve taak duidelijk omschreven in de artikelen 4, 10 en 12.* Hij moest journaal houden en een register aanleggen van aan reizende bosnegers afgegeven passen en hierbij hun naam, die van hun dorp, hun opperhoofd en wat ze vervoerden vermelden en de datum van hun vertrek en terugkomst.

Ook moest hij lijsten bijhouden van geboorte en sterfte in elk dorp afzonderlijk en een conduitelijst opstellen van de opperhoofden. Van „alle deze registers en schrifturen” moest hij driemaandelijks een uittreksel insturen aan het Commissariaat voor Inlandse Bevolking.

Bovendien moest hij minstens één maal per jaar alle dorpen der bosnegers aan boven- en benedenrivieren bezocht hebben, en journaal maken van hetgeen hij daar te weten kwam.

De uitvoering van deze taak in het Marowijne-, Cottica- en Commewijne-gebied was van 1846 - 1859 aan Dhondt opgedragen. Hoewel men de indruk krijgt dat hij zich zoveel mogelijk aan zijn instructies hield, bleven zijn lijsten vaak onvolledig, en kwam hij aan de uitvoering van een aantal opdrachten niet toe.

Hij stelde — met hiaten — maand-, kwartaal- en jaarstaten op. De op pg 48 afgedrukte tabel A geeft een aantal kwartaal- en jaarstaten weer. Hierbij zijn door mij de maandstaten samengevoegd tot kwartaalstaten, terwijl de kwartaalstaten die samen een kalenderjaar besloegen tot een jaarstaat zijn verwerkt. Aan deze staten werden door de posthouder aantekeningen en opmerkingen toegevoegd. Deze hadden betrekking op: het afgeven van de passen, de handel in hout en in dram**, zoet en bananen en op de smokkelhandel die de bosnegers dreven. Deze smokkelhandel, die vooral bananen, dram en kruid betrof, wekte de ergernis van Dhondt op, maar er was bijzonder weinig tegen te doen, want

* Zie Hfst I, 3.

** inferieure rum.

TABEL A * Handel en verkeer der Djoeka's (tabel samengesteld uit gegevens van posthouder Ch. L. Dhondt)

Jaarstaten	Afgegeven Passen			Invoer Hout **			Uitvoer			
	voor Para-maribo	Beneden Rivieren	aantal hoofden	vlotten	boten	waarde ***	dubbele pullen à 5 gallons		waarde ***	
							dram	zoet		
1846	264	535	1949	265	520	± 50000 gld	1972	1002	9465	
1849	300	316	1551	350	305	± 40000 gld.	2407	1356	15310	14830 gld.
1851							2500	1135	15815	16874,75 gld.
1852	213	316	1271	232	454	32180 gld.	2795	1364	12885	15000
1854			1222	221	369	37000 gld.				
1855		320	611	68	390		1016	548	7407	****
1856			1285	300	350					

Kwartaalstaten	1847	3e	4e	1e	2e	1e	2e	3e	1e	2e	3e
				541	48	104	12400 gld.	380	200	3400	2680 gld.
				283	41	89	18750 gld.	123	217	4567	2877 gld.
				287	30	150	10600 gld.	333	178	2467	2698 gld.
				289	53	65	12000 gld.	326	161	2652	3116 gld.
				340				340	260	4660	
				458	71	121	9310 gld.	709	336	2250	
				263	63	57		485	230	1830	
				176	109	99		1260	577	3140	

* Rekenfouten door Dhondt gemaakt zijn niet door mij verbeterd.

** Vlotten hout werden meestal samengesteld uit cederhout.

Boten (corjalen) werden geladen met soorten als: bruinhart, wana, letter, tamarinde, cederhout, e.a.

*** De waarde der producten per eenheid worden soms opgegeven:

vlot	boot	dram	zoet	bananen
1847	f 150	f 3,50	f 2,50	25 ct.
1848	f 150	f 3,50	f 2,—	30 ct.
1852	f 80	f 3,—	f 2,—	35 ct.
1854	f 100 à f 105	f 35 à f 40		

Dhondt opgegeven, maar door mij berekend, in de veronderstelling, dat de *verhouding* tussen de prijzen van vlot en boot ongeveer die van de jaren 1847 - 1852 is gebleven.

**** Dhondt geeft geen uitvoercijfers, maar merkt op dat „uitvoer van bananen, dram en zoet tot eene buitengewone hoogte geklommen” zijn.

middelen om er maatregelen tegen te nemen had hij nauwelijks, en werden hem ook niet verleend door het gouvernement.

Over het aantal passen dat volgens het contract verstrekt mocht worden aan handeldrijvende of trekkende bosnegers op de rivieren rezen geregeld moeilijkheden. Het maximum van 40 man tegelijk bleek vaak veel te laag. Vooral in tijden van voedseltekorten, of na het openstellen van de vaart, wanneer die als strafmaatregel gesloten was geweest, was de aanvraag groot. Dhondt, die door het aandringen en morren van de bosnegers in benauwdheid raakte, vroeg dan aan het Commissariaat meer passen te mogen verlenen, maar dat werd hem zelden toegestaan. Slengarde gaf daar strikte orders over, en bleef dat doen tot 1856, toen alle beperkende maatregelen op dat gebied werden opgeheven.*

In 1850, tijdens de geschenkenkwestie** werd de doorvaart voor de Djoeka's voor een aantal weken stopgezet, als straf voor het traineren bij het afhalen der geschenken. Als gevolg van de gestopte vaart kregen ze tekort aan voedsel, en toen de vaart weer geopend werd, was de toevloed van kostzoekers groot. Dhondt schreef hierover, de 27 augustus 1850 (8) „Ik acht mij verplicht tot kennis van het Commissariaat der Inlandsche Bevolking te brengen dat het getal 40 hoofden Aucaners bij [. . .] Contract bepaald, bereids aan den 22 dezer vol is, waardoor ik dan ook volgens aanschrijving [. . .] geen passen meer mag uitreiken. Daar zederd zijn hier van boven aangekomen veertien vloten [hout] met op zijn minst 40 hoofden ter destinatie van Paramaribo en 25 boten bemand met 50 hoofden allen van gebrek aan kost aan honger leidende [. . .]. Om roverijen van banannen in de kostgronden der plantagiën, wederwaardigheden en bodzingen welke door het gebrek aan kost en daaruit voortspruitende hongersnood welligt zouden kunnen ontstaan te vermeiden, neem ik met gepaste eerbied de vrijheid mij tot het Commissariaat voornoemd te wenden, verzoekende om machtiging om aan de thans hier liggende Aucaners passen voor de stad en voor beneden kostgronden te mogen verlenen.”

Dhondt kreeg hiervoor geen toestemming, de situatie leidde ook niet tot „wederwaardigheden en bodzingen”, de bosnegers slaagden er blijkbaar toch in in hun onderhoud te voorzien, hetzij door terug te keren naar de Tapanahony en hun kostgronden, hetzij door (net als altijd) bananen te smokkelen.

* Zie Hfst III, 4.

** Zie Hfst III, 3.

Een voorbeeld van een lijst van aan Djoeka's opgelegde straffen vindt men in tabel B.

Van de opdracht om minstens eens per jaar alle bosnegerdorpen te bezoeken kwam niets terecht. Dhondt reisde éénmaal, bij zijn benoeming in 1846 tot posthouder naar het Groot-Opperhoofd aan de Tapanahoni en daarbij bleef het. Ook van reizen in het gebied van Cottica en Commewijne meldt hij niets. Hij stelde echter driemaal lijsten samen van opperhoofden met hun lo's en dorpen waarvan de twee die volledig zijn worden weergegeven in tabellen C en D.

Ook Kappler stelde een dergelijke lijst samen bij zijn bezoek aan de Tapanahony, in 1857.* Deze lijst wordt ter vergelijking gegeven (tabel E). Hoewel de schrijfwijzen der namen nogal verschillend zijn, blijken de opgaven der verschillende lo's vrij goed overeen te komen.

E. Wong geeft in zijn artikel over de bosnegers van Suriname²⁵ een lijst van lo's, opperhoofden en woonplaatsen op, in 1830 samengesteld door F. Schachtruppe, Dhondt's voorganger in het Marowijne-gebied. Bij een vergelijking tussen Schachtruppe's lijst, de commentaren van Wong hierop, en de lijsten van Dhondt en Kappler, valt het volgende op:

1^e Dhondt noemt in zijn lijst van 1846 (tabel C), evenals Schachtruppe de Ottro-lo als eerste en belangrijkste. Als tweede noemt Dhondt de „Miss Jannegers”, tezamen met de Ottro-lo. Dat is ongetwijfeld de Missiedjan-lo, waarvan Wong zegt, dat die in officiële stukken nergens genoemd wordt, maar die deel uitmaakt van de Ottro-lo. In de lijst van Dhondt van 1851 (tabel D) komt de „Miss Jan”-lo niet meer voor. Wel noemt hij nog de kapitein maar tekent van hem aan „zonder volk”. Wong daarentegen zegt dat de Missiedjan-lo nog wel bestaat, maar geen kapitein meer heeft. Op de lijst van Kappler van 1857 (tabel E) komt noch de lo, noch de kapitein voor.

2^e Wong spreekt over de Djoe-lo, die in 1830 nog verdeeld was in de Manchie-lo, de La Parra-lo, de Castillie-lo en de Wanebo-lo. Dit was volgens Dhondt's lijsten in 1846 (tabel C) en 1851 (tabel D) ook nog het geval. Ook op Kappler's lijst van 1857 (tabel E), komen de Manchie-, de Castillie- en de Wanebo-lo voor. Het is mogelijk dat de Miranda-lo bij Kappler, de La Parra-lo van de andere lijsten is: Wong zegt namelijk dat een van de door deze lo's bewoonde dorpen Miranda heette. Het kwam wel meer voor dat namen van dorpen en lo's verwisseld werden.

3^e Dhondt noemt als residentie van de kapitein van de Hansu-lo het

* Zie Hfst III, 5.

TABEL B

Straffen opgelegd aan Djoeka's
(lijst opgesteld door posthouder Ch. L. Dhondt in 1853, 3^e kwartaal (55))

Extract uit het Strafboek aangehouden door den posthouder

namen der gestrafte Aucaners	oud	loos	voor hoe lang gestraft	door wie gestraft	ter welker oorzaak gestraft
Kwassi	20	Otterloo	6 maanden*	posthouder	verkoop van dram aan de bezetting
Koffy	25	Kompagnie	6 maanden*	Slengarde	lang verblijf aan de stad zonder verlof
Kwakoe	20	Ducan	6 maanden*	Slengarde	„
Kwakoe	20	Pediloo	6 maanden*	Slengarde	„
Maboi	25	Lapaix	6 maanden*	Slengarde	„
a Sribi en Cojo	20	Otterloo	6 maanden*	Slengarde	„
Alein	30	Otterloo	6 maanden*	Slengarde	„
Coffy van Mayna	18	Otterloo	6 maanden*	posthouder	zonder voorkennis zich aan de stad en beneden ophouden
Coffi **	22	Otterloo	6 maanden*	posthouder	„

* D.w.z. uitsluiting van het verkrijgen van passen.

** De verschillende schrijfwijzen van Coffi zijn van Dhondt.

TABEL C

Stamverdeling der Djoeka's

(opgesteld door posthouder Ch. L. Dhondt op 24 maart 1846 (35 FII))

Hoofden	Loo's	Residentie	Aantal				Totaal
			mn	v	j	m	
Groot Opperhoofd:	Otterloo	Auka	158	170	100	190	610
Bijman	Otterloo	Kankantrie	120	130	60	80	390
Majoor:	Otterloo en	Pikettie	120	140	100	110	470
Cadet	Miss-Jan Negers	Kouwru Grond	90	100	90	110	390
Stok-kapiteinen:	Hansuloo	Hansu	90	100	100	120	410
Jackie Gomatarie	Javaliloo	Clementi	120	110	120	150	500
Asinuwapoe (dood)	Bleyloo	Malobi	70	90	60	80	300
Alabi	Ducanloo	Monsouci	40	45	30	55	170
Kwakoe (dood)	Pediloo	Goetappi	70	80	50	70	270
Kwassie Aponti (dood)	Kompagnieloo	Wareloo	90	100	80	100	380
Alabi	Lapaixloo	Mindriwater	40	45	30	55	170
Coffie Amansun	Ververiloo	Kisays	70	80	50	70	270
Joukje (dood)	Espinassiloo	Slebakreek	90	110	80	100	380
Andriesje	Patraloo	Wanvliege	80	100	70	90	340
Kwamina	Munchieloo	Munchie	100	110	100	150	460
Andre (dood)	Castilleloo	Goedeke	75	85	70	90	320
Kwassie Trapon	Laparraloo	Laparrakondre	60	50	75	95	280
Saron (dood)	Wanaboloo	Wanabo	50	60	40	50	200
			1327	1680	1145	1340	5490

TABEL D

Stamverdeling der Djoeka's

(opgesteld door posthouder Ch. L. Dhondt op 1 december 1851 (8))

Hoofden	Loo	Aanmerkingen
Groot Opperhoofd: Bijman	Otterloo	Slim, geveinsd, achterhoudend
Majoor: Cadet	Otterloo	Goed, een domoor
Stokkapiteinen: Jackie Gomatarie	Otterloo	Goed, oud en af
Alabie	(zonder volk)	Goed, oud en af
Kwassi Jungh	Hansu	Bekend, vals arglistig *
Adam Castro dood	Javaliloo, Clementiloo Bleyloo	Oud en af, niet waard
Cojo Macossoe dood dood dood	Pediloo Kompagnieloo Lapaixloo Ververiloo	Onbekend, niet te vertrouwen
Matthijs dood	Espinassieloo Patraloo	Genoegzaam goed
Kwamina Abona	Manchuloo **	Aan mij onbekend, is goed
Coffie Sapundu	Castilleloo	Genoegzaam goed
Kwassi Trapon	Laparrakondre en Wanabo	Goed en dienstvaardig

* Zie Hfst III, 1.

** In tabel C Munchieloo.

TABEL E

Stamverdeling der Djoeke's
(opgesteld door assistent-posthouder A. Kappeler in 1857 (59))

Loo's	Woonplaats der opperhoofden	Opperhoofden	Ligging	Afstand van de mond van de Tapanahoni	Approximative sterkte	Bemerkingen
Otterloo	Drietabbetje	Granman Bijman	tabbete	10 uur	80	Tot kapitein van Otterloo is door Bijman „Derki” aangesteld, dienende als adjudant.
Otterloo	Piket	Tjambé	regter oever	8 uur	50	
Otterloo	Kankantriana	Majoor Cadet	tabbete	10½ uur	10	
Javaliloo	Clementi	Adam Castro	tabbete	6 uur	200	
Pediloo		Mahosso	regter oever	2 uur	200	
Vanferiloo		Peggi	tabbete	11 uur	150	
Wanabaloo		Kwassii Trapoen	tabbete	18 uur	—	door mij niet bezogt.
Espinassiloo	Joekatapoe	Matrakki	tabbete	10½ uur	50	
Manchiloo		Abia	tabbete	9½ uur	200	de vroegere kapitein Aboena onlangs overleden zijnde, is zijn neef Abia aangesteld.
Patraloo		Alali	tabbete	20 uur	—	door mij niet bezogt.
Compagnieloo		Apiri	tabbete	6½ uur	40	
Bleiloo	Manlobi	Jakki	tabbete	4½ uur	180	
Lapaixloo		Bosija	linker oever	6½ uur	30	
Castilleloo		Koffy	tabbete	12 uur	—	de vroegere kapitein Koffie is overleden en deszelfs neef Koffie aangesteld. (door mij niet bezogt).
Ducanloo	Benaoe	Venloo	tabbete	4½ uur	80	
Miranda		Tjentji	tabbete	18 uur	—	door mij niet bezogt.

dorp Hansu. De Hansu (of Ansoe, zoals Wong schrijft) waren al voor Dhondt's tijd naar de Cottica vertrokken, waar Agitiondro hun standplaats was. Kappler die alleen de lo's van de Tapanahoni en de Boven-Marowijne noemde, vermeldt de Hansu-lo dan ook niet.

4^e Dhondt noemt (tabel C), evenals Schachtruppe, als residentie van de Ducan-lo het dorp Monsouci. (In Dhondt's lijst van 1851 (tabel C) komt de Ducan-lo niet voor). Kappler (tabel E) noemt hiervoor het dorp Benanoe. Waarschijnlijk is de Duncan-lo verhuisd want ook Wong noemt Benanoe als standplaats.

§ 2 *Een jachtongeluk (1848)*

De 19^e februari 1848 (35 F^{II}) werd een Djoeka (Aucaner) bij een ongeluk tijdens een jacht doodgeschoten door een zekere Aboma Gado. Dhondt, overtuigd dat hier inderdaad van een ongeluk sprake was, vreesde dat de familie van de gedode man er toch een zaak van bloedwraak van wilde maken. Met toestemming en instructies van het Commissariaat van Inlandsche Bevolking greep hij in.

Het was één van de zeldzame keren, dat men er in slaagde in te grijpen in de interne rechtspleging van de Djoeka's. Deze zaak vertoont verschillende aspecten — de reacties van de Djoeka's op een ongeluk met dodelijke afloop, Dhondt's visie op hun optreden, en de maatregelen die door de blanken genomen werden om de rechtspraak der bosnegers te doorkruisen.

„In de nacht van de 19 dezer wierd mij gerapporteerd dat den Aucaner Aboma Gado op jacht in de meening van een wildt te treffen, den Aucaner Dosode a Kappi heeft doodgeschoten. Hoewel het stellig een ongeluk is, kan dit welligt een brandparteytje op zijn Aucaansche wijze * ten gevolge hebben, daar dergelijke voorvallen aan de wraakzucht van den overlevenden zijn overgelaten. Ik zal echter alles wat mogelijk is aanwenden om de barbaarsche handelwijze te verijdelen, in die verzekering dat het Commissariaat der Inl. Bev. mij dit niet ten kwade zal duiden, nemaar vertrouwd dat in dit geval wederom de ondersteuning van hoger hand zal worden verleend; bereids heb ik aan de ouderlingen al wat menschenplicht vorderd bekendgemaakt, teneinde schrikkelijke gevolgen te voorkomen. Ik wacht hieromtrent schriftelijke orders, hoedanig ik verder kan en moet handelen. — Ik hoor bij het verzenden dezer dat zij uit vrees voor slechte gevolgen Aboma Gado dezen nacht hebben geborgen.”

* Door langzaam verbranden ter dood brengen.

Het antwoord van Slengarde, namens de Gouvernements Secretaris, geschreven de 29ste februari 1848 (12), luidde: „dat UEd. op ontvangst dezès den kapitein van de loo waartoe de door Aboma Gado doodgeschoten Aucaner Dosode a Kappi behoort, en bij afwezigheid van dien loo, zoomede de zich in de Cottica bevindende Kapiteins en andere ouderlingen — bij UEd. ontbiedt, en namens ZEdGrootAchtb. hen te kennen geeft, dat vermits ingevolge Uwe opgaaf, en zoo als mij door eenige Aucaner boschnegers zelve is medegedeeld, hier geen moedwillig opzet maar een ongeluk heeft plaats gehad, aan den Aucaner Aboma Gado geen wraakneming van dien aard als door UEd beducht wordt moet geschieden, dat ZEdGrootAchtb. er niet tegen heeft dat aan hem eene ligte straf, b.v. wat slagen ten uwen overstaan, onthouding van versnapering of iets anders van dergelijke aard [wordt opgelegd], maar dit alles ter uwer discretie. UEd zal voorts aan deze ouderlingen te kennen moeten geven, dat wanneer zij echter vermeenen mogten dat Aboma Gado eene zwaardere straf verdient, dan de hiervoor opgegevene, UEd hen dan moet aanzeggen, dat in geen geval, maar vooral nu dat dat geschied is op het grondgebied der kolonie [tusschen de post Monbijou en de residentie van den Posthouder] zij hunne eigen rechter mogen zijn, maar dat zij dan Aboma Gado stadwaarts moeten opzenden, en hem aan ZEdGrootAchtb. moeten overgeven die in dat geval naar bevind van zaken de noodige maatregelen daartoe zal nemen, wordende UEd wijders uitgenoodigd, om namens onzen Chef, de ouderlingen ernstiglijk op het hart te drukken, dat ieder daad van wreedheid door hen, in strijd met deszelfs stellige orders gepleegd door ZEdGestrenge * ten strengste zal worden gewraakt, de op handen zijnde uitdeeling van presenten niet meer aan de loo's dergenen die hunne handen daartoe hebben geleend, zal plaatsvinden, en de belhamels voor altijd uit onze revieren worden gebannen, terwijl ik UEd. ten slotte verzoek om nauwkeurig het oog op, en aantekening der namen van degenen te willen houden die zich deswege aan eenige buitensporige handeling mogten schuldig maken.”

De 25ste maart (35 F^{II}) meldde Dhondt: „wierd mij gerapporteerd dat men op Bossegrond, alwaar Aboma Gado onder de waarzaamheid van den Aucaner Tamboer van Ducanloo was gedeponèerd, hem had gebonden en willen kappen.** Een begin van wreedheden, tegenstrijdend van de order van de EdGrootAchtb. Gouvernements Secretaris

* I.e. de Procureur-Generaal.

** Met een mes bewerken.

dd 29 pr. De voorname belhamels zijn Godjo, Gappi, Moffi, Pinti, Jackie en andere van Espinassie loo, dien ten gevolge was hier op de 26 geheimzinnige vergadering van ouderlinge, welke vermeenden dat ik van dit geval nog niet was onderricht. Ik heb hun andermaal voor alle onaangenaamheden die nog zouden voorvallen verantwoordelijk gesteld ten einde hun in toom te houden, met bijvoeging indien ik nog eenige eygenrechterlijke daden ontware de vaart te zullen stoppen. — Nu is Aboma Gado onder de waakzaamheid van Kapitein Kwassi Jungh in boven Courmotibo, welhaast verdwijnt hij en is naar Auca, dit kan men van dit arglistig volk verwachten, alle goede zaken slaan zij in de windt, door hun zacht en bedaard voorkomen geeft men hun ten beginne alles toe en eindeling leerd men hunne streken tot eigen nadeel kennen, dit is veeltijds het geval met het Aucaansche volk.

Den 27 ontwaarde ik dat alle mijne aanzeggingen zonder gevolg bleven en dat de bevelen van den Heer Gouv. Secr. niet wierden nageleefd en dat zij in de zaak van Aboma Gado eigen rechterlijk wilden handelen, vertrok ik om 11 u. des avonds naar de post Vredenburg om met de Heer Kommandant conform aan art. 2^e E van mijn Instructie van 4 Mei 1838 no 524 / 475 te raadplegen. Na rijpe overweging van al wat hiertoe betrekkelijk en tot handhaving der voorzeide bevelen hebben wij goed gevonden de vaart tot nader aanschrijven van het Commissariaat van Inl. Bev. te stoppen.”

Eind april (35 F^{II}) schreef Dhondt: „De vaart [...] is den 10 dezer wederom geopend. [...] op den 8 kwam Kapitein Kwassi Jungh hier met Aboma Gado ook aanzetten, mij verzoekend om de vaart weder te openen, hetwelk ik dan ook beloofde en zooals voorzeids plaats had. [...] Den 20 vergadering van ouderlingen wegens voormelde zaak, den 21 idem alsboven, waarbij aanwezig waren de medebelanghebbende mede ook Aboma Gado. Alsdan wierd mij op Aucaansche wijze aangekondigd, dus wettig, dat zij allen ten volle overtuigd waren, dat het voorgevallen niet opzettelijk maar bij ongeluk was geschied en dat er dus nimmer wederwraak zou plaats hebben”.

Dat de zaak echter in de ogen der Djoeka's allerminst was afgehandeld bleek een jaar later. De 16^e maart 1949 (5) vroeg Dhondt wat te doen „in het geval van Aboma Gado die zoo het schijnt tot drinken van Zweri naar Auca zal worden vervoerd (het welk men diend te voorkomen). Door de majoor Cadet en andere is Bijman, bereids op een zeer verkeerde wijze wel in den smaak der meest wraakzuchtige ouderlingen alhier, met deze zaak bekend gemaakt. Deze verkeerdheden zouden welligt kunnen afloopen zooals het met den op Aminargrond

aan de boven Courmotibo levenden verbranden Aucaner Atoqua is geschied. Weinig is hier toe bij hen noodig, een enkel verkeerd woordt, Ja een enkel gedagt, „het Zweri heeft hem getroffen”, is toereikende; dan wordt den ongelukkigen agtervolgt, opgevangen, gebonden en aan het vuur, alleen uit bloeddorstigheid of wederwraak opgeofferd.

In het voorhanden geval is het ongeluk niet alleen dat ter tafel wordt gebragt, nemaar de Jorka of geest van een voor vijftig jaar ten onrechte voor whisck, door de Javaliloo negers, en juist van het loo daar Dossoe a Kappi was aanhoorende, levende verbrand, — komt hier thans hare rolle spelen. Het is deze Jorka die bloedvergieten van de Javali negers eischt, vooraleer zij kan rusten.

Dit barbaarsch is bij de Aucaners diep ingeworteld en kan weshalven zonder strenge maatregelen de kwaadste, de onmenscheijkste gevolgen opleveren.”

Weer werd de vaart gestopt; nu van 28 maart tot 10 april. En tenslotte werd de zaak opnieuw besproken en geregeld. De 17^e april 1849 (5) kon Dhondt melden: „nu is alles rustig met Aboma Gado. Zoo ik hoor is er tijding uit Auca met een neger van Espinassieloo gekomen, niet kan ik daar van onderscheppen, dus is het zaak, dat UEd. den fijn geslepen Kwassi Jungh op een rechterlijke interogeerd, dit doende mijnheer, zal alles wat er gaande is te voorschijn komen.” En de 3^e mei (5) schreef hij nogmaals dat de zaak nu geheel was opgelost en iedereen ervan overtuigd dat het een ongeluk was. „Jantje van Compagnieloo [. . .] is in voormelde vergadering gekozen om dezen open brief aan UEd. over te brengen teneinde [. . .] de volgende vergunningen te verzoeken en af te smeken:

1^e om al wat in het voormelde geval verkeerd, tegenstrijdend aan de bevelen van zijn WelEd. is gebeurd als vergeten te willen beschouwen [. . .]. Zij ouderlingen beloven om in het toekomstige alle slechte tegen het goede strijdende daden, in mijn bijwezen te zullen afstraffen [. . .].”

De in Paramaribo ontboden en verhoorde kapitein Kwassi Jungh werd om de rol die hij in deze zaak had gespeeld van zijn kapiteinsambt ontheven. Echter, 27 juli 1849 (12) schreef Slengarde aan Dhondt: „Mede wordt UEd. bij deze geauthoriseerd om aan den afgezetten kapitein Kwassi Jungh te doen weten, dat uit aanmerking der bede door het Groot Opperhoofd ten zijnen behoeve gedaan, onze Chef voor deze keer nog hem zijnen beganen misslag wil vergeven, onder dien verstande echter, dat hij zich bij den heer Kappler moet vervoegen, dien nederig om verschooning voor zijne brutaliteit vragen en daaren-

boven een schriftelijk bewijs van dien ambtenaar bij dit Commissariaat overleggen, dat hij dit naar behooren heeft gedaan.”

Dit gebeurde overigens pas in 1850 naar blijkt uit een brief van Kappler van 6 maart (8) die meldde: „de gewezen kapitein Kwassi Jungh is hedenavond hier aangekomen en heeft gelijk UEd. hem gelaste, zijn excuses over het voorgevallene bij mij gemaakt.”

§ 3 *De uitdeling van geschenken (1849 - 1850)*

Artikel 21 van het „Politieke Contract” van 1837 luidt: „De geschenken die zij, wanneer zij zich goed gedragen en zich zulks waardig maken, stipt en gezet om de vier jaar zullen bekomen, zullen door Vier door hen te benoemen kapiteins aan Paramaribo worden nagezien en overgenomen; twee daarvan blijven tot den afloop aan Paramaribo, en twee moeten de goederen tot op den Post Armina vergezellen, alwaar ieder opperhoofd het hem competerende zal afhalen, naar zijn dorp medenemen en onder zijn volk naar genoegen verdeelen, zonder dat op iets hoegenaamd eenige aanmerking veel min aanspraak kan worden gemaakt en zal de Regering zorg dragen, dat de goederen voor ieder opperhoofd afzonderlijk worden verzonden, opdat aan geen hunner iets kan worden te kort gedaan; zullende zij niets van deze geschenken mogen verruilen, verkopen noch wegschenken aan wie het zijn moge, die met de Regering niet bevredigd is, en in geen geval aan slaven.”

Een lijst van geschenken geeft op dat men o.a. stuurde: „kapiteinsrokken, ronde hoeden, jachtgeweren, vaatjes kruit, hagel, vuurstenen, bijlen, houwelen, kapmessen, houwens, slijpstenen, matrozenmessen, scheermessen, scharen, tondeldozen, spiegels, katjescoralen, chits japonnen, geblomd katoen, vriesch bont, wit katoen.”

In 1848 werd tot een uitdeling van geschenken besloten, nadat de laatste acht jaar tevoren had plaats gehad (n.l. eind 1840 en begin 1841) en de bosnegers zich daarover verscheidene keren beklaagd hadden, o.a. bij Dhondt tijdens zijn bezoek aan de Djoeka's (Aucaners) in 1846.

De voorlopige datum voor de uitdeling werd vastgesteld op „volle maan” in februari 1849, en wel in Albina. A. Kappler, die juist zijn assistent-posthouderschap gesalarieerd had gekregen, werd naar Paramaribo geroepen en kreeg instructies om de Djoeka's van deze plannen op de hoogte te stellen. Hoewel Kappler en Slengarde verklaarden niet te geloven dat de Granman op tijd in Albina zou verschijnen, vond de Gouvernements Secretaris dat 6 weken genoeg moest zijn om het Groot-

Opperhoofd bericht te zenden en gelegenheid te geven zijn reis voor te bereiden en de tocht naar Albina te maken. Slengarde droeg dus Kappler 22 januari 1849 (12) op: „eene expresse naar het Groot-Opperhoofd der Aucaners Bijman af te vaardigen, met de boodschap dat Zijn Edel Groot Achtbare zich op 21 February e.k. op de grond Albina zal bevinden met de geschenken en aldaar zal verwijlen tot den 24sten van die maand, en dat hij en de zijnen derhalve *op dat tijdstip* daar zullen moeten zijn, ten einde de goederen af te halen, zullende dezelve niet ontscheept worden ingeval zij er niet zijn, maar integendeel zal, wanneer zij op den 24 february er zich nog niet bevinden, Z.Ed.Gr.Achtb. op den 25 de terugreis naar Paramaribo met de goederen aannemen, als wanneer zij er van kunnen verzekerd zijn, dat dezelve hen niet weder zullen worden gebragt, zoo hen dezelve dan nog zal worden verstrekt.”

De bosneger-kapitein Jackie van Otterloo, die in Paramaribo was op dat moment, werd 26 januari (12) uitdrukkelijk vermaand „om den meesten spoed bij te zetten aan de mondelingsche boodschap die hij aan zijnen Chef ten aanzien der presenten moest doen.” Ook werd hem „woord voor woord die boodschap herhaald en hem een touwtje gegeven met even zoovele knopen er aan als er dagen moeten verlopen vóór dat de bedoelde uitdeeling ter plaatse voormeld zal geschieden, en hem gelast iederen dag eenen knoop te ontstrikken, met kennisgeving dat wanneer al de knopen zullen zijn ontstrikt, het juiste tijdstip daar is, waarop zij op den grond Albina zich moeten bevinden.”

Ook Kappler zond een aantal boodschappers naar het Groot-Opperhoofd. De eerste tekenen van misnoegen van de bosnegers over de manier waarop plaats en tijd van de uitdeling der geschenken werden vastgesteld, begonnen zich nu voor te doen. Een kapitein in de Cottica verzekerde Kappler, dat het Gouvernement het recht niet had het tijdstip te bepalen waarop het Groot-Opperhoofd aanwezig moest zijn, maar dat hij dat zelf, in vergadering met zijn kapiteins, vast moest stellen.

Dhondt schreef dat sedert 15 februari (35 F^{II}) het praatje de ronde deed dat „wanneer de presenten die in de loop van dit jaar zullen worden uitgedeeld niet conform zijn aan die welke in vroeger jaren zijn verstrekt, zij Aucaners de zelve niet zullen aanvaarden. „Dit pratje” (voegde hij er aan toe) „vind bijval, echter zoo als alle andere uitstrooyingen (als weder stoppen van de vaart) om de blanken vrees aan te jagen, zal dit na verloop van tijd even als rook verdwijnen”.

Het plan werd niettemin vanuit Paramaribo volgens schema uit-

gevoerd: De Gouvernements Secretaris, zijn assistent, en een arts werden door Kappler aan het begin van de Wane * kreek afgehaald en naar Albina gebracht, de geschenken, uit Holland naar Paramaribo gezonden, werden over zee gestuurd.

Het gezelschap en de geschenken arriveerden op tijd, 22 februari 1849, in Albina, maar van het Groot-Opperhoofd was geen spoor te bekennen. Na vijf dagen wachten keerde het gezelschap onverrichter zake en gekwetst naar Paramaribo terug.

Een paar dagen later kwam een Djoeka kapitein op Albina aan, met het bericht dat het Groot-Opperhoofd over enkele dagen zou arriveren, ziekte had hem verhinderd eerder te komen. Kappler meldde de kapitein kortweg, dat de Gouvernements Secretaris met de geschenken weer vertrokken was. Tenslotte verscheen onverwachts na enige weken het Groot-Opperhoofd zelf op Albina, maakte bij Kappler vele excuses en verzocht hem de Gouvernements Secretaris te vragen een nieuwe datum voor de uitdeling der geschenken vast te stellen, en beloofde dan stellig op tijd aanwezig te zijn.

De lakonieke Kappler was nauwelijks verbaasd over de gang van zaken: ook bij vorige uitdelingen waarbij de geschenken tot aan de Militaire Post Armina in de Marowijne werden gebracht, moest men wekenlang wachten voor de Djoeka's zich verwaardigden de geschenken in ontvangst te komen nemen.

Hoewel de beledigde Gouvernements Secretaris aanvankelijk van plan was, zoals blijkt uit een brief van 17 december 1849 (12) aan Dhondt, de geschenken niet meer te brengen, maar ze nog enige maanden in Paramaribo ter afhaling ter beschikking te houden, veranderde hij door een verzoenende brief van Kappler van mening. Het Groot-Opperhoofd had zijn excuses aangeboden, kapiteins naar Paramaribo gestuurd, bezworen dat het hem onmogelijk was om naar de stad te komen en plechtig beloofd bij een eventuele nieuwe uitdeling in Albina, op tijd aanwezig te zijn.

Op 7 februari (12) schreef Slengarde aan Kappler dat de geschenken „voor zoover dezelve nog niet door het lange liggen bedorven of in waarde verminderd zijn, ten ander maal in de Marowijne, zodra daartoe geschikte gelegenheid zal zijn zullen worden gebragt.”

De 13^e juni (12) meldde Slengarde dat hij met de koloniale schoener de 9^e of de 10^e juli zou vertrekken. Mocht het opperhoofd met zijn gevolg eerder zijn gearriveerd, dan moest Kappler hen mededelen dat de

* In de brieven vaak Wana.

schoener uit Paramaribo vertrokken was en misschien door „tegenwinden, zware tegenstroom enz. was teruggehouden” en hen bewegen te blijven wachten.

Uit alles blijkt dat men nu vertrouwde dat de zaken goed geregeld waren en afgehandeld konden worden. Op de vage berichten van Dhondt had men geen acht geslagen. Deze schreef op 30 juni (8) dat kapitein Kwassi Jungh op weg was naar de stad, met verhalen die hem, Dhondt, duister waren: de Djoeka's wilden de geschenken van de (verlaten) Militaire Post Armina afhalen, maar niet van Albina. De 9^e juli (8) meldde hij nog: „boven de pratjes aan UEd. bekend wordt mij verteld dat de fransche met de troepen alhier, bij het uitdeelen der geschenken de Aucaners zullen inpalmen, en dat daarom het Groot-Opperhoofd besloten heeft om de geschenken niet dan op den verlaten post Armina zal aannemen, dit ongegronde pratje wint veld, dus is mijn niet zeker wat het gevolg van dit alles zal wezen.”

Op 12 juli werd de vaart in de Cottica gestopt en op 17 juli verscheen Slengarde met de schoener „Curaçaonaar” in de Marowijne. Daar wachtte hem een nieuwe teleurstelling: Kappler kwam hem aan boord al vertellen dat hij taal noch teken van de Granman had vernomen en dat ook deze expeditie weer vruchteloos zou blijken te zijn.

In een verslag, gedateerd 20 juli (12) aan de Gouvernements Secretaris deelde Slengarde het verloop van deze tweede mislukking mee. Op de dag van zijn aankomst kwamen enige Djoeka's, werkzaam bij Montecatini, hem vertellen dat zij meenden dat de Granman al uit Djoeka was vertrokken. De volgende dag kwamen er weer een paar Djoeka's op Albina, die vertelden dat het Groot-Opperhoofd aan de mond van de Siparawini (een kreek aan de linkeroever der Marowijne, ongeveer zeven uur varends hoger op gelegen) was aangekomen. Beide groepen, die Slengarde dringend verzochten op de aankomst van Bijman te blijven wachten, werden met de spoedboodschap de rivier opgezonden, dat de Granman zorgen moest op tijd aanwezig te zijn, daar Slengarde anders onverwijld zou vertrekken. De dag daarop tenslotte kwam een officiële zegsman van Bijman aan, die zijn groeten kwam aanbieden, en melden dat de Granman bij de Siparawini lag en de assistent Gouvernements Secretaris „dáár met de geschenken verbeidde.” Ook hem werd de „bevreesing” van Slengarde onder het oog gebracht evenals het feit dat het „een bloote goedheid van zijn Excellentie was, dat hem de geschenken voor de tweede keer in de Marowijne werden gebragt, daar zij dezelve door hun brooddronken gedrag in het verleden jaar, strikt genomen, zoude hebben verbeurd”. Ook de volgende dag

verscheen het Groot-Opperhoofd niet, en Slengarde vertrok met de geschenken voor de tweede maal, de 19^e juli 1850.

Hoewel men in Paramaribo bijzonder geïrriteerd was, wilde men toch van de geschenken af, en zowel Dhondt als Kappler kregen opdracht de situatie te verkennen en uit te zoeken wat het Groot-Opperhoofd nu van plan was, echter zonder enige rechtstreekse toezegging te doen.

Een maand later, de 23 augustus (8), nadat de vaart voor de Djoeka's tot 10 augustus voor straf gestopt was geweest, schreef Dhondt vernomen te hebben dat het Groot-Opperhoofd zich met zijn gevolg aan de Bonnikreek, bij de sedert 1841 verlaten militaire post Armina tijdelijk had gevestigd, in afwachting van de geschenken!

Op 21 september 1850 bezocht het Groot-Opperhoofd Kappler, juist van Paramaribo teruggekeerd op Albina. Kappler meldde de 22 september (8) over dit bezoek: „... na gisteren met de zijnen een groettoe* gehouden te hebben, heeft hij mij nu verzogt U Ed Groot Achtb. te smeken mij met deze occasie bepaaldelijk mede te deelen wanneer de schooner naar herwaarts zoude kunnen gezonden worden ten einde te weten of hij nog zoo lang in de benedenlanden zoude kunnen vertoeven, daar hij, zoowel als de anderen Aucaners zich met kost voor een zoo langen oponthoud (naar hun zeggen drie maanden) in de benedenlanden, niet had voorzien. Indien het vertrek van den schooner schielijk plaats zoude hebben zoo zal hij zich weten te behelpen, anders genoodzaakt zijn naar Auca te vertrekken. Ook heeft hij mij verzekerd den schooner niet op te houden, maar aanstonds tot de zaak over te gaan. — Hij zelfs staat gelijk mij voorkomt zeer onder den invloed van zijn Capiteins en is voor zijn persoon een toegeeflijk man. Ik twijfel geenszins dat dit verder een gewenscht einde zal nemen en verzoek U Ed. Groot Achtb. in het bijzonder aan zijn verzoek te voldoen daar het zoo moeyelijk is om alle opperhoofden welke op Auca sommige dagreizen ver van het Groot-Opperhoofd afwoonen wederom zoo als nu bij elkander te krijgen”.

Kappler, die blijkbaar vond dat het nu tijd werd om de zaak in der minne te regelen, en waarschijnlijk onder de indruk was geraakt van de moeilijke positie waarin de Djoeka's en hun opperhoofd kwamen te verkeren, schreef naast deze brief van 22 september ook nog een inofficiële naar de Gouvernements Secretaris. Deze brief is niet in het archief te vinden, maar de verontwaardigde reactie erop van het Commissariaat wel. Ook dit is een onofficiële brief, met de aanhef „Amice” en onder-

* Kroetoe: vergadering.

tekend door Slengarde, maar op last van hun beider chef, de Gouvernements Secretaris, geschreven op 18 october (12) „de geheele inhoud van die brief heeft geleid en heeft moeten leiden om de ontevredenheid van onzen Chef gaande te maken, want in denzelfen straalt door, dat U geheel uit het oog hebt verloren de zoo noodige fermiteit en deftigheid die ieder ambtenaar maar vooral dezulken die zoo als U op een afgelegen punt bij ongeciviliseerde menschen het Gouvernement vertegenwoordigen, — steeds moet bewaren. Z.Groot Ed.Achthb. verlangt derhalve dat ik U dit met nadruk onder de oogen breng, met de kennisgeving dat in het vervolg van U meerdere fermiteit wordt verwacht, althans dat U zich minder in zoo verre vergeet, om op aandrang van eenige brooddronkene Boschnegers een aan U gerigten brief aan hen afgeeft, om zooals U schrijft de goden daarover te raadplegen,* daar dit in de eerste plaats te ver getrokken toegeeflijkheid, zelfs vrees te kennen geeft en 2^e lijnrecht strijdt met het doel van het Bestuur, dat er naar streeft om de Boschnegers beschaafder te maken en niet om hen in bijgeloof en afgodische begrippen te sterken.

Ten aanzien van het andere punt in Uwen brief voorkomende, — ik meen het door derden aan U overgebrachte praatje dat de Boschnegers, wanneer de geschenken niet spoedig werden gebracht, U en den heer Benissia gevankelijk als gijzelaars naar Auca zouden vervoeren enz. enz. — moet ik U zeggen dat dit zoo belagelijk aan onzen Chef is voorgekomen, dat Z.Ed.Gr.Achthb. mij heeft gelast dit maar met stilzwijgen voorbij te gaan [. . .]. In Uw eigenbelang heeft onzen Chef den bedoelden brief niet aan Zijne Excellentie [de Gouverneur] laten lezen, want ik geloof waarlijk dat dit van nadeelige gevolgen voor U zoude hebben kunnen zijn.

Laat mij dus met een paar woorden bij U, als Vriend, er op aandringen om toch niet te toegevend met de Boschnegers te zijn, want zij moeten ferm behandeld worden, vooral op afgelegen plaatsen, in het omgekeerde geval verbeelden zij zich dat men bang is voor hen, en worden zij hoe langer hoe aanmatigender.” Ondanks dit incident onderhandelde Kappler verder met de Djoeka's. De 9^e october kwam de kapitein Jantje van Pediloo uit Paramaribo terug met brieven voor Kappler. „Reeds uit de brutale manier” schrijft Kappler de 10^e october (8) „van deze Aucaner, welke de brieven niet aan mij, maar aan Beiman ** wilde overgeven, heb ik kunnen opmaken, dat UEd Groot Achthb. antwoord, of hun ontvangst aan Paramaribo niet naar hun

* Zie Hfst III, 6, pg 83.

** Kappler schrijft Beiman, alle anderen Bijman.

smaak geweest is, en alleen nadat ik ten stelligste verklaard had, indien ik de brieven niet oogenblikkelijk ontving, hun de inhoud niet zoude mededelen, werden mij onder dreigementen de zelve overgeleverd.

Het Groot-Opperhoofd, hetwelk met 60 der zijnen heden om 11 uren bij mij kwam, scheen reeds met den inhoud bekend en heeft zonder verdere groettoe te hebben gehouden mij aanstonds zijne meening medegedeeld. Ik heb als redenen van het niet zenden der goederen opgegeven dat er geen geschikt vaartuig disponibel was [. . .] en het mogelijke gedaan om zijlieden tevreden te stellen. Beiman scheen echter reeds zijn besluit genomen te hebben en hoe brutaal en onbeschaamd desselfs reflecties ook zijn, houd ik mij nothans verpligt deze aan UEdGrAchtb. mede te deelen.

1. dat, daar het nu scheen dat het Gouvernement met hem de gek wilde scheeren en de goederen niet zenden, daar hij dog volgens de hem gegeven orders met zijn kapiteins en onderhorigen was afgekomen en nu reeds in afwachting dezer geschenken in de Ben. Marowijne sedert drie maanden gebrek leed, en het nu noodige vellen en aanleggen van kostgronden in zijn land moest verzuimen, hij zich niet meer verpligt zag het Contract na te komen.
2. dat hij aan UEdGrAchtb. te kennen geeft dat nu reeds 9 jaren sedert de laatste distributie zijn verlopen en hij dus vermeent dat UEdGrAchtb. niettegenstaande hij, Beiman verschillende keeren werloopers heeft uitgeleverd en altijd het Contract getrouw was nagekomen, gekomen is om het Contract te breken en niet gelijk UEdAchtb. voorganger de Veer met hem in vriendschap op den duur te leven.
3. Dat hij nooit weglopers zal uitleveren zoolang als hij de presenten niet ontvangen heeft.
4. Dat hij van die goederen nog altijd een gedeelte aan de Bonninegers en Ledimoesoe (insurgente van 1806) heeft afgegeven en over zijlieden een waakzaam oog heeft gehouden en dat hij
5. hiermede verklaart, zich in afwachting der goederen nog tot den vollen maan van 21 oktober hier te zullen ophouden, na verloop van dezen tijd echter, geen oogenblik zal wagten en zich dan wel zal weten op eenige plantaadjes in Boven-Commewijne vergoeding er voor te verschaffen.

Dit laatste punt heeft zelfs bij de meeste kapiteins misnoegen verwekt, vindende deze dreigementen dog te sterk. Er hebben daarover vrij hevige debatten tusschen Beiman en zijne kapiteins plaatsgevonden en Beiman bleef er op staan dat ik dit moest schrijven. Hedenmiddag met mij alleen

zijnd heeft hij toegestemd dit punt te zullen annuleren of aan UEd-GrootAchtb. particulier mede te deelen. Hij heeft mij herhaald verzekerd geen oogenblik den schooner te zullen ophouden.

Ik houde mij verzekerd dat UEdGrootAchtb. van mijnen ijver in dezen zaak overtuigd is, evenveel als van de moeyelijkheden welke ik met dit zoo wantrouwend volk heb, en UEdGrootAchtb. zal het mij niet ten kwade duiden, als ik U in geval der weigering in hun verzoek, om een instructie aangaande de maatregelen welke ik moet nemen, onderdanig verzoek."

De 22 october (8) meldde Kappler onder anderen dat het Groot-Opperhoofd hem had gezegd „dat hoezeer hij wenschte, met onzen Chef zelfs hier te kunnen spreken, hij nogtans inzag dat het voor ZEdGr.Achtb. te moeyelijk zoude vallen om de reis naar herwaarts weder te doen en hij de geschenken van elken ambtenaar zal aannemen welke ZEdGrootAchtb. mogte belasten."

Tenslotte kreeg Kappler bericht dat de geschenken de 19^e december (met volle maan) weer naar Albina zouden worden gebracht en de 31^e december (8) meldde hij dat de uitdeling plaats had gevonden en zonder verdere incidenten afgehandeld was. De kapiteins kregen, na het Groot-Opperhoofd, elk het hun toegedachte deel. „Beiman is heden vertrokken en heeft verleden Zondag van mij afscheid genomen. Denkelijk wel komt hij zoo spoedig niet aan Paramaribo, waarover men zich vermoedelijk zal getroosten."

Van januari 1849 tot december 1850, bijna twee jaar had deze zaak geduurd. Behalve de irritatie die er over en weer het gevolg van was, waren er met het vergeefse heen en weer trekken van beide zijden hoge kosten gemaakt, en de goederen zelf hadden er zwaar onder geleden. Zoals aan alle moeilijkheden en wrijvingen tussen Gouvernement en bosnegers lagen hier drie hoofdoorzaken aan ten grondslag:

- 1^e een onuitroeibaar en groot wederzijds wantrouwen;
- 2^e een verschillende interpretatie van de vredescontracten;
- 3^e prestigekwesties, zowel in de eigen groep, als tegenover de tegenpartij.

Wantrouwen van het Gouvernement, dat bij te grote toegeeflijkheid de bosnegers de vrede zouden verbreken, de plantages weer zouden gaan aflopen en de slaven weer tot weglopen overhalen. Wantrouwen van de bosnegers, dat de blanken zodra ze meenden sterk te staan, hun oorlog tegen hen weer zouden beginnen en trachten hen tot slavernij te brengen.

Wat de interpretatie van de vredescontracten betreft: Het eerste deel

van art. 21 (zie boven) zegt: „de geschenken die zij, wanneer zij zich goed gedragen en zulks waardig maken, stipt en gezet om de vier jaar zullen bekomen”.

Volgens de bosnegers, overtuigd van hun goed gedrag, hadden zij *recht* op de goederen. Het gouvernement beschouwde het als een extra gunst van zijn zijde. Verder zegt het artikel dat vier kapiteins de goederen van Paramaribo moesten afhalen en naar de post Armina brengen. De bosnegers weigerden dus aanvankelijk een andere afhaalplaats dan die post.

Het gouvernement zag het feit dat de goederen door hen naar Albina gebracht werden als een tegemoetkoming; bovendien was de post Armina sedert 1841 verlaten.

Wat de prestigekwestie betreft, voor het gouvernement was dit duidelijk: toegeven aan de als chantage opgevatte tegenstribbelingen van de bosnegers en daardoor het gezicht tegenover hen en in Paramaribo zelf te verliezen was niet mogelijk. Wat de bosnegers betreft: als volk wilden zij zich onafhankelijk en rechtsbewust aan de blanken tonen, onderling speelde machtsstrijd een rol. Bijman, die wel concessies wilde doen, werd door zijn kapiteins tot stug optreden gedwongen.

Dat de zaak uiteindelijk afgehandeld kon worden kwam doordat beide partijen meer dan genoeg van het traineren hadden en het gevoel hadden hun eer min of meer gered te hebben, door zo min mogelijk en zo laat mogelijk aan elkaars eisen toe te geven.

Een vrij uitvoerig verslag van de gebeurtenissen om deze geschenkenkwestie geeft A. Kappler in zijn „Holländisch Guiana” van pag. 235-246. Hoewel het op onbelangrijke punten afwijkt van wat ik in de archieven vond, geeft zijn levendig en ironisch verhaal een bewijs van zijn onafhankelijk en voor zijn tijd liberaal inzicht.

§ 4 *Wijziging van controlebepalingen* *van het Politiek Contract van 1837 in 1856*

Gouverneur Charles Pierre Schimpf, benoemd in augustus 1855, deed in datzelfde jaar (17 december) een voorstel aan de leden van de Koloniale Raad om het toezicht op de bosnegers, omschreven onder meer in de politieke contracten en in de instructies aan de posthouders, te verminderen.

Als redenen voor de tot dan toe strenge controle (door middel van het passensysteem en militaire posten) gaf hij op: de onwenselijkheid van het naar de stad komen van grote aantallen bosnegers, het plegen van diefstallen en ongeregeldheden op de plantages, het meenemen van slaven en het smokkelen van buskruit en wapens. Zijn voorstel om de controle te verminderen berustte op de volgende overwegingen:

Het weglopen der slaven was sterk verminderd, door betere behandeling op de plantages en slechte ontvangst door de bosnegers.

De angst voor in grote getale tegelijk afkomende bosnegers was verdwenen, integendeel, men trachtte ze te huren als arbeidskracht, in de stad en op de plantages.

De wapensmokkel en de verkoop van wapens aan de bosnegers was niet groot meer.

De controle was toch slecht uit te voeren, het was voor de bosnegers eenvoudig de kleine militaire posten te ontwijken, en voor uitbreiding van het garnizoen was geen geld.

Daarom leek het hem beter te trachten deze „vrije bevolking” in te schakelen bij het arbeidsproces, met het oog op de aanstaande emancipatie en het tekort aan arbeidskrachten.

Uitvoering aan dit plan wilde hij geven door geen toezicht meer uit te oefenen op hetgeen de bosnegers de rivier op en af vervoerden, noch op het aantal mensen, en door een aantal militaire posten op te heffen. Om niet „terstond allen schijn van toezicht weg te nemen” stelde hij voor de posthouders nog enige tijd aan te houden, en de bosnegers de verplichting op te leggen, zich bij hen van passen te voorzien.

Het plan van de gouverneur vond bijval en werd uitgewerkt. Men nodigde de Groot-Opperhoofden uit naar de stad te komen om hen van de nieuwe maatregelen op de hoogte te stellen, en de eerste die arriveerde en aan wie het nieuwe plan plechtig werd meegedeeld was het Groot-Opperhoofd der Djoeka's (Aucaners) Bijman, een en ander bij „Resolutie van den 26 Augustus 1856 no. 1050, betreffende de Wijziging van eenige bepalingen waaraan de Boschnegers tot dusverre onderworpen waren.”

De resolutie, die in drie hoofdstukken te verdelen is, werd het Groot-Opperhoofd in vertaling door de assistent van de Raad Commissaris der Inlandsche Bevolking voorgelezen, waarna hij plechtig beloofde er zich aan te houden en een kruis als handtekening zette.

In het eerste deel der resolutie wordt gezegd dat de Gouverneur, „In overweging genomen hebbende dat de Boschnegers zich tot dusverre over het algemeen getrouw gedragen hebben aan de tusschen het Gouver-

nement en hen gesloten tractaten, willende hun deswege des Bestuurs tevredenheid doen blijken, en hen aanmoedigen, om zich het vertrouwen van het Gouvernement bij voortduur waardig te maken”, besloten heeft tot wat in het tweede gedeelte omschreven wordt:

1^e De controle over hetgeen de bosnegers op en af voeren wordt opgeheven.

2^e De beperking betreffende het aantal waarin zij zich verplaatsen is opgeheven en het staat hun vrij „zonder eenige begrenzing van getal zich met de overige bevolking in aanraking te stellen.”

3^e Wel moeten zij zich voor hun reizen bij de posthouder van passen voorzien, en die in Paramaribo laten aftekenen. Militaire posten hoeven zij niet meer aan te doen.

4^e Het blijft hun echter „ten stelligste verboden om bij hunne reizen melaatschen of suspecten van lepreusheid uit hunne verblijfplaatsen met zich te voeren, zullende bij ontdekking van zoodanige strenge maatregelen daartegen genomen worden.”

Tenslotte, in het derde deel, wordt het Groot-Opperhoofd nog plechtig en uitvoerig op het hart gedrukt dat de Gouverneur „de verwachting voedt, dat de bij deze door het Bestuur hun toegekende gunsten, hun ten blijke zullen strekken van des Bestuurs opregte zucht, om de onderscheiden stammen der Boschnegers met vertrouwen en welwillendheid te behandelen, en dit door hen naar waarde zal worden geschat; dat zij zich derhalve niet alleen zullen onthouden van alle zoodanige handelingen, waardoor zij het door het Bestuur in hen gesteld vertrouwen zouden verbeuren, maar integendeel, door stipte naleving van al hunne verplichtingen door het in acht nemen van goede trouw en door hun voortdurend goed gedrag, bij voortduur des Bestuurs tevredenheid zich zullen verwerven; dat de beste blijken, welke zij kunnen geven van hunne gezindheid, om zich meerdere gunsten van het gouvernement waardig te maken en om met andere vrije burgers in alle opzichten op gelijken voet te worden gesteld, hierin zullen bestaan, dat zij zich niet alleen van alle ongeoorloofde handelingen zullen schuwen, niet dan fatsoenlijk gekleed, zooals het beschaafde menschen betaamd, zich zullen vertoonen; vrijen toegang tot hun godsdienstig onderricht aan de Christenleeraren zullen verleen; en nu zij vrijheid erlangen, om hetgene zij voortbrengen, vrijelijk af te brengen en te verkoopen, zich meer dan tot dusverre op nuttige werkzaamheden zullen toeleggen, en hetgene zij winnen, met zuinigheid en overleg tot nuttige einden zullen besteden; gevende de Gouverneur hun de verzekering dat, wanneer zij de verwachting die hij van hen koestert niet te leur stellen, zij op de wel-

willende medewerking des Bestuurs om hunne belangen te bevorderen zullen mogen rekenen, waarna de Gouverneur het genoemd opperhoofd uitnodigt, om namens den Gouverneur, aan zijne ondergeschikten van het voorgaande kennis te geven, hen tot getrouwe plichtsbetrachting aan te sporen en hen daarin door een goed voorbeeld voor te gaan.”

Deze besluiten werden in het Gouvernementsblad (no. 8 pg. 5) opgenomen „met te kennen geving aan alle goede ingezetenen, dat het Bestuur ten volle er op rekt, dat zij gaarne met het Gouvernement ernaar zullen willen streven, om de Boschnegers vertrouwen in te boezemen; hen te beschermen tegen alle ongeoorloofde bejegeningen, welke hen van de overige bevolking afkering zouden maken, of gehecht zouden doen blijven aan de afzondering, waarin zij tot dusverre geleefd hebben en aldus zullen willen medewerken tot bevordering van 's Gouvernements bedoelingen met die menschen, wier beschaving daarvan afhangt, maar waarmede in de gevolge ook het belang der overige bevolking nauw verbonden is.”

De posthouders werden van de nieuwe regeling op de hoogte gesteld en kregen hun instructies dienaangaande. Kappler nam één en ander voor kennisgeving aan en reageerde verder niet,* Dhondt evenwel zag er weinig heil in en getuigde daar meermalen van. Het Groot-Opperhoofd dat op 10 september 1856 bij hem langs kwam op weg naar Djoeka overhandigde hem de missive en Dhondt schreef 11 september (59) dat hij „hen die in de boven Cottica en Courmotibo verblijvende, ongeveer 800 hoofden, onverwijld door hunne kapiteins of ouderlingen zal kennis geven”.

Een paar dagen later meldde hij zijn besluit met verlof te gaan, waarbij zijn zoon Dhondtfils de werkzaamheden waar zou nemen. Het lukte hem echter niet mensen te vinden die hem vóór eind november naar de stad wilden brengen. Intussen had hij op 1 augustus (59) al geschreven dat hij pensioen wilde nemen; nu de nieuwe bepalingen

* Pas in 1862, in een jaarverslag aan het Commissariaat voor Inlandsche Bevolking schreef hij, 4 januari (61a) „Houthandel bestaat nagenoeg voor mij niet meer. Zedert het tractaat hetwelk het gouvernement voor nu 5 jaar geleden met de boschnegers aangegaan heeft, en waardoor zij in onbepaald getal naar de plantages mogen gaan, arbeiden zij liever binnen Suriname, waar zij alle soorten hout kunnen verkopen, terwijl wij hier slechts datgene afnemen wat men op de Antilles verlangt”.

Overigens was Kappler inmiddels van houthandel overgegaan naar veeteelt, en vond een goede afzet voor zijn producten bij de Fransen aan de overkant van de Marowijne.

waren afgekondigd stond zijn besluit vast. In een paar losse, zeer slecht geschreven stukjes brief aan Slengarde, zonder datum, maar geschreven in september of oktober 1856, klaagde hij „Hoe philanthropisch ik ook voor het heil der volkeren denk, blijf ik altijd bij het principe van goed order en opzigt bij nog onbeschaafde menschen. Dit verijdeld is beter pensioen te nemen en met het weinig te leven, het is hier geen goudmijn zoo als velen denken.” En verder, „Bereids nemen de Aucaners, zoo hier als aan de stad, passen na willekeur, de goede voldoen aan hun verplichtingen, terwijl andere zulks verzuimen; ik vrees dat de goedheid van zijne Excellentie niet de gewenschte gevolgen zullen hebben [. . .] ik ken den denkwijze der Aucaners en vermeen dat zij nog niet rijp genoeg zijn om ineens zoo veel gunst te genieten. God geve dat ik het mis heb!”

In de „Aanmerkingen” gevoegd bij het verslag over het 3^e kwartaal van 1856 (59) schreef hij: „Zedert deze aanzegging [i.e. van de nieuwe maatregelen] nemen alleen de goedwillende kostwerker Aucaners nog passen, terwijl anderen zeggen die niet te benoodigen, vrij en overal kunnen gaan en hier dag en nacht na willekeur zonder aankomen voorbijvaren, waardoor het te vrezen is, dat de goede bedoelingen van Zijne Exc. zullen worden verijdeld, en dat door de groote Connexie met de plantagie negers de konkelarije even zoo als vroeger zal toenemen [. . .]. Wenschelijk is het dat de goedheden van het Gouvernement dezer kolonie mogen slagen, dan windt men niet alleen de boschnegers, maar ook de Indianen, dus al mogt alles ten beginne tegenwerken, moet men toch alle pogingen aanwenden in het voormelde doel te slagen en daarbij volharden; dan zal men van lieverlede de verkeerdheden dezer volkeren zien afnemen; en dan langzaam kunnen zij nuttig voor de kolonie worden; echter vermeen ik te mogen aanmerken, dat goed order en toezicht een eerste vereischte zij, aangezien zonder dit, vooral bij de Aucaners, alle hoop voor het goede ijdel en vruchteloos is.”

In een brief van 11 november (59) (aan de Procureur-Generaal) staat: „Van nuttige werkzaamheden, zoo in hun eigen belang, als voor het algemeen, nog van beter levenswijze, Godsdienst of meer beschaving, zien ik hoegenaamd niet het minste; omtrent dit alles blijven zij in hunne oude dwalingen volharden. Natuurlijk zal zulks latertijds veel kwaad aan de Eigenaren van slaven veroorzaken, het komt mij voor UEdGroot-Achtb., als belangrijk en wenschelijk voor het algemeen welzijn, dat er middelen konden gevonden worden om hen tot beter denken te overijlen. 's Mijns inziens zou het raadzaam wezen de Aucaners te verplichten hunne namen op te geven en die te moeten behouden, ook zouden zij

in dorpen, maar niet geïsoleerd zoo als thans het geval is, dienen te wonen, eens daaraan gewend zijnde, dan geloof ik dat zulks voor eerst ter hunner beschaving zou bijdragen." Tenslotte, in zijn verslag over het vierde kwartaal, 30 december 1856 (59) meende hij: „Zij begrijpen geenssinds de vergunningen aan hun toegestaan, nemaal beschouwen dezelve alsof het gouvernement daartoe was verplicht, dit was vroegertijd hunne denkwijze als hun iets werd aangezegd, ten allen tijde was hunne antwoord, ja dat is zeer goed, en even waren zij vertrokken of handelden na willekeur, zooals nu het geval is”.

Ondanks zijn, voor de 19^e eeuw allerm minst ongewone, minachting en afkeer van de levenswijze der bosnegers, had Dhondt over deze kwestie een betrekkelijk juist oordeel. De reacties van de Djoeka's op de hun toegestane „gunsten” waren dezelfde als die op de hun toegezegde geschenken: zij beschouwden deze zaken als hun rechtens toekomstende. Zij waren niet van zins om door verandering van hun gewoonten ten behoeve van de welvaart der kolonisten, hun dankbaarheid te tonen. Met Dhondt's voorstel de Djoeka's over te halen vaste namen aan te nemen en hun half-nomadisch bestaan op te geven en zich in dorpen te vestigen was hij zijn tijd zelfs een eeuw vooruit. Zijn scepticisme over de uitkomst der hooggespannen verwachtingen van de samenstellers der nieuwe maatregelen was gerechtvaardigd. Uit de rapporten van Slengarde blijkt dat de resultaten nog al teleurstellend waren.

In diens verslag in de Koloniale Verslagen van 1857 in de paragrafen over de bosnegers staat: „„het is te hopen”, zegt de Gouverneur, „dat deze milde bepalingen de toenadering der boschnegers tot het bewoonde gedeelte der kolonie zullen bevorderen, en hun meer werklust zullen inboezemen.” In elk geval is het te voorzien, dat de aanvoer van hout door hen op grootere schaal zal plaatshebben. Ten aanvankelijke blijke van den goeden invloed der nieuwe verordeningen op de boschnegers zij aangeteekend, dat de Aucaners, die vroeger schier naakt zich in de stad vertoonden, er thans prijs op schijnen te stellen om behoorlijk gekleed te voorschijn te komen. Wordt de zucht naar eenigen tooi aangewakkerd, dan zal er gewonnen zijn, dat niet alle verdiensten aan drank worden besteed. Van hunne werklust zal men zich echter voorlopig niet te veel illusie dienen te maken, daar eene poging om hen te bezigen tot arbeid aan de verbetering van het kanaal van Saramacca mislukt is.”

Ook in 1859 is er volgens Slengarde, in zijn rapport in de Koloniale Verslagen van dat jaar, in de werklust van de bosnegers geen verbetering gekomen: hij noemt ze nog steeds lui en vadsig.

§ 5 *Instelling van een salaris voor het Groot-Opperhoofd (1857)*

Aansluitend op de opgeheven controle-maatregelen werd het besluit genomen het zenden van geschenken te staken: de bosnegers zouden nu immers in staat zijn, door de grote vrijheid van beweging, en de verruiming van hun arbeidsmogelijkheden, zelf in hun behoeften te voorzien. Wel wilde men hiervoor een schadeloosstelling geven door het Groot-Opperhoofd van elke bosnegerstam een vaste toelage toe te kennen. Het verzoek om die toelage moest echter van de respectieve opperhoofden uitgaan om de toekenning ervan als een gunst te kunnen doen opvatten.

Opdracht om deze manoeuvre uit te voeren kregen de posthouders, van wie Kappler voor de Djoeka's. De 16^e october 1857 (58) meldde Kappler dat de Granman bij hem op Albina was verschenen en „het hem confidentieel gedane voorstel gretig aannam”.

Ondertussen was de toestemming om toelagen voor de opperhoofden op de Surinaamse begroting te plaatsen door de Minister van Kolonien reeds gegeven (Gouv. Res. 384, 21 maart 1857), terwijl de Gouverneur aan de Procureur-Generaal op 21 maart meedeelde dat „Gelet op de aangehaalde dezerzijdsche missive waarbij aan den Minister van Kolonien zijn medegedeeld alle maatregelen door den Gouverneur genomen om de boschnegers te onttrekken aan de staat van afzondering waarin zij worden gehouden, met voorstel om aan de opperhoofden van deze stammen een pensioen * van f 25,— tot f 50,— 's maands toe te leggen, ter vervanging van lieverlede van de gebruikelijke geschenken.”

Aan Bijman werd toegezegd, dat hij vanaf 1 januari 1857 25 gulden per maand als toelage zou krijgen. „Zullende dit bedrag vermeerderd worden wanneer genoemd Groot-Opperhoofd doorslaande blijken blijft geven van zijne gezindheid, om naar de inzichten van het gouvernement te handelen, zooals hij bij de laatste samenkomst met den Gouverneur beloofd heeft [...] zullende deze kennisgeving en uitkeering van gelden door den posthouder aan de Marowijne aan hem afzonderlijk dienen gedaan te worden, ten einde het wekken van wantrouwen te vermijden.”

Kappler, teruggekomen van een tocht naar Djoeka van 2-19 november 1857, schreef in zijn verslag hierover, op 1 december (59) „Ik werd door het Groot-Opperhoofd zeer wel ontvangen, vond echter dat hij zich nog in zijnen huiselijke kring, nog in zijne omstandigheden veel van eenen gewonen neger onderscheid.

* Afwisselend spreekt men van toelage, salaris en pensioen.

Het was zijn eerste vraag of aangaande zijn verzoek om eene geldelijke toelaag mij eene gunstige dispositie was toegekomen, waarop ik hem zeide, dat Zijne Excellentie de Gouverneur hem eene toelage van *f* 25,— 's maands had gegeven en dat ik bevoegd was om dat geld uit te betalen. Ik gaf hem dierhalve *f* 25,— met het bemerken dat dit over den maand was waarin zijn rekest was ingediend, namelijk october, en dat hij dierhalve in dit jaar nog tweemaal *f* 25,— zou moeten ontvangen waarover hij dan ook uiterst voldaan en verblijd was”.

De regeling van de uitbetaling van de toelage verliep verder zonder moeilijkheden.

Hoewel dus nu het zenden van geschenken op geregelde tijden ter verdeling onder de betrokken bosnegerstammen gestopt was, deelde men nog wel giften in natura uit aan bosnegers die naar de stad kwamen. Hiervoor had men zelfs een kleine post op de begroting uitgetrokken, meestal onder het hoofd: „Transportkosten, loonen en geschenken ter vergelding van kleine diensten en begrafenis-kosten van bosnegers en indianen”. Een bedrag dat varieerde tussen ongeveer 1000 en 2000 gulden.

Kappler beschrijft in zijn „Holländisch Guiana”, deze geschiedenis ook, iet of wat gewijzigd wat plaats en tijd betreft, maar wat de overige feiten aangaat exact.

„Während er nun sein Essen kochte, wozu ich ihm, da er mir seine Noth, weder Fisch noch Fleisch dazu zu haben klagte, aus meinem Vorrath ein Stück Speck in den Topf steckte, fand ich, denn wir waren ganz allein, die beste Gelegenheit, mit ihm über einem Punkt meiner Sendung zu sprechen, von dem ich zum Voraus wusste, dass es mir auch ohne diplomatische Schlaueit gelingen werde, nemlich die Aufmunterung an ihn das Gouvernement um eine Besoldung zu bitten. Ich bedauerte zunächst, dass ein Mann von seinem Rang und Alter nicht einmal Switti Moffo,* das heisst Fleisch, Fisch, Speck, oder dergleichen Zuspeise zu seinem Essen habe, und meinte, dass das Gouvernement ihm wohl etwas zulegen könne, da ja jeder Buschnegerkapitän, wenn er nach Paramaribo käme, immer mit Salz, Reis, Speck oder dergleichen beschenkt würde, und da der Gouverneur ihm ja persönlich so wohl wollte, wurde ich an seiner Statt demselben meine Noth klagen, wodurch er sich vielleicht bestimmen liesse, ihm eine Jahresgehalt auszusetzen. Es käme, meinte ich, nur auf den Versuch an, und ich wolle gerne das meinige thun, dem Gouverneur die Sache im rechten Lichte darzustellen;

* Negerengels, afgeleid van sweet mouth.

ob dieser sich bewegen lasse wisse ich freilich nicht. Das fand alsobald geneigtes Gehör, denn obgleich die Buschneger bei allen Anträgen der Blanken Misstrauen hegen und sie in Berathung ziehen, so werden, wie überall in der Welt, Geschenke stets angenommen, und noch am selbigen Abend schrieb ich in neger-englischer Sprache die Bittschrift des schwarzen an den weissen Gouverneur, und unterzeichnete ersterer mit einem grossen Kreuz, wobei ich ihm die Hand führte, seinen Namen. Er bekam denn auch sogleich ein jährliches Salair von 300 fl. dass als er fünf Jahre darauf starb, auf seinen Nachfolger übergieng.”²⁶

§ 6 *De Bonni-negers worden onttrokken
aan het voogdijschap der Djoeka's (1860)*

De vrede met de verschillende wegloperstammen in 1760 - 1762 had zoals eerder gezegd niet de rust gebracht die men er van verwachtte. Slavenmachten liepen weg, sloten zich aaneen en noodzaakten de kolonie een kostbare guerillastrijd te voeren. De grootste en gevaarlijkste groep weglopers bestond uit slaven uit het Cottica-gebied, onder leiding van het opperhoofd Bonni. Hun optreden: plunderen van plantages, brandstichting en moord, was aanleiding tot het oprichten van het „Vrijcorps”, in 1772, samengesteld uit door de Societeit vrijgekochte slaven, speciaal opgeleid voor patrouilletochten tegen de weglopers, en het versterken van de aanwezige troepen met 800 man, onder leiding van een Zwitser, Kolonel Fourgeoud. Deze strijdmacht slaagde er in, met grote moeite, verlies van zeer veel mensen en enorme kosten, Bonni met de zijnen (de Bonni's) uit het bewoonde gebied van de kolonie te verdrijven. In 1776 trok hij de Marowijne over en vestigde zich op Frans gebied.

De Gouverneur van Frans-Guyana gaf hiervan kennis aan Gouverneur Nepveu en stuurde (1777) zijn intendant: P. V. Malouet, om deze kwestie te regelen. Frans-Guyana, dat met tekort aan werkkraft kampte, zag de komst der Bonni's met welgevallen, maar om vooral het odium niet op zich te laden, dat wegloper-onderdanen van Suriname met open armen werden ontvangen, had Malouet opdracht te protesteren tegen het over de Marowijne drijven der weglopers, waarbij men er op rekende, dat Suriname toch niet in staat zou zijn hen gewapenderhand terug te halen.

Inderdaad besloot Suriname de Bonni's met rust te laten, zolang zij zich niet meer in de kolonie vertoonden.

Geruchten dat Bonni opnieuw zou terugkeren bleven echter de ronde doen, en toen de Djoeka's (Aucaners) na eerst een paar aanvallen op

hen gedaan te hebben (ze beschouwden de Bonni's als concurrenten op de Marowijne) plotseling vrede met hen sloten in 1780, maakte men zich in Paramaribo grote zorgen. Men trachtte zoveel mogelijk wantrouwen te wekken bij de Djoeka's tegen de Bonni's, vooral met behulp van geruchten dat de Fransen de Bonni's aan wapens hielpen. Toen Bonni inderdaad in 1788 plotseling zijn strooptochten hervatte, hielden de Djoeka's zich afzijdig. Het Vrijcorps onder leiding van kapitein Stoelman richtte een militaire Post op aan de Marowijne. In 1789 slaagde hij er in een aanval van Bonni af te slaan en hem te doen vluchten. Tenslotte kregen de Djoeka's de kans door verraad van een van Bonni's volgelingen zijn dorp Aroekoe onverhoeds te overvallen, en het opperhoofd der Djoeka's, Bambi, schijnt daarbij het beruchte opperhoofd Bonni gedood te hebben. De macht der Bonni's was nu voorgoed gebroken, zij trokken de Lawa-rivier op en de Djoeka's kregen opdracht hen ook verder in bedwang te houden. Deze opdracht werd vastgelegd in het in 1837 hernieuwde vredescontract.

Artikel 8 en artikel 9 van het „Politiek Contract” van 1837 luiden: 8. Zij blijven als voorheen de Regering guaranderen, dat de Rebellen van Anno 1805 * direct noch indirect iets tegen de blanken of tegen hunne goederen zullen ondernemen; en mogt dit gebeuren, dan houden de Aucaners zich ontslagen van den Eed met deze rebellen gezworen, en zullen de Aucaners alsdan de blanken, wanneer deze zulks van hen mogten vorderen, met kracht en magt bijstaan, en mogt de Regering het eens goedvinden, om de Rebellen te attakeren, dan zullen zij Aucaners neutraal blijven, en hen niet hinderlijk zijn, noch helpen; alsmede guaranderen zij dat de Bonningers nimmer iets tegen eenen der blanken of deszelfs eigendommen zullen ondernemen, noch zich in ecnige districten der kolonie zullen begeven.

9. Insgelijks zullen zij, ingevolge hunne reeds gedane belofte, aannemen, om, wanneer de Regering dit van hen vereischt, de rebellerende slavemagten van welke plantaadje of waar ter plaatse dit zijn moge, te attakeren, te vangen en zoo nodig te dooden en daarenboven steeds moeten verhinderen, dat geen van zoodanige oproerige slaven zich vermengen met de Rebellen of Bonningers.”

* Tijdens het Engelse bestuur kwamen in 1805 een aantal „Negerjagers”, of „Roodmutsen” leden van het „Vrijcorps” opgericht in 1772, in opstand op twee posten van het Cordon, bij de boven-Commewijne. Zij vermoordden een aantal blanken en trokken, versterkt met een aantal slaven van plantages, de Marowijne op. Zij vielen samen met de Bonni's de in allerijl versterkte post Armina aan, maar werden afgeslagen.

Hoewel uit deze bepalingen nog duidelijk het wantrouwen tegen de bosnegers sprak, nam langzamerhand onder de blanken in Suriname de angst voor aanvallen van de „bevredegde” bosnegers af: zij hielden zich betrekkelijk eerlijk aan de contracten. Bovendien verminderde het weglopersprobleem aanzienlijk door de op handen zijnde, zij het nog lang uitblijvende, emancipatie en vooral: men meende dat er een mogelijkheid voor het werven van arbeidskracht braak lag.

Wat de situatie aan de Marowijne betreft: men zag met lede ogen aan dat de Fransen uit Cayenne niet alleen aanspraken maakten op de Lawarivier, die zij, naar later bleek ten onrechte, als een zijrivier van de Marowijne-Tapahony beschouwden, maar bovendien zich niet weinig inspanden om de Bonni's voor zich te winnen. Berichten hierover vindt men in de brieven der posthouders vanaf omstreeks 1850.

Dhondt, die in 1846 een reis naar Djoeka maakte, noemde wel de Bonni's, maar repte nog niet over de Fransen. In zijn „Rapport en Dagboek” (94) schrijft hij: „De Aucaners zijn, zooals ik bij de approximatieve opgave der bevolking van dezen volkstam de dato 24 Maart dezes jaars heb gezegd, foraal met de Boninegers en Ribellen van 1805 vermaagschapt, zulkdanig zelve dat de drie stammen niet meer zijn de onderscheiden en als het ware als één volkstam moeten beschouwd worden, boven dit alles wonen de Boni negers * en rebellen van 1805 met Aucaners en wederkerig deze met laatstgenoemden. Niet tegenstaande deze zaamenleving, houden zij Aucaners uit baatzucht en luyheid de Bonni en rebellen negers in een zeker bedwang, maar zonder verder doel dan hebzucht en van werk van deze gedaan te krijgen.

Eenige dagen geleden hebben de Boninegers een Granman, genaamd Adam aangesteld, de oorzaak daarvan heb ik niet komen onderscheppen, alleen heb ik gezien, dat het Groot-Opperhoofd Bijman daarmede genoegen neemt, ook dat de vriendschap onder alle deze negers tot overdreven loop, waarom als er onvoorziende onaangenaamheden mogten ontstaan, zoude men niet alleen met de Aucaners maar ook met de overige voornoemd en veelvuldige weglopers die aldaar en elders te groote getale van zwerven, te doen hebben.”

Uit andere brieven blijkt niet dat de Djoeka's zich zo met de Bonni's en de „Rebellen van 1805” vermengd hebben: zij leefden wel degelijk in aparte dorpen. Ook wat de aantallen betreft vergist Dhondt zich: hij meent nog maar één rebel en ongeveer 80 Bonni's te vinden. Enkele

* Zoals vaak, gebruikt Dhondt ook hier verschillende schrijfwijzen: Boninegers, Boninegers en ook wel Bonnis.

jaren later echter, in 1856, geeft hij in een kwartaal lijst op: 1200 Bonni's en 400 rebellen! Kappler evenwel, die in 1857 een reis naar de Granman der Djoeka's maakte, schatte het aantal rebellen in hun dorp Poligoedoe op circa 30 man en vernam dat het aantal Bonni's aan de Lawa omstreeks 600 man bedroeg, dit lijkt een veel aannemelijker schatting.

De berichten over de Bonni's blijven nu schaars tot 1853.

In dat jaar bleek dat het Groot-Opperhoofd der Djoeka's zich ongerust begon te maken over activiteit van Franse kolonisten in het Marowijnegebied. Ook hij vermoedde waarschijnlijk dat het de Fransen om arbeidskracht, in het bijzonder van de Bonni's te doen was, en hij zag zich niet graag beroofd van zijn, met toestemming van het gouvernement, in slavernij gehouden mede-bosnegers.

De voor Kappler waarnemende assistent-posthouder C. Stein schreef 8 februari 1853 (9) aan de Raad Commissaris der Inlandsche Bevolking:

„Kapitein Jackie van de Aucaanders verzoekt mij, uit naam van het Groot-Opperhoofd Bijman, het volgende UEd. Groot Achtb. mede te deelen: daar er laatst (maand Nov. a^p°) een corjaal met Franschen de rivier is op komen varen tot in Auca en zijlieden gehoord hebben er *eene fransche kolonisatie in deze rivier gevestigd word*, maken zij zich daarover zeer *ongerust*, waarom hun Groot-Opperhoofd Bijman en zijn raad, gaarne van UEd Groot Achtb. daaromtrent eenige inlichtingen wenschte te hebben en te weten wat deze kolonisatie ten doel heeft, en hoeverre zij zich *met vreemdelingen* dat geen Hollanders zijn — en boven Tappoedam zich *hebben te gedragen*. Vooral! daar er beneden hun, Bonni en Rode Mutsen negers * wonen, die niet met het Hollandsche Gouvernement bevredigd zijn. *Zij* Aucaanders niet gaarne de schuld zoude willen dragen, als er eenig ongeluk, of iets onaangenaams met vreemdelingen voorviel, die de rivier op na boven wilde gaan, en waarom! dan ook altijd vroeger de manier geweest is, dat als vreemdelingen na boven wilde gaan, hiervan aan het opperhoofd kennis wierd gegeven, en die vreemdelingen of wie hij ook zij, met voorkennis van het gouvernement, in *hun* corjalen en onder *hun* geleide ter voorkennis van onaangenaamheden of ongelukken —, na de boven rivier of waar zij gaan wilde, wierde gebragt”.

Stein schreef verder dat twee Fransen de rivier opgevaren waren, een zekere Lugard, om caoutchouc te verzamelen, en „Tollende”, een Frans-

* Deze zijn Rebellen van 1805, zo genoemd naar de rode mutsen die zij in het Vrijcorps droegen (Negerengels: Ledi Moesoe).

man in dienst van Montecattini,* zij zouden echter zonder medeweten van Montecattini helemaal tot in Djoeka zijn doorgedrongen.**

De 25^e juli 1856 arriveerde Bijman in Albina, op doorreis naar Paramaribo om persoonlijk de mening van het gouvernement over deze kwestie te vernemen. Kappler schreef de 26^e juli (58) aan Slengarde „UEdele is te wel met de affaires der Aucaners bekend, om niet te weten dat de gevolgen om de Bonninegers den toetrede naar de Beneden-Marowijne of zelfs naar de bewoonde kolonie toe te staan, niet zoo nadeelig voor het algemeen zullen zijn, als zij*** zullen voorgeven. Integendeel verkeer ik onder de indruk dat, door toelating der Bonninegers, meer vrijheid en handel hier zal ontstaan, en dat ook de Aucaners zoodra zij hunne commerciele betrekkingen tot de Bonninegers verloren hebben, door arbeid datgeene moeten zoeken te verdienen, wat hun door het gemis van den handel met geenen verloren gaat. De vrees der Aucaners dat de Bonninegers in vrijere handel met de Blanken kunnen komen is onbeschrijfelijk, en was alleen het dreigen van den heer Tollenge de bonninegers te engageren, genoegzaam in staat, dat de Aucaners hem hunne bragten.”

Op dezelfde dag dat Bijman op Albina verscheen, bezocht ook de Gouverneur van Cayenne, Admiraal Bondin, Kappler's etablissement. Kappler stelde Bijman aan de Franse gouverneur voor en schreef hierover de 27ste juli (58) „Wat mij van belang scheen, en vooral alle boschnegers gevoelig troff, zijn de gevoelens van Zijne Excellentie de Gouverneur van Fransch Guiana, omtrent de Bonninegers, een vrij talrijke stam onzer voor ca 70 jaren ontvluchten slaven, welke geenen tractaat met het bestuur dezer kolonie hebben aangegaan en bij wijze van spreken onder surveillance der Aucaners leven. Deze Bonninegers bewoonen de Lawa, eene groote uit de fransche Guiana stammende rivier, beneden**** het door de boschnegers geoccupeerde land en omtrent 3 à 4 dagreizen van hier afgelegen. Zij worden door de Aucaners in zekere staat van confinement gehouden en ontvangen door interventie van dezelfde,

* Deze Tollende (Tollinck, Dollinck of Tollenche) had contact met de Bonni's en kreeg hun vertrouwen. Zijn nederzetting lag aan de Siparawini-kreek, op de linkeroever van de Marowijne. Hij trachtte hen als arbeiders te engageren en naar de beneden Marowijne te krijgen, eerst voor Montecattini, later voor zich zelf. Het Franse bestuur zag dit natuurlijk gaarne.

** Uit latere brieven blijkt dat het gouvernement reageerde op de ongeruste opmerkingen van het Groot-Opperhoofd, maar de correspondentie erover vond ik niet in de brievenboeken.

*** De Djoeka's (Aucaners).

**** Dit moet zijn boven.

hunne benoedigheden aan Europeesche artikelen waarvoor zij voor de boschnegers moeten arbeiden, als hout vellen, corjalen maken en ook naar ik vermeen aardvruchten plukken. Zij kunnen derhalve ook, daar zij van de Boschnegers wantrouwend bewaart worden, in geene directe aanraking met de aan de Beneden-Marowijne liggende etablissementen komen, indien hun dit ook door het bestuur te Paramaribo ware toegestaan.

Zijne Excellentie de Gouverneur van Fransch Guiana gaf mij te kennen dat hij gaarne zag, dat deze, op fransche grondgebieden gevestigde negers, naar de Beneden-Marowijne konden afkomen, en daar hunne producten verkoopen, of zich in arbeid begeven waardoor de aan deze rivier gevestigde Europeanen zich van meerdere en wellicht goedkopere werklieden konden voorzien en de nijverheid in deze rivier wezenlijk wierd bevorderd.

Dat deze bemerkingen Zijner Excellentie zeer juist zijn, behoef ik UEd. Groot Achtb. niet uit elkaar te zetten, en vermeen ook niet dat in het geval het bestuur te Paramaribo goedvond aan de Bonningers toe te staan naar de Beneden-Marowijne of zelfs naar de bewoonde Kolonie te mogen afkomen, dit tot ongeregeldheden zoude aanleiding geven, gelijk de Aucaners vreezen.

Deze voor de Aucaners zoo gewichtige zaak, welke hen van alle hunne handelsvoordeelen zoude kunnen berooven, zal nu eersdaags met UEd Groot Achtb. door Beiman worden besproken en zullen zij alle maar denklijke zwarigheden en tegenkantingen maken om de hooge regeering van het gevaarlijke van zulke toegevendheid te overtuigen."

Bijman vertrok dus naar Paramaribo en vernam daar de mening en kreeg instructies van het gouvernement. Dat de zaak niet afdoende geregeld werd, blijkt uit een brief die Bijman via Kappler aan de Gouvernements Secretaris Lisman stuurde, in 1857, de 27^e februari (59):

„WelEdel Heer!, Daar is altijd de geplaagt van den Heer Tollinck [d.i. Tollenge] bij mij na Auca, hij wil mijne volke tot Franse maken, zoo wilde ik niet hebben, het is al twee maal dat hij bij mijne volken ben geweest, om vreden met hun te maken, dus eens gezegd, dat niet welle hebben, want wij zijn geen negers van Franse, wij zijn negers van de hollander, daarom neemt ik de vrijheid en zende deze brief aan UEdele om het verder voor mij op te zoeken bij de gouverneur van ons, of dat hij magt heeft gegeven aan de Gouverneur van Cayenne; dus verzoek ik UEdele mij weder schriftelijk terug te geven, want de negers zal mij antwoorde niet zoo goed wederkerig brengen. Na groeten zoo blijf ik in achting, Bijman. P.S. Bijman verzoek UEdele om wat te geven aan de

brenger deze brief, want hij heeft ze gezonden zonder niets, om de boodschap zoo schielijk als mogelijk is om aan UEdele mede te deelen.”

Wie deze brief voor Bijman opstelde wordt niet vermeld, wel schrijft Kappler er de 14^e maart (59) bij: „De overbrenger van dit, kapitein Jantje van Bleiloo, word door het Groot-Opperhoofd naar Paramaribo gezonden, om aan Zijn Edel Groot Achtbare onze geëerden Chef, bezwaren voor te brengen over eenen franschen bewoner dezer rivier, welke onlangs eene reis naar de Boven-Marowijne heeft ondernomen, met het doel om eenige Bonningers te engageren om voor hem hout te vellen. — Ik heb op dezelfde klagte reeds aan Beiman te kennen gegeven, dat ik nog schriftelijk, nog mondelings hunne geschillen met de franschen aan het bestuur zoude mededeelen, daar hem reeds voor 4 jaren was te kennen gegeven, hoe zij zich jegens de franschen hadden te gedragen. Ik verwijs dierhalven genoemde kapitein aan UEdele.”

Het gouvernement zag in dat handhaven van de situatie tot onaangenaamheden leidde. De Fransen beklaagden zich over de tegenwerking en de houding der Djoeka's. De situatie aan de Lawa, die vooralsnog als Frans beschouwd werd, terwijl de Bonni's nederlandse onderdanen waren, was moeilijk ter plaatse op te lossen. Zowel Paramaribo als Cayenne waren het erover eens dat verplaatsen van de Bonni's naar de Marowijne gunstige gevolgen zou hebben (ieder dacht hun arbeidskracht voor zich te kunnen aantrekken). De enige manier om dit te bereiken, meende men, was hen aan de voorgedij der Djoeka's te onttrekken. Men voelde zich in de kolonie zeker genoeg om het risico van de woede der Djoeka's hierover te nemen.

De suggestie van Kappler, dat de Djoeka's zelf door een dergelijke maatregel tot meer arbeid en contact met de beneden-rivier zouden worden gebracht, was een reden te meer om tot maatregelen over te gaan.

Tijdens een bezoek van Gouverneur van Lansberge aan Albina in augustus 1860, waarbij Kappler's, inmiddels van houtexploitatie op vee-teelt overgeschakelde bedrijf (hij leverde aan St. Laurent en andere penitentie-centra) bezocht werd, evenals de Franse strafetablisementen aan de overkant der Marowijne, vond een onderhoud met het Groot-Opperhoofd Bijman plaats. Hem werd medegedeeld dat het gezag der Djoeka's over de Bonni's „onwettig of ten minste verjaard” was, en dat een commissie deze zaak zou komen regelen. Bovendien werd hem voor ogen gehouden (zoals de Gouverneur in de Koloniale Raad van 20 oktober 1860 meedeelde) „dat zij zich moeten onthouden van geweld te plegen jegens fransche onderdanen, wanneer deze de rivier opvaren en

hun daartegen geene hinderpalen in den weg moeten leggen." De Gouverneur deelde de Koloniale Raad (20 oktober 1860) de opdracht waarmee de Commissie naar de Boven-Marowijne zou vertrekken mee. De hoofdpunten waren:

„a Den Bonni-negers aan te zeggen, dat nu al het met hunne voorzaten gebeurde, door het Bestuur wordt vergeten en mitsdien van stonden aan op hen van toepassing worden verklaard dezelfde bepalingen en hun worden toegekend gelijke gunsten als thans ten aanzien van de boschnegers zijn vastgesteld; en dat zij gevolgelijk aan de Aucaners niet onderworpen, maar met hen geheel gelijk gesteld zijn;

b Aan het Opperhoofd der Aucaners, Bijman, ten overstaan van zijn kapiteins, aan te zeggen, dat zij tengevolge van het sub a vermeldde, ontheven zijn van alle naar hunne meening tot dusver bestaan hebbende verantwoordelijkheid ter zake van de bewegingen en daden der Bonni-negers, en dat zij dezen in geene onderworpen positie mogen houden.

c De Aucaners zoowel als de Bonninegers uit te noodigen zich nader bij het bebouwde gedeelte der kolonie te vestigen met te kennen geving, dat zij na daartoe verkregen vergunning van het Bestuur, zich op domein-gronden zullen mogen nederzetten."

De leden van de Koloniale Raad, naar hun mening gevraagd, bleken bij monde onder anderen van de Procureur Generaal Mr. J. W. Gefken en het lid May zeer sceptisch tegenover het plan te staan. De Procureur Generaal vreesde „dat deze menschen bij hunne werkeloosheid en hun gemis van alle zedelijkheid een ongelukkig voorbeeld, bij de emancipatie, aan de alsdan te emanciperen bevolking zullen aanbieden." De heer May meende dat „welke schoone beloften zij ook aan de commissie mogten afleggen, die toch niet zullen gestand doen." Men geloofde dus niet in de gewenste gevolgen, maar vond „gezien de tegenwoordige toestand der kolonie" waarbij „vermeerdering der bevolking gewenst is", dat elke poging daartoe moest worden aangewend, en de commissie dus gezonden.

Het lid van de Koloniale Raad F. S. Eyken Sluyters en de Inspecteur der Domeinen, van de Nijverheid en den Landbouw, H. C. J. Slengarde vertrokken in oktober 1860 en keerden in november terug. Zij schreven een levendig verslag, dat een beschrijving geeft van de reis op de rivieren, de levenswijze der bosnegers, de reactie der Djoeka's en Bonni's op de nieuwe maatregelen, en, — dit naar aanleiding van de tweede opdracht der commissie, — van de loop van de Marowijne, de Tapanahony en de Lawa, waaruit bleek dat de Tapanahony een zijrivier is en de

Lawa de voortzetting van de Marowijne (ook de Franse officier Romny, die zich vanaf Albina bij het gezelschap had gevoegd en die er van uitging dat de Lawa met zijn bewoners de Bonni's onder zeggingschap van het Franse Gouvernement vielen, werd er ter plaatse van overtuigd dat de Lawa nederlands bleek te zijn).

Het Groot-Opperhoofd Bijman dat zich bij het onderhoud met de Gouverneur op Albina ogenschijnlijk bij diens voorstel had neergelegd, fulmineerde woedend, te midden der zijnen, tegen de nieuwe plannen, en was slechts met moeite over te halen er zich — mokkend — in te schikken. Tot welk geïmproviseerd „tactisch” spel de commissieleden in extremis gedwongen werden, meldt het verslag op 11 november: „Heden morgen vernieuwden zich de bezwaren. Aleer tot het afreizen over te gaan, wilde men het orakel raadplegen, ten einde de gezindheid dien-aangaande van de onzichtbare magten — de Jurkas, de schimmen der afgestorvenen — te kennen. Een haan werd gebragt en onder eenige afgodische rites geslagt aan den voet van een hunner afgodsbeelden. De ingewanden onderzocht zijnde, bleek het dat die zwart waren; dit duidde afkeuring aan en nu was er niets aan te doen, nadat de kwade geesten er zich niet mede vereenigden. Wij waren hierdoor in geen aangenaam parket gebragt, daar het ons bewust was, hoe moeylijk de boschnegers terug te brengen zijn van zulke uitspraken. Wij stelden echter voor, nu de gevoelens der kwade geesten bekend waren, om ook die van de goede geesten te raadplegen, en boden daartoe een anderen haan aan, met aanwijzingen tevens, hoe die geslagt moest worden. Dit werd aangenomen, en tot ons geluk waren de ingewanden wit; een derde haan onderging het zelfde lot, en ook daar sprak het orakel gunstig. Nu was de zaak geregeld en zelfs de bijgelovige Djambi tevreden gesteld.”

(N.B. Toen Kappler tijdens de geschenken-kwestie * in 1850 het Groot-Opperhoofd een dienstbrief in handen gaf om er de goden over te raadplegen, werd hij hierover à faire genomen door . . . Slengarde, onder anderen omdat het strijdig was met het streven van het Bestuur, „om hen in bijgeloof en afgodische begrippen te sterken”!)

Het gezelschap begaf zich nu naar de Bonni's om daar de heugelijke tijding te brengen. Nadat men eerst met groot wantrouwen was ontvangen, slaagde de blanken erin de negers van hun goede bedoelingen te overtuigen en sloeg de stemming om in grote blijdschap, slechts getemperd door angst voor wraakneming der Djoeka's. „Er wordt besloten, vermits de hutten zoo bekrompen zijn, om onze tent op te slaan,

* Zie Hfst III, 3, pg 64.

hetgeen met medewerking der bevolking dan ook spoedig en goed gedaan is. Hierbij assisteren vrouwen en kinderen met de uitgelatenste vreugde. — Onze personen, alles wat wij bij ons hebben, wekt de hoogste bewondering op. Gedurig herhalen zij dat wij Goden zijn, die hun toegezonden worden om hen wel te doen. — „O, Boni-negers!” is de uitroep, — „wie had ooit durven denken, dat wij hier blanken zouden zien en dat nog wel Hollanders!” — Wij zijn in onze hut bijna geen meester meer van de ruimte, vooral de vrouwen, die voor het meerendeel veraf zijn van schoonheden te wezen, of het uiterlijk van volkomene gezondheid bezitten, matigen zich groote vrijheden aan!” De Fransman Tollenge bevond zich bij de aankomst der Commissie al bij de Bonni's, en bleek een groot vriend der bosnegers te zijn, en „een werkzaam auxiliair” van het Franse gouvernement, die naar de commissie vreest „alle pogingen zal aanwenden om zich van de diensten dier menschen in de eerste plaats meester te maken.” „Het is voorzeker te betreuren” verzucht het verslag, „dat het Nederlandsche Gouvernement zich het lot der Aucaners en Boni-negers niet eerder en krachtiger heeft aange trokken.”

Echter, door de houding van de officier Romny en van Tollenge zelf, die erkennen dat de Lawa en dus de Bonni's Nederlands bezit zijn, gerustgesteld, werd tenslotte overeengekomen: „dat de heer Tollenge, die zich ten deze hoogst bescheiden en belangloos heeft gedragen, de emigratie der Boni-negers besturen zal, waartoe volgens zijn meening en die der negers wel een paar jaren verlopen zal al eer die ten volle zal zijn ten einde gebracht”. Voor de naaste toekomst besloot men: „over 8 à 10 dagen zal Tollenge met een twintigtal huisgezinnen afzakken, die voorlopig, en tot het Nederlandsche Gouvernement de vergunning verleend heeft aan den stam der Boni negers, om zich tusschen den gewezen militairen post Armina, en het Etablissement Albina, dus op den Nederlandschen oever der Marowijne neder te zetten, bij hem zullen blijven wonen en werken. Later zullen de Boni-negers als nuttige arbeiders zich wel over de kolonie Suriname verspreiden en hangt dit geheel af van den invloed, welchen den Heer Kappler op hen zal weten te krijgen.”

Wat de Djoeka's betrof, voelde de commissie zich niet helemaal gerust, zij schreef daarover: „Wij achten de bemerking hier niet ongeplaatst, dat — zoo het van groot gewicht en belang is om relatien aan te knopen en te onderhouden met de Indiaansche volkstammen, — het niet minder aan te bevelen is, om door eene levendige communicatie met de Aucaner bosnegerstam, de bewegingen van dezen laatste in het oog te blijven houden, daar hetgene door ons waargenomen werd, wel

eenigszins zou doen denken aan de mogelijkheid dat de Aucaners in hunne eigenwaan en overmoed, wel eens moeyelijkheden aan de blanke bevolking kunnen berokkenen. — Hoezeer wij geene directe aanleiding hebben om zoo iets reeds dadelijk te veronderstellen, meenen wij toch het Gouvernement ons gevoelen hieromtrent niet te mogen verzwijgen. Zoowel uit dezen hoofde als tengevolge der fransche deportatie aan de Marowijne mag het betreurd worden dat de Post Armina verlaten is.”

De commissie was zoals uit het verslag blijkt zeer tevreden met de bereikte resultaten en vond „dat zij in de hun opgedragen taak, voorzooveel dit tot dusver doenlijk was, alleszins zijn geslaagd.”

Weliswaar had de commissie inderdaad haar opdracht met succes uitgevoerd, de plannen van het gouvernement met de Bonningers verliepen echter niet naar wens.

Kappler schreef de 15^e februari 1861 (61): „de Bonni-negers werken steeds bij den heer Dollinck [= Tollenge] welke den vrijman Beeks naar de Lava gezonden heeft om nog meer te engageeren. Ook de heer Romni is voornemens in de maand Juni wederom eene reis naar de Bonnies te onderneemen om zoo veel hunner als mogelijk naar beneden te brengen.” en de 16^e maart (61): „op 1 Maart kwam het Groot-Opperhoofd Bijman hier, mij verzoekend de Bonningers te bewegen naar Beneden-Marowijne te verhuizen. Daar dit ook de meening Uwer Groot Edel Achtb. is, zoo verwacht ik daaromtrent later Uwe orders; ik twijfel edog dat wij onder de tegenwoordige omstandighedens eenige invloed over de Bonningers zullen hebben, daar de Franschen alles beproeven haar in hunnen diensten te krijgen. De heer Riolet heeft, zoals men zeide, eene uniform medegebragt voor hunnen chef en worden deze negers met eene familiariteit behandeld, waartoe ik niet kan overgaan.*

Op Bijman zelf kunnen wij geen staat maken, daar hij van beide deelen parthij zoekt te trekken en zoo onderdanig als mogelijk jegens de franschen is, welke hij boven dit vreest. [...] De Heer Romni had een lang onderhoud met mij over het afbrengen der Bonningers het welk hij met Bijman had afgesproken. ZijnEdele zal in de maand July naar de Bonningers gaan en dezelve trachten overtehalen naar beneden te komen en zich in de nabijheid van Armina onverschillig op fransch of hollandsch grondgebied (car ce sont gens libres) te vestigen. Desnoods zal men geweld gebruiken. ZijnEdele wenscht dat het hollandsche gouvernement op dezelfer wijze met de boschnegers moet vervaren.

* Kappler bedoelt als ambtenaar, in de functie van posthouder, vide art. 15 van de Instructie voor de Posthouders.

Met de laatste mail zijn gearriveerd eigenaars eener Guttapercha-fabriek om uit bolletriemelk gom te bereiden. De Marowijne wordt insgelijks tot dezen nieuwe tak van nijverheid uitgekozen. Ook een broeder van den heer Riolet, bezitter eener stoomhoutzaagmolen te Parijs is aangekomen en alles zal thans beproeven bonnis en boschnegers zich onderdaan te maken.”

De ongetwijfeld teleurgestelde Slengarde antwoordde Kappler op diens inlichtingen in een particuliere brief van 5 april 1861 (61) waarin hij deze zeer ongerechtvaardigde verwijten maakt. „Hoemeer ik over de kwestie van de Bosch- en Bonninegers nadenk, hoemeer ik tot de overtuiging kom, dat wij eigenlijk achter het net visschen. La Lava is ontegenzeggelijk de grensscheiding tusschen Fransch en Nederlandsch Guyana — het is de Marowijne — en dus de linkeroever, waaraan de Bonninegers zijn gevestigd, Nederlandsch grondgebied; dit laatste ware reeds genoeg om alle bemoeyingen onzer Fransche naburen ten einde dien stam tot zich te lokken af te keuren, en onwettig te doen zijn, maar de Bonninegers zijn afstammelingen van Surinaamsche negers en spreken de taal van onze negers. Wij mogen dus niet gedoogen dat deze werkrachten ten nutte van Cayenne bestemd worden. Het zal nu van den Gouverneur of van het Opperbestuur van het land afhangen wat van mijn voorstellen worden zal.

Dit acht ik mij inmiddels tot plicht U te zeggen, en twijfel ook in geenendeele of het Bestuur zal dezelfde opmerkingen maken, hoe heeft U met de verplaatsing en benutting van dezer werkrachten, zoo strijdig met Uw eigenbelang en dat van het gouvernement zich kunnen laten overvleugelen door den heer Tollenche, en terwijl die persoon het zij van aangemoedigd en ondersteund door het fransche Gouvernement, rusteloos is bezig bij dien stam voet te winnen, en tot zich te trekken, wat werd er inmiddels van Uwe zijde met hetzelfde doel gedaan. En dan zal de eindvraag wel eens worden, waartoe het Gouvernement een bezoldigd posthouder in de Marowijne bezat? [. . .]

Ik moet U ronduit verklaren dat, indien zoosnel mijne belangen daarbij op het spel waren, of indien ik maar ettelijke jaren jonger was, men mij in die zaak niet den loef zou afsteken.

De schuld van de niet verhuizing der Bonninegers is nu niet meer aan de boschnegers of hunne isolatie toe te schrijven en zoude er slechts medewerking — beleidvolle medewerking — Uwerzijde vereischt worden om hen voor onze belangen te winnen. Onder meerdere zal ik nu aan Zijne Ex. den Gouverneur voorstellen:

a de herstelling van een militaire post in de Marowijne, met een intelligent officier tot kommandant en een geneesheer.

b om jaarlijks eene bepaalde som op de begrooting uit te trekken tot bestrijding voor reiskosten naar boven en voor eenige geschenken.

c de toevoeging aan den Posthouder van een intelligent mensch.

d remonstraties te doen bij het Gouv^t van Cayenne, ook wegens het a°p° door hetzelfde met Bijman gesloten tractaat.

e onderhandelingen te openen met de Moravische leeraren of de R.K. geestelijkheid tot vestiging van een zendeling in hun midden.

f eene tweede zending to provoceeren naar de negerstammen in boven Marowijne of zelfs tot de Indianen verder landwaarts in.

Ik moet U dringend verzoeken een en ander geheim te houden”.

Het is duidelijk dat Slengarde, die zich in zijn optimisme na de reis naar de Djoeka's en de Bonni's bedrogen zag, de schuld op Kappler wilde schuiven. Daarbij kreeg de posthouder en passant het falen in het nemen van maatregelen door het Nederlandse gouvernement op de schouders geschoven. Slengarde deed het voorkomen alsof de door hem voorgestelde maatregelen genomen moesten worden als gevolg van het gebrek aan activiteit van Kappler. Niets was minder waar: als het Nederlandse bestuur had willen slagen in haar voornemen de Bonni's en de Djoeka's voor zich te laten werken, hadden deze maatregelen, overigens dezelfde waar Kappler n.b. al lang dringend om had verzocht, jaren eerder genomen moeten worden.

De redenen waarom de Fransen er zoveel beter in slaagden de Bonni's aan zich te binden werden door Kappler nog eens duidelijk gemaakt in zijn brief van 4 januari 1862 (61^a) „Met de twee fransche Etablissements St Laurent en St Louis gaat het goed vooruit, vooral met het eerste, waar op 18 October wederom een dertigtal gezonde vrouwen zijn aangebragt om van lieverlede te worden gehuwd. De vroeger aangebr. zijn allen getrouwd en woonen met hunne mannen op de hun toegewezen concessies langs de rivier [. . .] De bonni negers werken slegts voor de Franschen en is buitendien hun aantal niet groot.

Door hunne ligging in de Lava welke door twee kreeken de Inini en Aroea, in verbinding met het gecultiveerde land van Cayenne staat, waren de Bonniners hoewel onze taal sprekend, steeds in aanraking met franschen, terwijl zij met ons in hoegenaamd gene verbinding stonden. Verscheidene hunner werken op fransche plantaadjes en spreken zelfs fransch. Nooit heeft een Nederlander de Lava bereisd, slechts franschen hebben dit gedaan [. . .].

De bonningers, door hen onderrigt dat in Cayenne geene slavernij meer bestond, wisten tegelijkertijd dat deze in Suriname nog niet was afgeschafft. Aan de beneden-Marowijne ontwaren zij de Etablissements der franschen, met militairen, hospitalen, priesters, kort alles wat men in eene geregelde Zamenleving noodig heeft, zij kunnen geld verdienen, worden ziek zijnde voor niets behandeld, kunnen christenen worden, dus, ontzag, hulp, broederschap . . .”

Dat men inderdaad „achter het net viste” zoals Slengarde spijtig opmerkte, blijkt uit het verdere verloop dezer geschiedenis. Weliswaar werd de Lawa door arbitrage van Tsaar Alexander III als een tot Suriname behorende rivier verklaard in 1891 (het grensverschil werd namelijk weer opgerakeld toen in 1885 goud werd ontdekt in het gebied tussen Lawa en Tapanahony), maar de Bonni's aan de Lawa zowel als degenen die zich aan de linkeroever van de Marowijne vestigden, werden beschouwd als bij Frans Guyana te behoren, en verklaarden dit in 1892 ook zelf te wensen.

§ 7 *De zending*

In de behandelde periode (1845 - 1863) komt in de correspondentie tussen posthouders en gouvernement verschillende malen de zending onder de bosnegers ter sprake.

De kerstening der bosnegers heeft, zij het in veel mindere mate dan die der slaven, en hoewel zelden zeer actief, niettemin af en toe de belangstelling van het bestuur gehad.

Die belangstelling nam actievore vormen aan naarmate de nieuwe idealen van de 19^e eeuw: de emancipatie der onderdrukte koloniale volken, — waarbij onder emancipatie zowel opheffing der slavernij, als beschaving door het brengen van de christelijke godsdienst, gecombineerd met onderwijs, werd verstaan —, aan overtuigingskracht wonden en meer voorstanders, ook in de koloniën zelf kregen.

In de opvattingen van de bestuurders der koloniën vindt men de weerklank van deze emancipatie-ideeën. De overwegingen, die tot actief optreden op het gebied van kerstening leidden, waren van tweeërlei aard, en wel van practische: de hoop meer vat op de bevolking te krijgen, met als doel hun arbeidskracht in te schakelen, en van ideële: beter en gelukkiger mensen te maken, door hen bekend te maken met en te winnen voor, het in de ogen der christenen alléén zaligmakend eigen geloof.

Tussen deze twee uitersten kwamen gewoonlijk allerlei schakeringen

voor. Meestal echter werd het winnen van arbeidskracht zo niet als doel, dan toch als een verwacht, gelukkig bijverschijnsel van de kerstening beschouwd.*

Ook de in 1828 door een aantal Surinaamse notabelen opgerichte „Maatschappij ter bevordering van het godsdienstig onderwijs onder onze zwarte bevolking door middel der Moravische broeders” berustte niet op zuiver ideële motieven. Bij alle nobele bedoelingen was het brengen van godsdienst en onderwijs een „heilig” middel tot het doel: de slaven te leren berusten in hun lot en hun plicht te doen, d.w.z. hard voor hun meesters te werken. Ook bij de bosnegers, hoopte men, zou een bij-product van de christelijke godsdienst: het besef van morele plicht tot arbeid (tot welzijn van de Kolonie!) ingang vinden.

De Djoeka's aan de Marowijne en de Tapanahony verzetten zich met succes tegen de zending, en waren bovendien moeilijk te bereiken.

In de brieven van posthouders en van het Commissariaat voor Inlandsche Bevolking komen nu en dan uitspraken over het nut van kerstening voor. Twee maal deed men een daadwerkelijke maar mislukte poging: in 1850, toen men hoopte tegelijk met de geschenken twee moravische broeders (Herrnhutters) naar de Tapanahony te kunnen sturen, en in 1856 toen Kappler in opdracht van de regering bij het Groot-Opperhoofd informeerde, of hij bereid was zendelingen toe te laten.

In een rapport over het niet uitleveren van een aantal weglopers, schreef Dhondt op 25 februari 1846 (35 F^{II}) aan Slengarde: „hiervan ook heb ik rapport gemaakt aan den heer Theil ** tijdens ik met verlof aan de stad was, die mij ten antwoord gaf, dat er met Aucaners nimmer iets goeds zal zijn aan te vangen, en dat is ook mijn mening. Zoo lang er geen maatregelen worden genomen om hun de kennis van de ware Godheid te brengen, en dat moet door godsgeleerden geschieden, want al wat ik daarover en over beschaving ook zeg, slaan zij in de wind en

* R. A. J. van Lier, sprekend over de tegenwerking die de zendelingen ondervonden van de plantageeigenaren in hun pogingen de slaven te bekeren, meent zelfs „De weerstand tegen de bekeering der slaven tot het Christendom verdween pas toen men in de 19^e eeuw hierin meer voordeel van nadeel ging zien [. . .]. Sneller dan de invloed van liberale ideeën werkte de noodzaak de bestaande slavenmacht op peil te houden en het aantal geboorten te vergrooten [. . .]. Een van de oorzaken van het geringe aantal geboorten, meende men, was het ontbreken van een sterke huwelijksband onder de slaven en de promiscuïteit die onder hen heerschte. Men meende nu door de invoering van de Christelijke godsdienst de huwelijksbanden te kunnen versterken.”²⁷

** Slengarde's voorganger.

blijven bij hunne diep ingewortelde verkeerde denkwijzen voortdwalen [...]

Alzoo de Aucaners wezenlijk slim tot handel en . . . * zijn genegen en bovendien niet ver verwijderd van de beschaving voor een werkende volksklasse nodig, geloof ik dat zij met weinig opoffering en moeite tot nuttige menschen voor de maatschappij zijn te brengen en door onbaatzuchtige godsgeleerden, ben ik bijna zeker dat zij tot de kennis van de ware godheid zouden kunnen worden geleid. — Een en ander door het groot aantal der boschnegers is hoogst belangrijk voor deze kolonie, alwaar handen ontbreken en dus zekerlijk de attentie van het Gouvernement wel waardig en dat wel om diswille dat zij allen kloek en slank van gestalte en aan het klimaat zijn gewend.”

Slingarde maakte enkele maanden later een rapport op over de boschnegers voor de Gouvernements Secretaris (13 juli 1846 (12)). Over hun godsdienst, meende hij, „valt in het algemeen weinig te zeggen, en dat weinige is van dien aard, dat de meer beschaafde mensch er voor moet terugwijken. Afgodische vereering van boomen, klippen, watervallen, drijft bij hun boven. Wisse (vergiftiging) moet bij hun veel plaats hebben naar zij meenen, en de ongelukkige (mogelijk ook wel onschuldige) die daarvan wordt verdacht of beticht, is meestal het rampzalig offer van hun bijgeloof. Men verbrandt hem, na duldlooze kwellingen, levendig, en wanneer het hem soms gelukt om bijtijds zich uit de voeten te maken, wordt hij als vogelvrij beschouwd en door den eersten den besten die hem tegenkomt, sans ceremonies doodgeschoten.

De pogingen die aangewend zijn door zendelingen van de Moravische Broedergemeente om hen tot het christelijk geloof over te halen en te doopen hebben schipbreuk geleden op hunne volharding in het bijgeloof en hunne afkeer van orde en beschaving.”

In een verslag van 12 maart 1852 (89) van de Gouvernements Secretaris Lisman aan de Gouverneur staat: „De Boschnegers hebben zeer weinig begrip van godsdienst, de pogingen aangewend om hen van hun afgodische dwaalbegrippen terug te brengen en hen tot het Christendom te doen overgaan, hebben steeds schipbreuk geleden op hunne ingekankerde gehechtheid aan de overleveringen hunner voorvaders; deze vorm zeggen zij hebben zich daarbij steeds gelukkig gevoeld. In het laatst van 1850 hebben de Aucaners dan ook bij monde van den Granman ronduit geweigerd om twee leden van de Moravische Broeder-

* Onleesbaar woord.

gemeente die met dat doel bij de uitdeling der geschenken mede naar de Marowijne waren gegaan, naar Auca te brengen”.

In de verslagen van Slengarde en Kappler over de uitdeling van geschenken in 1850 vond ik geen woord over deze zaak.

Wel echter begon Kappler al in 1850 melding te maken van de belangstelling van de kant van Franse missionarissen. Zo meldde hij na een bezoek aan Mana, in Frans Guiana, 2 juli 1850 (8): „De prêtre missionnaire aan Mana, een zeer ijverig man, diep aangedaan door het wangelooft der Aucaners, heeft mij verscheidene malen verzocht om in eenige connectie met Bijman gebragt te worden [...] ook wilde zijn eerwaarde zeer gaarne een reis tot dat doel naar Auca ondernemen. Men lagcht natuurlijk op Mana om deze Proselytenmaakerij, daar ik echter vrees dat hij vroeg of laat zijne bekeerings verzoeken zal ondernemen, zoo wenschte ik door ZEdGrootAchtb. in dit geval eenige aanwijzing ten einde den goeden man voor de insolenties der Aucaners te behoeden.”

En 22 oktober 1850 (8) schreef Kappler: „Van Mana uit, wordt een pad naar deze rivier geconstrueerd, ook tracht men eenen canaal van de Accarony kreek naar de Marowijne te leiden. Men verwacht op Mana dagelijks de stoomboot „Le Voyageur” welke korten tijd geleden zich 14 dagen te Mana had opgehouden en welker kommandant de Marowijne gepeild heeft. De pastoor van Mana schijnt van deze ondernemingen veel werk te maken. Zijneerwaarde is gisteren naar bovengaande hier gepasseerd, denkelyk wel om Bijman (welke echter heden vertrekt) te bezoeken en een godsdienstige connectie met hem en met de Aucaners aan te knopen, welke naderhand misschien tot iets anders zoude strekken.”

Uit de correspondentie van Kappler in de volgende jaren blijkt duidelyk dat het zijn bedoeling was, het gouvernement op de hoogte te stellen van de in die jaren groeiende activiteit der Fransen om meer invloed te krijgen op de bosnegers aan Marowijne en Lawa, waarvan de missie-pogingen een deel vormden.*

Het duurde echter tot 1857 voor het gouvernement in ging zien dat de bemoeiingen van de Fransen met de bosnegers ernstige vormen gingen aannemen, en meende dat het sturen van een zendeling naar de Djoeka's een tegenwicht zou kunnen vormen tegen de bezoeken die de Franse paters aflegden.

Kappler kreeg in oktober opdracht om naar „Auca” te reizen, om de Granman aan te zeggen dat hij zijn aangevraagde toelage kreeg, en herr

* Zie Hfst III, 6.

over te halen een zendeling bij zijn volk toe te laten. Kappler's tocht duurde van 2 - 19 november 1857 (59).

Omstreeks 7 november, op het dorp Bleiloo (even boven Poeloegoedoe) sprak hij erover met een aantal kapiteins: „Ik vond hier zoo als op alle andere dorpen, niet eene zucht naar onderwijs of beschaving, welke hen moet bewegen eenen leraar onder zich toe te laten, maar slechts den wensch in dezen zendeling iemand te krijgen, welke als ambtenaar zoude kunnen fungeren en welken zij voor hunne veiligheid en gemak zoo nodig oordeelen.”

Tenslotte besprak hij de kwestie met het Groot-Opperhoofd en een aantal kapiteins en „ontving van hen volgende antwoord, welke ik zoo getrouw als mogelijk herhaal en welke de bijzijnde kapiteins ten hoogste goedkeurden.

— Dat hij wel wilde toestaan dat een leraar zich onder hen kon vestigen, dat hij egter nimmer toe zoude overgaan het Christendom aan te neemen, evenmin als de blanken het gebruik van lezen en schrijven zouden opgeven, om de obia's der boschnegers te vereeren, dat hij altijd had gehoord, dat in Boven-Suriname juist diegene der Saramaccaners het meeste aan ziekten leden en stierven, welke tot het Christendom waren overgegaan, de duidelijkste bewijs, dat deze religie niet voor hen geschikt was, dat hij niettemin den wil van het Gouvernement zoude nakomen en eene vergadering houden, en hunne gezaamtelijke gevoelens door monde van eenen kapitein mij toezenden, ook buitendien gaarne genegen was, indien een zendeling eene onderzoekingsreis wilde maken, denzelfde door boschnegers van Albina laten ophalen en gedurende deszelfs aanwezigheid in Auca de vergadering houden. — Hij verhaalde mij dat bij zijn laatste aanwezigheid aan de Beneden-Marowijne de heer Bar, bewoonder der fransche zijde, hem heeft doen bij zich komen, en hem dringend gebeden had, zoo lang bij hem te blijven, tot dat de priester uit Mana, welken den heer Bar, per expresse heeft willen laten halen, zoude zijn aangekomen. Dat hij zulks egter had geweigerd, en vertrokken was, thans is deze priester zelfs naar Auca en van zijne reis nog niet terug.”

Kappler voegde hier zijn eigen mening over de mogelijkheden voor zending aan toe: „Ik beken gaarne dat naar inzage der plaatselijke hinderpalen, [. . .] ik zeer twijfel of een zendeling met eenige vreugt onder hen zou kunnen werkzaam zijn, ware het ook dat het klimaat, hetwelk ik voor den Europeaan als verderfelijk beschouw, hem zijn gezondheid doe behouden. De verre afstand waarin zij van elkander wonen, hunne woonplaatsen zelfs, voor het grootste gedeelte op eilanden

aangelegd, zullen eenen zendeling in het uitoeffenen van zijn ambt belemmeren, daar niet te verwagten staat dat zij uit eigen beweging bij hem zullen komen. Tot elke reis heeft hij bosnegers nodig, die zich ruim laten betalen, en bij de zwerfende levenswijze die zij voeren, is hij niet eens verzekerd hen op hunne woonplaatsen te zullen vinden.

Ware het dat de Aucaners te bewegen zouden zijn uit hunne verafgelegen schuilhoeken aan de Tapanahoni, zich beneden de Poligoedoevallen te vestigen (waartoe zij edog geene lust hebben) en zoo nader het bewoonde gedeelte dezer rivier te komen, en zoude het mogelijk zijn, de aan hen tot nu toe onderworpen stammen der Poligoedoe, Bonninegers en Paramaccanegers aan de dienstbaarheid [. . .] der Aucaners te onttrekken zou zoude hunne zwerfende levenswijze moeten ophouden, en zij, zoo als de Saramaccaners, zich meer op de landbouw toeleggen, dan kan een ijverig leeraar veel goeds onder hen stichten; onder de tegenwoordige omstandigheden edog vermeen ik, dat de opofferingen der Moravische broeders, onder hen te wonen en te leeren niet beloond zullen worden.

Wilde een der heeren Moravische broeders eene reis naar Auca onderneemen, zoo zoude de kleine drooge tijd in February of Maart hiertoe het geschikste zijn en zoude ik dan aanraaden tot de Poligoedoenegers Indianen te nemen,* en van daar zich door de boschnegers tot den Granman te laten brengen. Dan heeft deze heer de gelegenheid de zaken zelf te beoordeelen en te bespoedigen, daar het wel te verwachten is, dat de antwoord welke het Grootopperhoofd ten aanzien dezer zaak zal zenden, wederom onbestemd en ontwijkend zal zijn.”

Hoewel uit Kappler's brieven aan het gouvernement duidelijk te lezen was hoe weinig hij geloofde in het nut van zending onder de Djoeka's, raadde hij toch niet af er eens een paar ter verkenning te sturen, ook als tegenwicht tegen de ijver die de Fransen, en onder hen Pater Neu, een Elzasser, aan de dag legden.

Ook het gouvernement scheen er tenslotte niet veel heil in te zien. Men bleef wel over het plan spreken, maar het werd niet uitgevoerd.

In de Koloniale Verslagen van 1859, handelend over het jaar 1858, schreef Slengarde weliswaar: „onder het schrijven dezes verneem ik echter van den ass. posthouder Kappler dat, naar zijn inzien, de plaatsing te Auca van een leeraar thans minder tegenkanting zijdens de boschnegers zou ondervinden; zonder verwijl zal daarover dan ook met de

* Kappler bedoelt: met boten met Indianen bemand tot aan Poligoedoe, gelegen bij de splitsing van de Marowijne in Tapanahoni en Lawa.

zendelingen in onderhandeling getreden worden”, in werkelijkheid gebeurde er op dit gebied niets.

In 1860 kwam de kwestie weer — indirect — ter sprake, in verband met het besluit van het gouvernement, de Bonni's aan de macht van de Djoeka's te onttrekken.* In de verklaring die de Gouverneur hierover in de Vergadering van de Koloniale Raad aflegde (1860, 20 oktober) meende hij dat hierdoor „de gelegenheid zal worden vermeerderd het Christendom onder hen te verkondigen en om zowel in het belang der overige bevolking als in het hunne, arbeidzaamheid en nijverheid op te wekken.” Bij deze opmerking bleef het: instructies hieromtrent kregen de leden van de commissie Slengarde en Eyken Sluyter niet mee. In hun verslag komt het geloof in het nut van het vestigen van een zendeling-onderwijzer terloops een enkele maal voor. (Rapport Eyken Sluyters - Slengarde, 3 januari 1861 (69)). Sprekend over „afgoderij en afgoden” merken zij op: „Menigmaal hebben wij in onze gesprekken, getracht hun de dwaasheid van hun geloof onder het oog te brengen, en hun gewezen op een Almagtig en liefderijk Wezen, de Schepper van hemel en aarde, aan wien alleen vereering toekomt; wij vonden dan aandachtige toehoorders en gelooven dat met volharding, beleidvol en doelmatig onderwijs, in dien zin veel heil te stichten is”, waaraan later, wanneer deze mening in ander verband herhaald wordt, toegevoegd is „en hen tot nuttige leden van de maatschappij te vormen.”

Kappler voegde aan zijn geregeld terugkerende opmerking over de activiteit der Fransen aan de Marowijne de 16^e maart 1861 (61) toe: „Het Gouvernement scheen vroeger van plan te zijn de Moravische broeders ingang onder de boschnegers te verschaffen, is zulks nog het geval, dan vermeen ik dat het hooge tijd is. Vermoedelijk gaan met den droogen tijd mede eenige priesters der franschen naar boven.”

Nog geen maand later, in de verwijtende brief die Slengarde aan Kappler schreef ** op 5 april (61) noemde hij als een van de maatregelen die hij aan de gouverneur zou voorstellen om de situatie aan de Marowijne in de hand te houden: „onderhandelingen te openen met de Moravische leeraren of de R.K. geestelijkheid tot vestiging van een zendeling in hun midden”.

Kappler die op deze brief koeltjes reageerde, schreef 4 januari 1862 (61^a) onder meer: „Ik was kort geleden in de gelegenheid het rapport te lezen van den franschen priester Neu, welke in november 1857 de

* Zie Hfst III, 6.

** Zie Hfst III, 6.

Aucaners bezogt [. . .] en vond daarin dat bedoelde priester op het Poligoedodorp een paar Corjalen met Bonninegers had ontmoet, welke hem *gesmeekt* hadden, zijlieden uit de slavernij der Aucaners te redden en vurig wenschten door het fransche gouvernement beschermd te worden en eenen leeraar te ontvangen. In het rapport stelt hij mij vooral daar als iemand die als „protestant enragé” alles in het werk stelt om „les intérêts mesquins de la Hollande” te bevorderen, dat het ontegenzeggelijk was dat de Lava en de boschnegers welke het regter oever van de Tapahonirivier bewoonden tot frankrijk behoorden, hetwelk hij, Neu, aan de boschnegers ook te kennen gaf. (De goede priester had niet achter het tabbetje * gekeken, daarom ook niet gezien hoe groot de Lawa was). Zijn raad was nu om deze volkeren te gewinnen en vooreerst (begrijpelijk) roomsch te maken.”

Dit rapport schreef de Franse priester aan Monseigneur Dossat, de apostolische prefekt in Cayenne, en Kappler, beledigd een „protestant enragé” genoemd te worden, protesteerde schriftelijk bij de bisschop.

Het Gouvernement staakte nu tot het begin van de 20ste eeuw de pogingen om invloed op de bosnegers aan de Marowijne te krijgen door middel van de zending. Wel trachtten de Herrnhutter zendelingen vaste voet bij de Djoeka's te krijgen, maar, „ondanks ingespannen arbeid bleven de deuren dicht”,²⁹ óók toen de in 1888 benoemde Granman Osseisi meer open bleek te staan voor contact met de buitenwereld. Hij wilde zijn volk wel laten ontwikkelen door onderwijs, en kreeg op zijn verzoek een onderwijzer-zending, I. G. Spalburg, op zijn standplaats Drietabbetje (1896 - 1900), maar de combinatie van onderwijs met zending vond zoveel tegenstand, dat de kinderen wegbleven en de school werd opgeheven.

De Rooms-Katholieke Missie, die zich in Suriname pas omstreeks 1867 met de Bosnegers en Indianen begon bezig te houden, verging het niet beter.

SLOTOPMERKING

Concluderend kan men zeggen dat de pogingen van de regering, om het isolement van de bosnegers te verbreken en integratie te bevorderen, niet het gewenste resultaat hadden.

* Eilandje in de rivier.

Oorzaken hiervan waren:

- 1e. Het gouvernement decreeteerde plannen en besluiten zonder zich rekenschap te geven van de opvattingen die de bosnegergroepen hadden over de verhouding waarin zij stonden tot de regering.
- 2e. Onbekendheid met de drijfveren van elkanders reacties, waarbij angst voor hernieuwde aanvallen, wantrouwen in en depreciatie van de andere samenleving, en starheid in prestigekwesties een rol speelden.

Deze beide oorzaken maakten het de bestuursambtenaren moeilijk de hun opgedragen taak met succes ten uitvoer te brengen.

LIJST VAN GECITEERDE LITERATUUR

Hfst I § 2

- ¹ Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië, 's-Gravenhage 1917, pg. 119 e.v.
- ² R. A. J. van Lier, Samenleving in een Grensgebied, 's-Gravenhage 1949. pg 64.
- ³ R. A. J. van Lier, op. cit., pg 62, 63.
- ⁴ J. Wolbers, Geschiedenis van Suriname, Amsterdam 1861. pg 138, 139.
- ⁵ J. J. Hartsinck, Beschrijving van Guiana of de Wilde kust in Zuid America, 2 dln, Amsterdam 1770. pg 763.
- ⁶ op. cit., pg 765.
- ⁷ op. cit., pg 767.
- ⁸ op. cit., pg 767, 768.
- ⁹ op. cit., pg 777.
- ¹⁰ op. cit., pg 798.
- ¹¹ op. cit., pg 784.
- ¹² op. cit., pg 780 e.v.
- ¹³ Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië, 's-Gravenhage 1917. pg. 127, 128.

Hfst I § 3

- ¹⁴ J. Boonacker, Politieke Contracten met de Boschnegers in Suriname. Bijdr. Taal-, Land- en Volkenkunde 71 (1916) pg 371-411.

Hfst II § 2

- ¹⁵ R. A. J. van Lier, op. cit., pg 23.

Hfst II § 3

- ¹⁶ A. Kappler, Sechs Jahre in Surinam, Stuttgart 1854.
- ¹⁷ A. Kappler, Holländisch Guiana. Erlebnisse und Erfahrungen während eines 43 Jährigen Aufenthalts in der Kolonie Surinam, Stuttgart 1881. pg 172.
- ¹⁸ A. Kappler, Surinam; sein Land, seine Natur, Bevölkerung und seine Kulturverhältnisse mit Bezug auf Kolonisation, Stuttgart 1887.
- ¹⁹ A. Kappler, Holländisch Guiana. pg 183.
- ²⁰ op. cit., pg 247.

Hfst II § 4

- ²¹ J. Wolbers, op. cit., pg 737.
- ²² A. Kappler, Holländisch Guiana. pg 223, 224.
- ²³ J. Wolbers, op. cit., pg 737.
- ²⁴ A. Kappler, Holländisch Guiana. pg 226.

Hfst III § 1

- ²⁵ E. Wong, Hoofdenverkiezing, stamverdeeling en stamverspreiding der Boschnegers van Suriname in de 18^e en 19^e eeuw. Bijdr. Taal-, Land- en Volkenkunde 97 (1938) pg 295-363.

Hfst III § 5

- ²⁶ A. Kappler, Holländisch Guiana, pg 318.

Hfst III § 7

- ²⁷ R. A. J. van Lier, op. cit., pg 71
- ²⁸ H. C. Steinberg, Ons Suriname. De Zending der Evangelische Broedergemeente in Nederlandsch Guyana, 's-Gravenhage 1933. pg 267.

DOCUMENTEN, AANWEZIG IN HET LANDS ARCHIEF
TE PARAMARIBO

Catalogus- nummer	Boek	Jaartal
2	Ingekomen Stukken Indianen en Boschnegers	1845-'47
3	Ingekomen Stukken Indianen en Boschnegers	1846
4	Ingekomen Stukken Indianen en Boschnegers	1847
5	Ingekomen Stukken Indianen en Boschnegers	1849
8	Ingekomen Stukken Indianen en Boschnegers	1850
9	Ingekomen Stukken Indianen en Boschnegers	1852
12	Brievenboek Indianen en Boschnegers	1846-'50
12 ^a	Brievenboek Indianen en Boschnegers	1846-'48-'53-'56
13	Brievenboek Indianen en Boschnegers	1847-'48-'51
13 ^a	Brievenboek Indianen en Boschnegers	1851
14	Brievenboek Indianen en Boschnegers	1851
35 ^{FII}	Indianen en Boschnegers Diversen	1846 t/m 1851
55	Inlandsche Bevolking en Immigratie	1853
56	Inlandsche Bevolking en Immigratie	1854
57	Inlandsche Bevolking en Immigratie	1855
58	Inlandsche Bevolking en Immigratie	1856
59	Inlandsche Bevolking en Immigratie	1857
60	Inlandsche Bevolking en Immigratie	1858
61	Inlandsche Bevolking en Immigratie	1861
61 ^a	Inlandsche Bevolking en Immigratie	1862
62	Inlandsche Bevolking en Immigratie	1863
69	Protocollen 1861 no 51-70	1861
73	Stukken betreffende Comm. Inl. Bev. en Immigratie	1859
73 ^a	Stukken betreffende Comm. Inl. Bev. en Immigratie	1860
85	Brievenboek van het Comm. Inlandsche Bevolking	1856-'61
89	Brievenboek van het Comm. Inlandsche Bevolking	1849-'53
95	Brievenboek van het Comm. Inlandsche Bevolking	1855-'57

Summary

FROM ISOLATION TO INTEGRATION

THE SURINAM MAROONS AND THEIR DESCENDANTS
OFFICIAL DOCUMENTS CONCERNING THE DJUKA TRIBE (1845 - 1863)

This study is intended to give information on sociological aspects of contacts between Negroes, especially Maroons or Bush Negroes, and the colonial administration in Surinam in the period immediately preceding the abolition of slavery in 1863.

From the end of the 17th century on, runaway slaves organised themselves into tribes in the interior and attacked and robbed plantations. The colonial authorities reacted by sending expeditions against them. In 1761, however, peace was made with the three different groups of these runaway slaves. In the peace treaty, the escaped slaves were declared free, and were promised periodical material help. The Bush Negroes agreed to send back new runaway slaves and to refrain from attacks. A civil servant, called postholder, was sent as a representative of the government to live in the village-residence of the governor ("Granman") of each of the three Bush Negro groups. His task was to see that they kept to the rules of the treaty and to intervene when differences arose between them and the government in Paramaribo. In order to keep the number of Bush Negroes travelling down the rivers strictly limited he had to supply them with passes to travel and trade. He had to keep a diary and to report monthly on the behaviour of the Bush Negroes to the government and to execute governmental instructions.

Until about 1845 the government preferred to keep them in isolation for fear of new revolts. Only in the second half of the 19th century did they start to try to persuade the different tribes to settle in the cultivated area in order to profit from their labour.

This article deals with the first efforts of the government to increase the contact with the Djuka tribe on the Upper Marowynne river during the period 1845 - 1863. The material for this study has been compiled from the extensive correspondence between the postholders and the government. After an historical introduction (chapter I) it describes the function of the postholder and his administrative duties. It gives a description of the personalities of the three postholders concerned (chapter II) and an outline of their activities (chapter III) including: the organisation and distribution of material help, such as iron imple-

ments, cotton materials, hunting rifles and powder (1849 - 1850), the introduction and the execution of new, liberalized regulations for the Bush Negroes with regard to circulation and trade on the rivers (1856), the introduction of an official salary for the Bush Negroes' governor (1857) and an official investigation on possibilities of introducing Protestant mission among the Bush Negroes (1856).

Finally, a description is given of the liberation of the Bonni tribe (a group formed of slaves who had run away after the peace treaties) which had been placed under the control of the Djukas (1860).